

TARTALOM

Bevezetés (főszerkesztő)	3
A hiányzó „láncszem”, avagy Róthy Mihály ajándéka (Tilhof Endre)	4
Szilvágyi Károly (1820–1888) fényképe nyomában (dr. Tölgyesi József)	15
Út a teljes élet felé (Szirmainé Vinkelmann Amália)	18
Visszaemlékezéseim (Fiers Istvánné).....	30
Vesztróczy László (1940–2025) (Csendesné Bosits Éva)	35
Országzászló avatás Ajkán és Ajkarendeken (dr. Gasztonyi Erzsébet).....	37
Kisberéndpuszta (Heffler László)	47
Hamvas Béla és a Bakony (Horváth Róbert)	56
A MASZOBAL ajkai története (Paksa Rudolf)	59
A rendháztól a vasútig (dr. Horváth Hilda)	64
Az ajkai rockzenekarok hőskora (Somogyi László).....	70
Kerek évfordulók 2025 (Tilhof Endre)	80
A kiadvány szerzői (főszerkesztő).....	89
Szerzőink figyelmébe (főszerkesztő)	90

Alapította:
Nagy Lajos 2004-ben

Főszerkesztő:
Csendesné Bosits Éva

Lektorálta:
Tilhof Endre

Kiadja:
az ajkai Nagy László Városi Művelődési Központ és Könyvtár
Ajka Város Önkormányzatának támogatásával

A kiadvány a TOP_PLUSZ-3.1.3-23-VE1-2024-00008 „Közösségünk hídjai – Ajka és Öcs”
számú pályázat támogatásával készült.

Felelős kiadó:
Simon Judit

Készült:
I+G Nyomda Bt. nyomdájában, Balatonfüred

Felelős vezető:
Ifj. Iglói János

ISSN 1787-4378

Nyomdai előkészítő:
Jákliné Tilhof Ágnes

Korrektor:
Simon Judit

A címlap:
A Molnár Gábor Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola és Egységes
Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény bejárata a Molnár Gábor szoborral
(fotó: Györkös József)

A hátlap:
A Kaszinó, egykori szabadtéri színpad. Szijártó József fotója, Tihanyi György gyűjteménye.

A tanulmányok képanyagát a szerzők saját gyűjteményükből,
a hivatkozásokban szereplő források felhasználásával tették közzé.

BEVEZETÉS

Tavaly volt húsz éve, hogy Nagy Lajos kezdeményezésére és Tilhof Endre közreműködésével megalakult az Ajkai Századok folyóirat. Az azóta eltelt években a szerzők különböző, előre meghatározott témák köré építették tanulmányaikat. Előfordult, hogy a cikkek véletlenszerűen, egymástól függetlenül születtek, mégis mindegyik hozzájárult településünk szellemi gazdagodásához, hiszen a szerzők a múlt mélyéből, alapos kutatások alapján hozták fel színre a figyelemre méltó eseményeket.

A 2025-ös szám írásai is hasonló módon, különböző szerzők tollából születtek, bár amikor összegyűjtöttük őket, meglepő módon számos összefonódó témát találtunk. Ennek oka valószínűleg az, hogy Ajka és településrészei kis közösségeket alkotnak, ahol az események nem elszigetelten, hanem ismétlődő mintázatokban, ugyanazokkal a személyekkel, csoportokkal, épületekkel és évfordulókkal zajlanak.

A jelen kötet első írásai az oktatás, illetve az iskolák történetének témakörét járják körül. Két év híján kétszáz éve alapították Ajkán az evangélikus iskolát. 185 évvel ezelőtt nevezték ki Szilvágyi Károlyt evangélikus néptanítónak, akiről dr. Tölgyesi József eddig ismeretlen fényképet talált. A katolikus iskola alapításának 125. évfordulója is megemlékest nyer, amely több különböző intézmény számára adott otthont; az iskola történetét Tilhof Endre gyűjtötte össze. Itt kezdett tanítani Schweighoffer Jolán, aki később Fiers Istvánné néven vált ismertté. Visszaemlékezését is olvashatják a folyóiratban. 65 éve foglalkoznak városunkban enyhén fogyatékos gyermekekkel, 50 éve működik önálló Kisegítő Iskola, kezdetben az evangélikus iskola helyén. A speciális intézményről Szirmainé Vinkelmann Amália írt. A folyóirat megemlékezik az 1969-től 2025-ig Ajkán munkálkodó pedagógusról, Vesztróczy Lászlóról is.

A nemzeti összetartozás eszméjét hirdető országzászló állításának 100. évfordulója kapcsán dr. Gasztonyi Erzsébet írása is olvasható. Két olyan szerző is tiszteletét tette, akik Ajkáról kerültek el: dr. Horváth Hilda művészettörténész édesapjának, Horváth Lajos állomásfőnöknének állít emléket, míg Horváth Róbert vallásfilozófus Hamvas Béla bakonyi emlékeit dolgozta fel. Heffler László, Ajka és környéke ismert kutatója Beréndpuszta történetével járul hozzá a kötethez. Paksa Rudolf ipartörténeti témában, a második világháború utáni MASZOBÁL Rt. vegyesvállalat történetével foglalkozik. Somogyi László, a könnyűzene rajongója, a hatvanas évektől kezdődően az ajkai fiatalok körében népszerű zenekarokról gyűjtötte össze az emlékeket. A Kerek évfordulók rovat idén is Tilhof Endre összeállításában olvasható.

Bízunk benne, hogy a 2025-ös szám olvasóink számára új, eddig nem ismert témákat kínál, vagy éppen olyan eseményekről szól, amelyekhez személyesen is kapcsolódnak, és újra átélhetik őket.

Ezúton is köszönetet mondunk mindenkinek, aki szerzőként, mecénásként vagy közreműködőként hozzájárult a kiadvány megjelentetéséhez.

a főszerkesztő

Tilhof Endre

A HIÁNYZÓ „LÁNCSZEM”, AVAGY RÓTHY MIHÁLY AJÁNDÉKA

A XVII-XVIII. században az arisztokrata családokban már gyakori a háztanítók alkalmazása. Az 1777-ben, *Mária Terézia* (1717–1780) királynő által kibocsátott *Ratio Educationis* rendelet első ízben hoz létre egységes iskola-szervezetet. Ennek megfelelően alsófokú oktatás a 3 évfolyamos népiskolában folyik, ha IV. osztály is indul annak elsőrendű népiskola a neve. Követelmény az olvasás, írás és a számtan elsajátítása.

A Ratio (rendelet) első ízben kísérli meg egy olyan egységes oktatási-nevelési rendszer létrehozását, amely az állam, illetve az államhatalmat képviselő uralkodó felügyelete alatt áll.

A népoktatás rendezése és az általános tankötelezettség bevezetése azonban *Eötvös József* (1813–1871) vallás- és közoktatásügyi miniszter nevéhez fűződik. Először 1848. július 24-én terjesztette be törvényjavaslatát az elemi oktatásról az országgyűlés elé, amely több szabály mellett kimondja, hogy a fiúknak 6-12, a lányoknak 6-10 éves korukig kötelező iskolába járni.

Törvénné azonban csak a kiegyezés után válik. Az 1868-ban megjelent rendelkezés előírja, hogy a tankötelezettség a 6 osztályos *elemi iskola* esetében 6 évig, 6-tól 12 éves korig tart és kötelező. Ezt követi a 2-3 évre terjedő *ismétlőiskola*. Hazánkban az alsófokú (elemi) iskolák nagy százaléka egyházi fenntartású.

Ajka községben már a Ratio Educationis megjelenése előtt, **1661**-ben létesít elemi iskolát az evangélikus egyház. Ezt az iskolát azonban – egy 1698-as feljegyzés szerint – a törökök a templommal és a faluval együtt fölgyújtják.

A magyarországi elemi iskolák legnagyobb része csak az Eötvös József nevéhez fűződő rendelet megjelenése után létesül/épül.

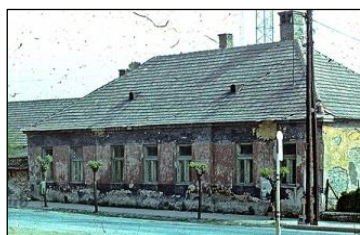
1827. Evangélikus Elemi Iskola

A lerombolt, a török hadak által fölgetett régi iskola helyett az ekkor 23 házból álló faluban a 21 evangélikus család épít először új iskolát. Az öt ablakos, 8,6 x 7,5 méter alapterületű, 3,58 méter belmagasságú iskola, a két szobából, konyhából, kamrából álló tanító lakás és az egyszobás segédtanító lakás a templom mellett – a Templomdombon – épül. A tanulók száma 1838-ban 74, 1846-ban 92 fő.

1946-ban a többi iskolával együtt általános iskolává szervezik át. 1949-ben államosítják. 1975-től 1987-ig kiegészítő iskola működik az épületben, utána – a lebontásáig – üresen áll.

1868. Református Elemi Iskola

A reformátusok csak későn, a XVIII. század húszas éveiben jelennek meg Ajkán. A türelmi rendeletig (1781) eklézsiát sem alapíthatnak. Számuk 1785-ben kb. 200 fő. Iskolájuk, a kő és téglafalazatú, cserép zsindeyes, földes padozatú épület a község központjában, a Fő téren épül. A 8 x 6 méter alapterületű, 4,5 m belmagasságú épület egy négy ablakos tanteremből, és a két szoba-konyha-kamrás tanító lakásból áll. A tanulók száma: 1872-ben 28, 1885-ben 32, 1898-ban 35, 1910-ben 21 fő.

1875. Felsőcsingervölgyi Katolikus Elemi Iskola

1872-ben kezdi építeni a szénbánya Felsőcsingervölgyben a négy ablakos, fazsindelyes elemi iskolát, de csak három év múlva, 1875-től tanítanak benne. A 12 x 4,75 m alapterületű 2,8 m belmagasságú tanteremben 10 hosszú padban 10-10 gyerek fér el. A tanító lakás két szobából, konyhából, kamrából áll. Az iskolaépület tölti be a templom szerepét is, mellette harangláb áll, két haranggal. A tanköteles (I-IV. osztályos) gyerekek száma 1879-ben 42, 1888-ban 84, 1902-ben pedig már 126 fő, akiket az egy tanteremben váltott műszakban oktat az egyetlen tanító, magyar és német nyelven. 1923-ban felépül *Alsócsingervölgy (Viktortelep)* és benne egy új iskola. Ezért a felsőcsingervölgyi iskolából egy tanító mintegy 65 tanulóval „leköltözik” a viktortelepi új iskolába.

1877. Zsidó Elemi Iskola

A 70 fős ajkai izraelita hitközség 1877-ben építi fel iskoláját és a tanító lakást a zsinagóga közelében. Az öt ablakos 8 méter hosszú, 6 méter széles 4,5 méter belmagasságú épület falazata kő, tetőzete cserép zsindely, padlózata deszka. Felszerelése öt hosszú pad, 6-6 gyerek számára. A tanító lakás három szobás. *(1951-ben az épületet eladják, lakássá alakítják, 1976-ban pedig lebontják.)*

A XIX. század végéig nem épült Ajkán Katolikus Elemi Iskola.

Hiánya azért is nagyon feltűnő, mert a XIX. század végére szinte az ország minden települése felépítette a maga iskoláját. Jól bizonyítja ezt a mai Ajkát alkotó települések felekezeti elemi iskoláinak építési/alapítási/létesítési éve.

- 1734. Tósoki Református Elemi Iskola
- 1760. Beréndi Katolikus Elemi Iskola
- 1761. Gyepesi Katolikus Elemi Iskola
- 1771. Ajkarendeki Katolikus Elemi Iskola
- 1786. Csékúti Evangélikus Elemi Iskola
- 1838. Padragi Katolikus Elemi Iskola
- 1842. Tósoki Katolikus Elemi Iskola
- 1853. Padragi Református Elemi Iskola
- 1860. Bódéi Katolikus Elemi Iskola
- 1879. Csékúti Katolikus Elemi Iskola

Ajka településnek már a középkorban volt temploma és papja. A török időkben a község és temploma is szinte teljesen elpusztul. A törökök kiűzése utáni időkben a néhány megmaradt család a reformáció hatására elhagyja a katolikus vallást, evangélikus hitre tér át. Egészen a XIX. század hatvanas éveinek végéig evangélikus többség jellemezi a községet.

1869-ben a 893 lakosból 171 katolikus, **446 evangélikus**, 185 református, 91 zsidó.

1890-ben a 2050 lakosból **1229 katolikus**, 462 evangélikus, 254 református, 105 zsidó.

1900-ban a 2396 lakosból **1516 katolikus**, 593 evangélikus, 212 református, 75 zsidó.

Mint az adatok mutatják, Ajka község lakosságának túlnyomó többsége a XIX. század végéhez közeledve is protestáns. Az evangélikus, a református és az izraelita felekezet már több évtizede, sőt évszázada saját erejéből tart fenn elemi iskolát. A katolikus egyházközség olyan szegény, hogy iskola építésére, fenntartására nem képes. A katolikusok száma egészen az 1800-as évek végéig elenyésző. A katolikus hitű elemi iskolások az Ajkai Evangélikus Elemi Iskolába, az Ajkai Református Elemi Iskolába és/vagy a Tósokberéndi Katolikus Elemi Iskolába járnak. A katolikus tanulók száma 1857-ben csak három fő, még 1872-ben is csak öt katolikus tanulót tartanak nyilván. Közben az iparosodás, majd az üveggyár alapítása 1878-ban gyökeres fordulatot hoz a lakosság összetételében. Az üveggyártás szakembereket igényel, akik főleg Ausztriából és Csehországból betelepül

római katolikusok. A megnövekedett katolikus lakosság számával arányosan a katolikus tanulók száma is gyarapodik, 1889-ben már 56 katolikus tanulónak nincs iskolája. Két okból válik sürgetővé az iskolaépítés: egyrészt az ajkai katolikus tanulók fokozatosan mindegyik iskolából kiszorulnak, másrészt mindhárom iskolában felszaporodott a tanköteles gyermekek száma.

A Somlyóvidéki Hírlap „küzdeme” az Ajkai Katolikus Elemi Iskoláért

A Devecserben 1896 szeptemberében *Huss Gyula* (1863–1917) lapszerkesztő által útjára indított *Somlyóvidéki Hírlap* elnevezésű független hetilap is hamar felfigyel arra, hogy Ajka községben nincs a katolikusoknak iskolája. Már az **1897. augusztus 15-i** számban így ír:

„Ajkán százhusz rom. kath. iskolaköteles gyermek van, s ezeknek nincs hova iskolába menni, mert Ajkán egyáltalán nincs a rom. kath. hitközségnek iskolája. (...) Hírforrásunk szerint, egy jó ideig az ajkai protestáns iskolába jártak, de már ott sem férnek el helyszűke miatt (...) hacsak a 3 kilométer távolságra fekvő Beréni iskolába nem mennek, s ha ott is nem volna túlszűfolt már az iskola.”

1898. február 13-án pedig már azt írja a lap, hogy „Ajkán, a devecseri járás e nagy községében 164 katolikus gyereknek egyáltalán nincs tanítója, de még iskolája sincs. Ajkán tudvalevőleg négy vallásfelekezet van. Ezek rom. cath., evang, református és zsidó felekezet. A rom. kath. felekezet a legszegényebb, így a maga erejéből iskolát nem tud felállítani és fenntartani. A többi három felekezetnek van iskolája és maguk a hitközségek tartják fenn. Évekkel ezelőtt az ajkai rom. cath. tanköteles gyermekek egy része az ajkai evang., egy része a református, egy része pedig a két kilométer távolságra fekvő beréni rom. cath. iskolába járt. A tanköteles gyermekek száma azonban mindhárom iskolában felszaporodott annyira, hogy az ajkai rom. cath. tanköteles gyermekek minden honnét kiszorultak. A rom. cath. tanköteles gyermekek fele az ajkai Kossuth féle üveggyárban található, e gyári vállalatnak, a törvények értelmében kötelessége volna iskolát fenntartani, de kisebb gondja is nagyobb annál mivel nincs senki, ki a vállalatot erre kényszerítené, így szépen hallgat.”

A lap e számát, *Huss Gyula* szerkesztő elküldi *Wlassics Gyula* (1852–1937) vallás- és közoktatásügyi miniszternek is, **1898. augusztus 7-én** pedig *Papp Sándor* királyi tanfelügyelőhöz fordul az ajkai római katolikus iskola hiánya miatt. A tanfelügyelő válaszában azt írja, hogy az ajkai római katolikus iskola felállítása ügyében már hónapokkal ezelőtt megkezdte a tárgyalásokat illetékes helyen, s reméli, hogy az még ez év folyamán dűlőre jut.

1898. szeptember 11-én ez ügyben már nyílt levéllel fordul a lap *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Megemlítik, hogy a február 13-án megjelent lapot elküldték a minisztériumba. Mivel azóta ez ügyben semmi sem történt, feltételezik, hogy a lap nem jutott el a miniszterhez. Ezért most újra kéri a segítségét az ajkai római katolikus elemi iskola létesítése ügyében.

Újra leírják, hogy Ajkán négy vallásfelekezet van. Az evangélikus, a református és az izraelita saját erejéből tart fenn iskolát, a katolikusok olyan szegények, hogy iskola építésére, fenntartására nem képesek. Kérelmüket így fejezik be: „Kegyelmes Uram! Hírlapírói kötelességünket véljük teljesíteni, midőn Nagyméltóságod figyelmét az ajkai rom. kath. tanköteles gyermekek szomorú sorsára felhívni bátorkodunk e cikkünk által legyen szabad reménylenünk, hogy Nagyméltóságod e cikkünk tartalmát nagybecsű figyelmére méltatni kegyes leend s az ajkai rom. kath. iskola mielőbbi felállítása iránt intézkedni méltóztatik.”

1899. június 11-én pedig arról ad hírt az újság, hogy „úgy vagyunk értesülve, hogy intéző körök már alkudoznak is az iskola helyiségre. Hír szerint a Schlesinger-féle vendéglőt akarják megvenni.

Mi kik az ajkai rom. kath. iskola ügyét tapétára hoztuk s érte mindent elköveltünk, hogy az intéző körök figyelmét felkeltsük, meglegegedéssel vesszük tudomásul az ajkai iskola ügyéről, de a kisze-melt helyet nem tartjuk célravezetőnek a jövőt illetőleg. Eldugott helyen fekszik az és később temp-lomot is csak kell építeni a rom. kath. hívek számára, az isten háza pedig nem eldugott helyre való. Jó lenne, ha az intéző körök más utcában keresnének alkalmas helyet.”

Az ajkai katolikus elemi iskola hiányára még Tapolca hetilapja a *Tapolcza* is felfigyel. Az 1899. július 2-i számában az „*Isten szíve szerint való pap*” című cikkében írja: „*Róthy Mihály kerületi tanfelügyelő (...) Ajkán 2500 frton vett az iskola számára telket.*”

Az épület

Dalányi József, aki az államosításig az Ajkai Katolikus Elemi iskola vezető tanítója, *Kései vallomás* című visszaemlékezésének 20. oldalán így ír: „*Róthy Mihály kislődi kanonok plébános 1900 tava-szán, Ajkán sétálgatva, csodálkozva látja, hogy iskolai szorgalmi időben a közterületi gyepeken (a mai rk. templom és a volt iskola egykori helyén) csoportokba verődött, játszadozó iskoláskorú gyer-mekek hadakoznak, hangoskodnak. (...) Azok az üveges, bányász és cselédgyerekek, akiknek már nem jutott hely a régóta működő evangélikus és református iskolában, a zsidó iskolában sem, mert az is volt a huszadik század fordulóján.*”

Nem tudjuk, úgy történt-e, ahogy Dalányi József, miután ajkai lakos lett, a közbeszédben hal-lotta és leírja, vagy *Róthy Mihály* is olvasója a *Somlyóvidéki Hírlapnak*, és az abban olvasottak inspirálják e nemes tette. Azt azonban biztosan tudjuk, hogy a katolikus iskola hiányát ő, az Ajká-hoz nem kötődő kislődi esperes-plébános oldja meg azzal, hogy 1899. június 18-án az iskola építés céljára megvásárolja *Pintér Sándor* Fő utcai házát és telkét. Így azután 1900. május 27-én megkez-dődhet az egy tantermes katolikus elemi iskola és a kétszobás tanítólakás építése. Az építést *Balikó János* (1845–1918) devecseri építőmesterre bízzák, aki kiválóan meg is felel a feladatnak.

RÓTHY [Reiter] Mihály plébános, esperes, tiszteletbeli kanonok, tanfelügyelő (Szombathely,

1842. március 15. – Szombathely, 1925. november 7.). 1874-től, nyuga-lomba vonulásáig, 1915-ig Kislőd plébánosa. Kislődön, 1877-ben renovál-tatja, kifesteti a templomot, 1886-ban iskolát, 1887-ben kálváriát, 1905-ben óvodát épített. Ő Kislőd legnagyobb jótevője, minden jövedelmét a községre költi, takarékszövetkezetet, segélyegyletet... alapít. Kislődön a Fő tér és a *Markója László* (1924–2007) kislődi esperes-plébános által alapított egy-ház történeti gyűjtemény őrzi a nevét. *Rott Nándor* (1869–1939) veszprémi püspök írja róla: „*Tudós pap és nagy bölcsességű pásztor... teremtmény ember*

volt, akit magas szintű újjászervező vágy töltött el.”

Dalányi erről is a hallottak alapján ír, részben ellentmondóan: „*A derék pap ráérezett a tartha-tatlanra és a Puzdor család adományozta telken – saját költségén – felépített egy tantermet, hoz-zácsolva kétszobás szolgálati, tanítói lakást.*”

Az építés gyorsan halad, alig több mint egy év alatt elkészül az egy tanteremből és a két szobá-ból álló épület. 1900. október 7-én már fel is avatják. Az avatóünnepély Tósokberénden kezdődik hálaadó misével, amelyen 30 fehér ruhás, virágkoszorús ajkai leány áll sorfalat. Az Ajkán folyta-tódó ünnepélyen beszédet mond *Balikó János* építőmester, *Róthy Mihály*, az építtető, *Werbőczy István* (1841–1904) polányi szerzetes-plébános, *Szobek Lóránt* (1841–1929) tósokberéndi szerze-tes-plébános, valamint *Rónay Károly*, az új iskola első tanítója.

Az újonnan épült katolikus iskola 1901-ben (fotó: archív)

A nagy eseményről a *Somlyóvidéki Hírlap* **1900. október 14-i** számában így ír a felelős szerkesztő, *Huss Gyula*: „Ott áll az a díszes épület Ajka község fő-utcáján, mint a népnevelés szent csarnoka. Végtelen időkre hirdetni fogja: hogy ez az épület létezését egy nemes szívű emberbarátnak, egy magasztos hivatását teljesítő papnak áldozatkészségéből épült, ki nemes szíve sugallatát követte akkor, midőn a népnevelés szent ügyének, az Isten kegyelméből neki juttatott földi javainak feleslegéből csarnokot épített. (...) 1900. év október hó 7-én az ajkai r.k. iskola, a humánus, nemes szívű emberbarát által felépítette és általa felszentelve, átadatott magasztos szent hivatásának.”

A tanulók száma a katolikus lakosság számával arányosan azonban olyan gyorsan növekszik, hogy az 1920-as évek elején e tény „kikényszeríti” egy újabb tanterem és egy harmadik szolgálati szoba felépítését. Ennek építési költségeit a veszprémi püspökség, a Káptalan, államsegély és a helyi hozzájárulása fedezi.

Az új – második – tanterem felépítését megelőzi, hogy 1921. szeptember 28-án – a tanulók számának megszorodása miatt – engedélyt kap az iskola a második tanítói állás megszervezésére.

A második tanterem és a tanító harmadik szobája csak 1925. július 11-én készül el. Az így kibővült iskola egyik tanterme – mivel templom sincs még a községben – kápolnaként is szolgál,

benne oltárt alakíttat ki *Nirnsee Pál* (1893–1945) ajkai földbirtokos. Az új oltárt *dr. Rott Nándor* megyéspüspök szenteli fel. Az egyházi szolgálatot, mivel papjuk sincs még az ajkai katolikusoknak, továbbra is a tósokberéndi plébános, *dr. Czapáry László* (1859–1938) végzi.

A kép jobb oldalán a hatablakos iskola (fotó: archív)

Az 1930-as évek első felében, szinte a templomépítéssel egy időben egy újabb – harmadik – tanterem építése is szükségessé válik. Így alakul ki az a mutatós előbb hat, majd nyolc ablakos épület, amelyeket a közölt fotókon is láthatunk. Ez az impozáns, az utcaképet is meghatározó épület az államosításig „szolgál” katolikus iskolaként.

1901. december 1-jén még arról is hírt ad a *Somlyóvidéki Hírlap*, hogy *Róthy Mihály* címzetes kanonok, kislódi esperes-plébános, az iskola létrehozója a tanítás megkezdése után 1000 koronát adományoz az Iskola Alap javára.

A tanítók

Az iskola első tanítója 1900-tól 1904-ig *Rónay Károly*. Róla nincsenek fellelhető adatok. Őt 1904. augusztus 9-én a Pápai Állami Tanítóképzőben 1902. június 25-én tanítói oklevelet szerző, az 1883. január 25-én, Pápán született **Keszey János** követi, aki egészen nyugdíjazásáig, 1934. december 1-jéig hű marad az iskolához. Csak 1914-től van távol, amikor katona, majd hadifogoly. A hadifogságból csak 1920. november 28-án szabadul. Ezen évek alatt helyettesek sora tanít az iskolában. 1914–1915-ben *Wild Mária*, *Rauch Frigyesné*, 1915–1916-ban *Vígh Mária*, 1916–1918-ban *Bucsy Olga*, 1919–1920-ban *Melovszky Mária*. ill. *Bognár Mihály*.

Keszey tanító úr Ajkára költözése után hamarosan belép az *Ajkai Iparos és Polgári Olvasókörbe*. 1906–1912 között a könyvtárosi feladatokat is ellátja. Tagja a katolikus egyházközség képviselő-testületének, számadója, jegyzője, szervezője, előadásokat is tartó vezetője az *Iskolán kívüli népművelési mozgalomnak*. Közben az egy tantermes, egy tanerős 1–6. osztályos iskola tanulóinak száma jelentősen megnő, így újabb tanítóra, második tanteremre van szükség.

1921. szeptember 28-án engedélyt kapnak a második tanítói állás megszervezésére. Előbb *Vadnay Edit*, majd 1923-tól 1926-ig *Hotwagner Mária*, 1926–1928-ig *Kovács Katalin* tanít az iskolában. Már van két tanító, de tanterem 1925-ig csak egy, ezért elkerülhetetlen a váltakozó kétműszakos délelőtti-délutáni tanítás.

1928-ban ketten pályáznak a katolikus elemi iskola megüresedett második tanítói állására. Az osztálytanító állást a 20 éves *Csóka Ferenc* nyeri el.

Csóka Ferenc tanító, iskolaigazgató (Bük, 1908. január 21. – Pápa, 1968. június 3.). A pápai

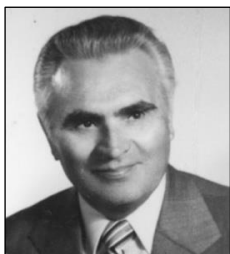
Állami Tanítóképzőben tanul. 1928. június 28-án kapja meg oklevelét. Beilleszkedése után rövid időn belül bekapcsolódik a közéleti- és az iskolán kívüli népművelési munkába. Színdarabokat, irodalmi esteket rendez, megválasztják községi képviselővé, az *Ének- és Zeneegyesület* jegyzőjévé. 1947-ben áthelyezik az *Ajkacsingervölgyi Általános Iskolába*, később kinevezik az iskola igazgatójává. 1949-ben, kiegészítve az induló vágárképzést, egy évig magyart tanít a *Vágáriskolában*. Fia Csóka László (1935–1983) technikus, az Ajkai Erőmű művelődési házának igazgatója.

Az egyre gyarapodó tanulólétszám miatt 1931-ben elkerülhetetlenné válik – a második után – a harmadik tanító alkalmazása is. Erre azonban nincs fedezet, ezért 1931. október 21-én az állást megpályázó és majd 16 évig betöltő *Zavaczky Irén Emma* (1896–1977) osztálytanító személyi és működtetési költségeit az állam vállalja, így őt, a harmadik tanítót a kultuszminiszter nevezi ki.

1934. december 1-jén Keszey János főtanító bejelenti, lemond mindenféle megbízatásáról, vezető-tanítói állásáról és nyugalmazását kéri, elköltözik Badacsonytördemicre, az ott tanító lányához, az Ajkán, a tanítói lakásban 1915-ben született *Vollmuth Frigyesné Keszey Klárához*. Az így megüresedett vezető tanítói álláshelyet meghirdetik. Nagyon sok az állástalan pedagógus, így

érthető, hogy 82 fő az érdeklődők száma. Közülük 28-an nyújtanak be pályázatot, az *Ajkai Katolikus Elemi Iskola* kántortanítói állására. 1934. december 5-én a jeles kántori oklevéllel, karnagyi abszolutóriummal is rendelkező *Dalányi [Lakner] József* nyeri el.

Dalányi József kántortanító, tanár (Egeraracs, 1911. május 22. – Bp., 2002. február 20.). A csurgói tanítóképzőben tanul. 1930-ban képesítőzik. 1934-ben megpályázza és elnyeri az ajkai katolikus iskola kántortanítói posztját, egyházkarnagyi képesítést – 1936-ban – már munka mellett szerez. Ajkán zeneegyesületet, zenekarokat szervez, színdarabokat ír és ír át, játszik, rendez, regös csoportot szervez, énekel, muzsikál, előadásokat tart, amellest, hogy tanít és kántorizál. Egy ideig szerkesztője a *Dvecserben* megjelenő *Somlóvidék* című hetilapnak. Szerkesztője és kiadója is az 1938–1939-ben megjelent *Műkedvelő Útmutató* című országos, népművelés-módszertani szaklapnak. Rendezője, főszereplője számos rendezvénynek, színdarabnak. Kiemelkedő sikert ér el a *Fekete István* (1900–1970) búcsúztatásakor előadott *Hajnalodik* című Fekete-színművel. Legnagyobb közönségsikere a kastélyparkban 1947. június 22-én, az Ajkai Pedagógus-munkástalálkozón előadott *János vitéznek* van. 1947-ben a Veszprém megyei Pedagógusok Szakszervezeti titkárává választják. Az ajkai évek nagy nyeresége a *Fekete Istvánnal* szövődött, életre szóló barátsága.

Az iskola tanulóinak egy része 1936-ban Dalányi József tanítóval (fotó: archív)

A fordulat éve után Dalányi Józsefet a „hatalom” igyekszik ellehetetleníteni. Fokozatosan megfosztják minden iskolán kívüli tevékenységétől, s végül 1949-ben – mintegy büntetésül – áthelyezik *Szentkirályszabadjára*. 1956. októberi szerepvállalásai miatt (Szentkirályszabadján a Forradalmi Bizottság élére áll, Ajkán beszédet mond a Hősök terén) internálják. Szabadulása után sem taníthat, ezért 1958-tól takarító, kubikus, téglagyári-, kórházi segédmunkás, könyvelő. Az enyhülés után, 1963-tól *Gyulaírástóton*, 1965-től 1973-as nyugdíjazásáig *Vörösberényben* tanár és népművelő. Nyugdíjasként – több megjelent írása után – két könyvben megírja ajkai emlékeit.

Ezek: *Kései vallomás 1935–1956.* (Ajka. 1993.) és *Kelével, Bogánccsal Tüskevárig* (Fekete István 100 ismeretlen levele.) 1935–1970. (Ajka. 1994.). 1990 decemberében az elszennvedett sérelmekért a kormány *Rehabilitációs Bizottsága* megköveti. 1994 októberében pedig – tanítói és népművelői tevékenységéért – *Ajka Város Diszpolgárává* választják.

A negyvenes években az ajkai katolikus elemi iskolában osztálytanítóként dolgozik 1944-től 1946-ig *Bálványosi Lászlóné*, 1946-tól 1949-ig *Fiersné Schweighoffer Jolán*, 1947–1949-ben *Pál Ilona*.

A tanulók

A tanköteles katolikus gyermekek és az iskola tanulóinak számáról nincs teljesen megbízható adat. A *Somlyóvidéki hírlap* szerint 1897. augusztusban 120 (!) gyereknek, 1898. februárban már 184 (!) gyereknek nincs iskolája. Közülük a „lelkiismeretesebbek” az evangélikus vagy a református iskolába járnak, vagy átgyalogolnak a tósokberéndi katolikus iskolába.

Ezeztől az adatoktól „fényévnnyire” van a katolikus egyház statisztikai kimutatása szerinti létszám. A nem létező ajkai római katolikus elemi népiskola iskolaköteles tanulóinak száma:

1880/1881-es tanévben 18 fő.

1889/1890-es tanévben 56 fő.

1900/1901-es tanévben kb. 70 fő.

Vajon mi motiválhatta a *Somlyóvidéki Hírlapot* az ajkai katolikus gyerekek számának ilyen fokú eltúlzására? Valószínűleg ezzel akartak nyomást gyakorolni a helyi felelősökre, az Ajkai Üveggyárra és a Veszprémi Püspökségre.

Azt azonban már hiteles dokumentumból, a Veszprém Megyei Levéltárban őrzött *Osztálykönyvből* tudjuk, hogy az **1903/1904**-es tanévben az akkor négyosztályos iskola tanulói közül kettő kitűnő, 12 jeles, 23 jó, öt elégséges, 30 elégtelen osztályzatot kapott Rónay Károly tanítótól. Rajtuk kívül szerepel az *Osztálykönyvben* 32 tanuló, akik nem osztályozhatók, hét gyerek pedig hanyagul járt iskolába. A kitűnő tanulók: *Horváth Ferenc* második osztályos (az apja: H. Pál béres) és *Szabó Péter* harmadik osztályos (apja Sz. János béres).

Az **1906/1907**-es tanév *Előmeneteli mulasztási naplójából* tudjuk, hogy az akkor még mindig csak négyosztályos iskolában 46 család 65 gyermeke tanul. 17 első osztályos, 29 másodikos, 14 harmadikos és kettő negyedikes.

Beszédesek a szülők foglalkozási adatai és a tanulók anyanyelvi megoszlása.

A 44 szülőből a két üveggyári intézőn kívül mind fizikai dolgozó. 17 tanulónak a szülője üveggyári munkás (üvegfüvő, üvegköszörűs stb.), nyolc béres, hét kanász, öt kocsis, négy bányász, négy napszámos, négy kőműves, három bognár, kettő molnár, kettő varrónő, kettő csősz, egy kalapos, egy kötőző, egy uradalmi cseléd, egy vasúti őr. Látjuk, hogy a szülők jellemzően a szegényebb népréteg közé tartoznak. Ez is egy magyarázat arra, hogy a katolikusok miért nem tudtak iskolát építeni.

A 65 tanulóból 47 magyar, 16 német, kettő szerb, kettő tót anyanyelvű. Feltűnő a német anyanyelvűek magas aránya. Ennek oka, hogy az üveggyár dolgozóinak jó része német nyelvterületről költözött Magyarországra.

Az iskola V-VI. osztálya Keszey János tanítóval 1926-ban (fotó: archív)

A **1909/1910**-es tanévben az iskola tanulóinak a száma kb. 80 fő.

Egy nagy ugrással nézzünk bele az **1915/1916**-os tanév osztálykönyvébe. Ekkor már hatosztályos az iskola. Egy tanteremben összezsúfoltan tanul 93 diák (42 fiú és 51 leány). A tanító, *Keszey János* katona, *Vígh Mária* osztálytanító helyettesíti. Érdekes megnézni az egyes osztályok fogyatkozó tanulóinak a számát. Az I. osztályba még 40, a II. osztályba 18, a III. osztályba 13, a IV. osztályba tíz, az V. osztályba is tíz, a **VI. osztályba már csak kettő gyerek jár.**

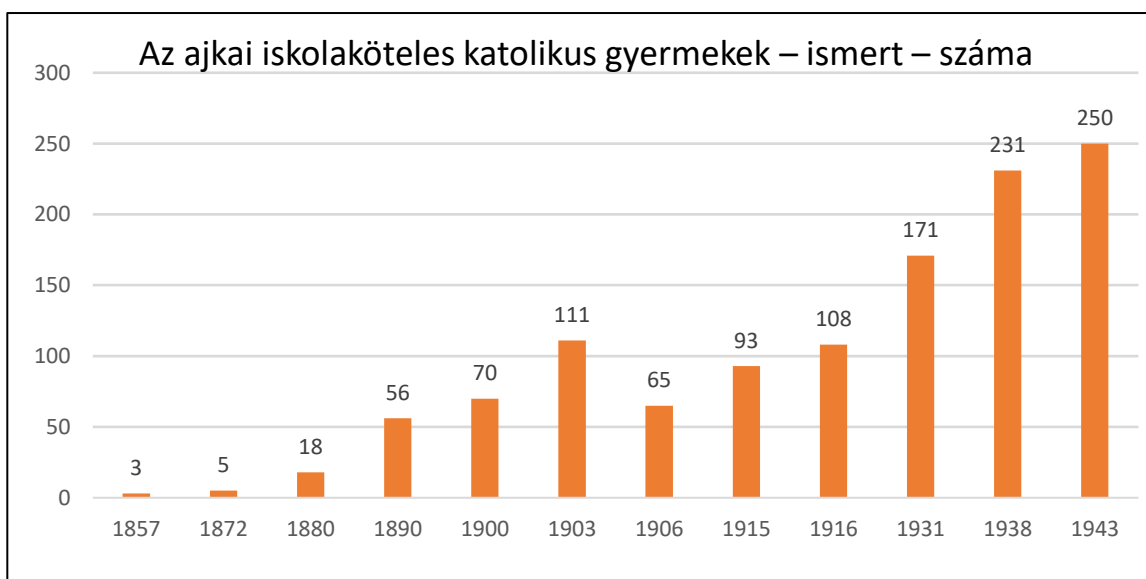
A **1916/1917**-es tanévben az iskola tanulóinak száma 108 fő. *Keszey János* tanítót ebben az évben *Bucsy Olga* osztálytanító helyettesíti. (Egy tanteremben – összevontan – hat osztály??? Hogyan tudták ezt megoldani? Ma ezt el sem tudjuk képzelni.) Ebben a tanévben is a tanulók „elfogyása” a jellemző. Az I. osztályba még 57-en, a másodikba már csak 20-an, harmadikba 13-an, negyedikbe tízen, az ötödikbe hatan járnak, a VI. osztályt ebben a tanévben is **csak két tanuló** végezte el.

Egy 1916-ban készült hivatalos felmérés I-VI. osztályos, egy tantermes, egy tanerős összevont jellegű iskolaként tartja nyilván. Csak az 1920-as évektől tanítanak részben osztott rendszerben. A tanulók számának fokozatos növekedése miatt az iskola 1921. szeptemberben engedélyt kap a második tanítói állás megszervezésére. A második tanterem azonban csak 1925-re készül el. 1931-ben 171, 1938-ban 231 tanulót oktat (már) három tanító.

1943. június. Az ajkai katolikus elemi iskola tanulóinak száma már meghaladja a 250 főt. Sem a tanterem, sem a tanerő nem elég. Az egyházközség – anyagiak híján – szeretné az iskolát állami kezelésbe adni, de nem kell az államnak.

Feltehetőleg 1933-ban készült kép, Katona Lajos plébános és Keszey János tanító (fotó: archív)

Néhány jelesebb esemény a későbbi évekből

1917. november 18-án a középiskolai hadiárva tanulók internátusa számára 55 korona 40 fillért gyűjt az iskola, és juttat el a Veszprém megyei liga-bizottsághoz.

1926. június 13-án az iskola tanítói által rendezett színművek előadásával ünneplik az ajkai katolikus iskola 25 éves fennállását. Jelen van, illetve beszél: *Hotwagner Pál* ajkarendeki esperes-plébános, *Róthy Mihály*, az iskola építtetője, *dr. Czapáry László* tósokberéni plébános.

1939. december 23-24-én az iskola tanítói *Dalányi József* tanító rendezésében bemutatják a *Karácsony 1938* című színművet. A bevételből 38 gyerek ruhasegélyt kap. A maradék pénzből

ajándékokat vásárolnak a szegény gyerekek részére. Kiosztanak 500 db füzetet, 60 ceruzát, 100 tollat és 6 kg szaloncukrot.

1953. szeptember 1-jén ennek az 53 éves épületnek – amely 49 évig katolikus iskola volt – két tantermében, két osztályban 64 tanulóval, *Horváth István* (1910–1957) igazgatóval, két tanárral, egy hivatalsegéddel elindul Ajkán a gimnáziumi oktatás.

A Móra Ferenc utcai új, nagy, modern iskola felépítése után 1959-ben a Táncsics utcából a volt katolikus iskola 300 négyzetméter alapterületű épületébe költöztetik át Ajka postahivatalát. Húsz év múlva azonban a posta is kinövi a volt iskolát és új postát építenek a Nirnsee kastély volt parkjában. A kiüresedett közel 80 éves épületet 1979-ben lebontják.

A katolikus iskola már postaként, új bejáráttal és egy toldalék helyiséggel. Mögötte már épül a Sávház (fotó: archív)

Felhasznált irodalom:

Somlyóvidéki Hírlap 1897. augusztus 15.

Somlyóvidéki Hírlap 1897. október 3.

Somlyóvidéki Hírlap 1898. február 13.

Somlyóvidéki Hírlap 1898. augusztus 7.

Somlyóvidéki Hírlap 1898. szeptember 11.

Somlyóvidéki Hírlap 1899. június 11.

Somlyóvidéki Hírlap 1899. június 18.

Tapolcza. 1899. július 2.

Somlyóvidéki Hírlap 1900. október 14.

Somlyóvidéki Hírlap. 1901. december 1.

DALÁNYI József: *Kései vallomás*. Ajka, 1993. – 160 p.

TILHOF Endre: *Ajkai krónika*. Ajka, 2009. – 457 p.

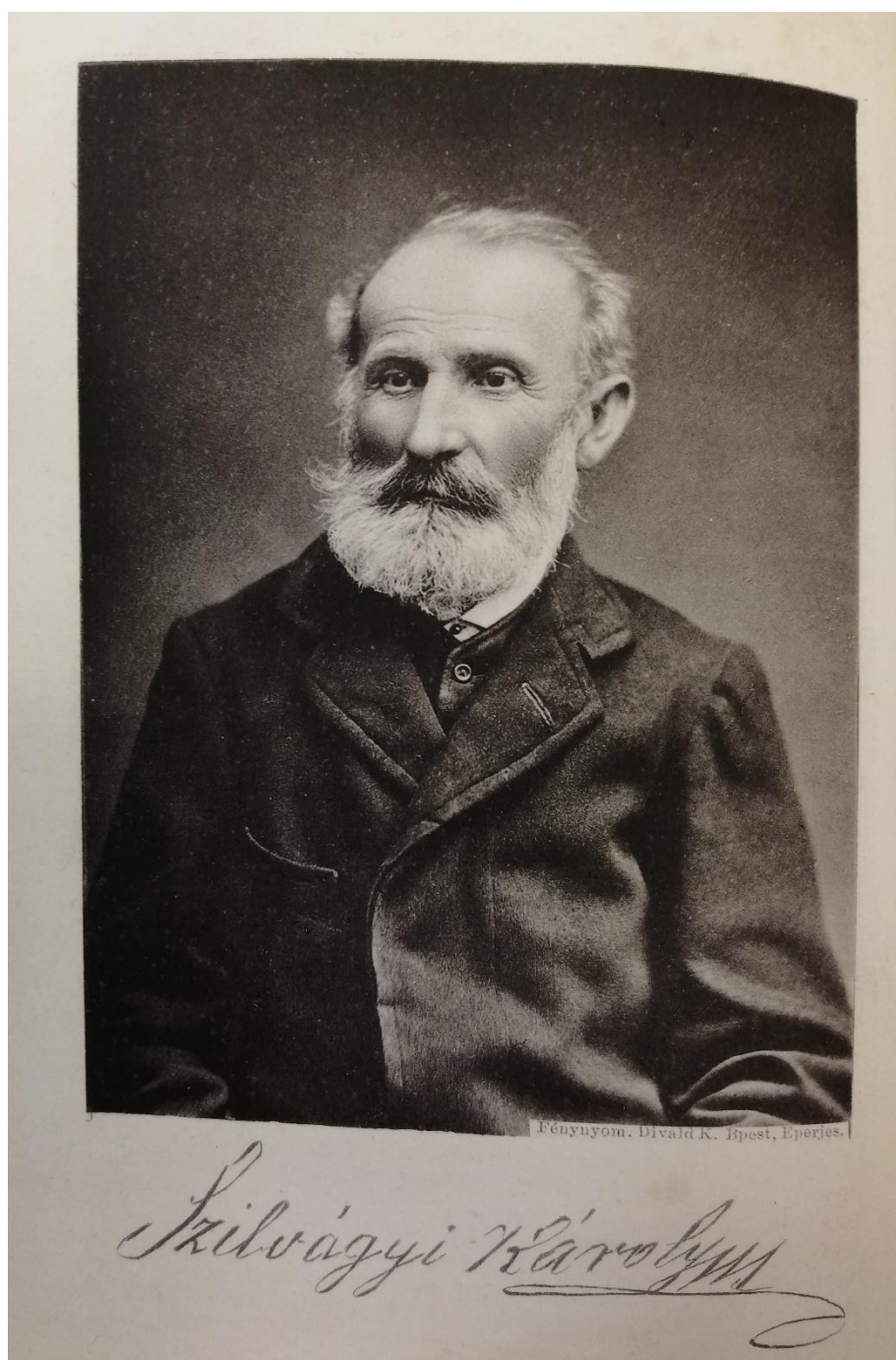
TILHOF Endre: *Ajka város... általános lexikona*. Ajka, 2018. – 594 p.

Veszprém Megyei Levéltár. VIII. 385. Az ajkai r. k. elemi népiskola iratai.

*Tölgyesi József***SZILVÁGYI KÁROLY (1820–1888) FÉNYKÉPE NYOMÁBAN**

A helytörténeti kutatások során számos alkalommal találkozunk olyan régi fényképekkel, amelyek már nem azonosíthatók, mert akik őrzői ezeknek, már nem emlékeznek pontosan arra, kit/kiket, hol és mikor kapták őt vagy őket „lencsevégre” az egykori készítőik.

Ugyanez a helyzet az úgynevezett anonim szituációs képekkel (amelyek valamilyen eseményt örökítettek ránk), vagy településrészletet ábrázolnak. Ilyenkor a kutató nem tehet más, mint általános megnevezést és dátumot ír a közölt kép alá, pl. *A helyi elemi népiskola tanulói, kb. az 1920-as években.*

Különösen azoknál a képeknél jelentős probléma ez, amelyek egy vagy két személyt ábrázolnak, és semmilyen adat nincs a kilétükről. (Ilyen megnevezést láttam az egyik kötetben: *Községünk egyik férfi lakója az 1930-as évekből*. Nos, valószínű, hogy ő már örökre névtelen marad. Az országos fotóárveréseken is nagyon gyakori az ilyen névtelenség, pl. *Tengerész katona a Monarchia idejéből*).

A kutató egy másik képproblémával is találkozhat, amikor teljeskörűen megírja egy kiváló személyiség életrajzát, de nem látható, kiről van szó, mert nem maradt róla fénykép vagy más autentikus ábrázolás. Ilyenkor a vizuális hiány nagyon is kézenfekvő, s ezt eltüntetendő, fiktív arckép jeleníti meg, s teszi teljessé (?) a tanulmányt, a kötetet vagy lexikonban a rövid életrajzot. Ez utóbival, vagy ennek hiányával számos megyei és helyi lexikonban, könyvben is találkozunk.

Most az aktualitásnál maradva: Tilhof Endre lexikonában¹ Szilvágyi Károlyt Bagarus Zoltán arckép-metszete jelenítette meg. Természetesen, az ilyen ábrázolásoknál a képzőművész az életútkorhoz igazítottan igyekszik megalkotni az adott személy profilját, amely azonban csak archetípusa lehet az akkor élteknek, mert bár „felöltözteti” olyan vizuális jellemzőkkel (korabeli haj- és bajuszviselet, esetleg szakáll, értelmiségiekre jellemző arcforma-megjelenítés, öltözet stb.), azonban nem helyettesítheti az egykori valót. Természetesen ezek is elfogadott megoldások, gondoljunk csak a 17. században élt Apáczai Csere János erdélyi pedagógus tudományos művekben történt számos (képzőművészek általi) fiktív-rekonstrukciós arckép-ábrázolásaira.

Egyetemi oktatóként munkámban a neveléstörténet volt a hangsúlyos, de ezt kitágítva, több részterületen foglalkozom írással: pedagógusok életrajzával, iskolák, pedagógus szervezetek múltjával, valamint településtörténettel. Még kertai iskolaigazgatói éveimben (1972–1974) Süle Sándor² kutatásai, a vele történt beszélgetések és dokumentumai révén találkoztam a Somló-környéki evangélikus tanítók egyesülete³ múltjával és ennek kezdeményező-alapítója, Szilvágyi Károly ajkai tanító nevével. Bár több tanulmány készült az életével, az egyesület munkásságával kapcsolatban⁴, egy kötettel adósai vagyunk azoknak, akik az országban az elsők között hoztak létre olyan szervezett pedagógus-közösséget, amelynek a helyi utód-mintázatai napjainkban az egész országban megtalálhatók.⁵

Több, 19. századi jeles Veszprém megyei pedagógus életét kutatva (főképpen a megjelent írásaikra koncentrálni) tájékozódtam korabeli, főképpen 19. század utolsó harmadának országos pedagógiai folyóirataiban, s így találtam rá a Paedagogiai Szemle 1882. III. számában Rill József⁶, a lap ekkori szerkesztője írására, amely arról szólt, hogy a „központi” (budapesti) pedagógiai lapok felvállalhatják-e a közel 240 helyi és országos pedagógiai (tanítói, tanári) egyesület valamennyi közleménye közlését, vagy pedig legyenek lapjai a helyieknek, és ebben adjanak számot a munkájukról. Ebben – mintegy betétként – olvasható Nagy Lajos Szilvágyi Károly életútjáról szóló

¹ **TILHOF Endre:** *Ajka város általános lexikona*. Ajka, 2018. 474–475. o.

² **SÜLE Sándor** (1908–1996) Kertán volt iskolaigazgató, a nyugdíjazása után utóda lettem (a szerző) a négy község iskoláit magába foglaló intézménynek. Nem jelentetett meg önálló írást sem Szilvágyiról, sem pedig az egyesületről.

³ Hivatalos megnevezése 1907-ben, amelyet általánosan használtak: Somlyóvidéki Ág[ostai] Helv[ét] Ev[angélikus] Tanítóegyesület.

⁴ A két fontosabb: **MARTON Károly:** Tények, adatok a Somlóvidéki Ev. Tanítóegyesület első öt évtizedéből. **SIPOS Ottó Tibor:** *A tízek társasága*. A Somlyóvidéki Evangélikus Tanító Egylet megalakulása. In: Ajkai Századok, 2010. szeptember (7. sz.), 8–13. o.

⁵ A közeljövőben jelenik meg a devecseri római katolikus tanítóegyesületről készített könyvem, s ezt követően – remélhetően –, majd az ajkai evangélikus tanítóegyesület történetéről írott is.

⁶ **RILL József** (1839–1909). Róla, a kiemelkedő, széles körű munkát végzett pedagógusról **Id. CSÁKY Károly:** *Jeles elődeink RILL József*. Dunaszerdahely, 2002. 120–121. o.

megemlékezésének néhány bekezdése, s ami meglepő: egy egész oldalon ott található Szilvágyi Károly aláírásos fényképe.⁷

Az életéről írottakból csak a fiatal koráról szóló részt idézem, egyrészt, mert ez napjainkra már szinte ismeretlen lett, a pedagógiai munkássága pedig jól megírt, többek között az egyesület megalakítása 50. évfordulójára kiadott kis kötetben.⁸

„Szilvágyi Károly. Életrajzát a következőkben adjuk: Született H[omok]Bödögén (Veszprém v[ár] m[egye]) 1820. november 2-án. Atyja Szilvágyi Sámuel tanító, anyja Sente Erzsébet volt. Sz[ilvágyi] tehát ősrégi magyar családnak tagja. Apja sorsüldözött ember volt, kitől a vaskalaposok, mivel rendíthetetlen és igazságszerető ember volt, nagyon féltek. Egyik jó barátja a következő szavakkal jellemezte: hasonlít a csiszolatlan gyémánthoz. Ilyen embertől nyerte Károly az elemi ismereteket Tabon, Gyönkön és Lajos-Komáromban, hol apja, mint tanító működött. Tizenkét éves korában a gyönki – még akkor hatosztályú – ref[ormátus] gymnasiumba vitte atyja tanulni: ahol ő vasszorgalommal annyira haladt, hogy egy év alatt két osztályt elvégzett. Tanárai voltak: Cseh Sándor és Debreczeni Sándor. Tanulótársai, s azonkori legjobb barátai: Vizsoly Gusztáv (országos hírű ember) és Halassy Károly (törvényszéki bíró Szekszárdon). Két év tanulás után atyja a 14 éves fiút Pongrácz Ferenc esperes mellé Gyékényesbe (Somogy vm.) segédtanítónak küldötte el. Az ifjú tanítósegéd jajgatott azon, hogy ő most már tovább nem tanulhat, de elment, hogy gyermekkorában kezdhesse meg azt a pályát, melynek szolgálatába becsülettel öszült meg. Négy hónapi segédeskedés után Iharos-Berénybe vitték kisegítő tanítónak, ahol azonban kevés ideig maradt, mert ismét visszaadták a gyönki gymnasiumba, ahol azután mind a 6 osztályt sikeresen elvégezhetette.

A 18 éves ifjút azután 1838-ban a veszprémi evang[élikus] gyülekezet hívta meg rendes tanítónak. Ő nem akarta az állást, mely egy 18 éves ifjúra igen kitüntető volt, elfogadni, mert szándéka a továbbtanulás volt. Azonban atyjának kérésére, kit imádóan szeretett, szomorúan bár, de mégis elfogadta. Alig töltött itt az ifjú, törekvő tanító pár évet, már 1840-ben az ajkai fényes ev. gyülekezet választá meg tanítójául, amely időtől fogva állandóan Ajkán működik. Az elmúlt 42 év alatt igen sok gyülekezet – legalább 20 – hívta meg tanítójául, de ő hálás akart lenni gyülekezetéhez, mely őt fiatal korában kitüntető bizalmával tisztelte meg, és egyetlen egy állomást, egyetlen egy meghívást sem fogadott el. Fülében csengtek atyjának ezen szavai: Fiam! Csak becsületes és hálás ember légy!

Kell-e ahhoz jellem, kell-e ahhoz becsület, hogyha valaki kecsgejtetőbb, jövedelmezőbb állást nem fogad el azért, csak hogy hálás lehessen?”

Szilvágyi Károly nemcsak a hivatásához, egyházához, hanem tanítótársaihoz is hű maradt: élete végéig szolgálta az általa alapított tanítóegyesületet. S most, hogy láthatjuk az arcát, még ha csak fényképen is, egy hiánnyal kevesebb lesz az életrajzában.

⁷ RILL József: A „tanítóegyleti közlöny” eszméje. In: Paedagogiai Szemle, 1882. III. 353–366. o. A fényképet a 352. oldalon közölték.

A megemlékezés szerzője NAGY Lajos (1859–1930), aki 1881-től tanított Ajkán, majd 1882-től Lőrinte-pusztán, és valószínű, hogy ezeknek az éveknek valamelyikében (talán a 60. évfordulóra) készült az arckép.

⁸ PATAKY Béla (1850–1916., 1896 és 1910 között a csékkúti evangélikus iskola tanítója volt) összeáll.: A Somlyóvidéki Ág. Hitv. Ev. Tanítóegyesület ötvenéves fennállása emlékére. Pápa, 1907. 91 o.

Szirmainé Vinkelmann Amália

ÚT A TELJES ÉLET FELÉ

A „Kisegítő Iskolá”-tól a „Molnár Gábor Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény”-ig.

Egy kis kitekintés

Az elmúlt évtizedek során a száguldó technikai, tudományos eredmények, az ipari szintű információáramlás új tempót diktált. Rohamosan gyorsuló világunkban kapkodjuk a fejünket és megbízható, biztos pontokat keresünk.

Az iskola minden ember életében meghatározó szerepű. Nemcsak ismereteket, viselkedési normát, emberi kapcsolatokat köszönhetünk neki, hanem egész jövőnk egyik legfontosabb alapját képezi. Ezért is vállal nagy felelősséget mindenki, aki a gyermekek nevelésére, oktatására adja a fejét.

Gyönyörűségeken nehéz, ha a gyermekek ráadásul hendikeppel indulnak neki az életnek. A mindennapokban a boldogulás egyre nehezebb az eltérő képességű, adottságú, fizikai állapottal rendelkező gyermekeknek, embereknek. A hozott hátrányok kompenzálása, a társadalomba integrálás komoly feladatot ró az egyénre és a társadalomra is.

Hazánkban a kilencvenes évek végéig a szegregáció (elkülönített oktatás, fejlesztés, nevelés) volt az egyetlen járható út. A XXI. század azonban megköveteli, hogy minden gyermek és felnőtt megkapja a társadalomba való beilleszkedéshez a lehetőséget, a megsegítést.

A szegregáció helyére belépett az integráció (együttélés), magasabb szinten az inklúzió (befogadás), és végső célként az együttnevelés, az együttélés. Ennek megfelelően módosult az intézményhálózat is. Létrejötték a befogadó iskolák és az EGYMI (Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény) keretein belül az utazó gyógypedagógusi hálózat nyújt ellátást a többségi iskolában tanuló, átlagtól eltérő képességű diákoknak. A szegregált intézményekben tanuló diákok száma folyamatosan csökken, sokan többségi iskolába integrálva tesznek eleget tankötelezettségüknek.

„A gyógypedagógia nem szűkülhet le pusztán iskolai munkára, hanem a személyiség egészét kell átfognia.”
(Kozmutza Flóra)

Iskolánk a rendszerben. A Molnár Gábor iskola felépítése

Mint az elnevezés is sugallja, iskolánk többcélú pedagógiai intézmény: óvodás kortól 27 éves korig foglalkozhatunk intézményünkben gyermekekkel. Az egyszerű Kisegítő Iskolából számos lépésben a – fenntartó és működtető önkormányzatok segítségével – többcélú közoktatási intézménnyé váltunk.

Az óvodai csoport

1992-ben *Németh Lászlóné* szervezte meg az óvodai csoportot. 1993 szeptemberében hat halmozottan sérült gyermekkel indultunk. Egyéni fejlesztési tervvel, gyógypedagógus, logopédus, szomatopedagógus, óvodapedagógus, gyermekfelügyelő, dajka összehangolt, tervszerű munkája folyik a csoportban. Legfőbb célunk a sors ütötte sebek gyógyítása, gyermekeink kompenzációja, habilitációja. A legfontosabb területek: a megismerő tevékenység fejlesztése, a kommunikáció, a manipuláció, a mozgásfejlesztés és különös hangsúlyt kap az önkiszolgálás. A tárgyi eszközellátottság az évek során folyamatosan gyarapodott, napjainkban jónak mondható. A speciális szakiskola szakmai alapozós évfolyamának famegmunkálói *Németh Imre* kolléga vezetésével játékokat, kis bútorokat készítettek, a varrós lányok pedig a csoport szépítésén tevékenykedtek.

Általános iskola

Az alsó tagozat iskolaotthonos, a felsőn napközis rendszerben működünk. A napi háromszori étkezés, a másnapra való felkészülés adott. A tanórán kívüli foglalkozásokon az osztályfőnökök is komoly szerepet kapnak. A kötetlenebb napközi jó alkalmat teremt a gyermekek megismerésére. Délután számtalan szakkör, fejlesztés és egyéb foglalkozás is színesíti a napot. A klubnapközi is nagyon kedvelt volt a tanulók körében: hetente egy délután ők választhatnak öt-hat féle tevékenység közül, melyiken szeretnének részt venni.

A tantestület az évek során változásokon ment keresztül, de összességében elmondható, hogy többdiplomás, jól képzett gyógypedagógusok mellett felsőfokú szakképesítéssel rendelkező gyógypedagógiai asszisztensek foglalkoznak a tanulókkal. Az iskola tárgyi feltételei jelen pillanatban is alkalmasak a korszerű oktatás igényeinek kielégítésére.

Speciális Szakiskola – Szakiskola

Majercsik Lászlóné igazgató *Németh Péter* kollégát igazgatóhelyettesi státuszban bízta meg a szakiskola vezetésével. A szakképzés azóta is népszerű tanítványaink körében. A törvényi előírásoknak megfelelően változott a forma, a tartalom, de a legfontosabb dolog nem: lehetőséget kaptak/kapnak fiataljaink, hogy rész-szakképesítéssel induljanak az életbe.

1988 szeptemberében tíz tanulóval, két szakmában indult be a képzés. A teljesség igénye nélkül tanulták a szakmát fiataljaink az Ajkai Üveggyárban, a Takarékoság Cipőszövetkezetben, az „Avar Ajka” Kft-ben, a Body Weart Kft-ben, a Mantex Kft-ben. Vállalt tanulót a Foltex, a VGV kertészete, Shoe Makers cipőüzeme, és legjelentősebb mértékben a Le Belier Magyarország Formaöntőde Rt. Számos foglalkozás elsajátításával foglalkoztunk: durvacsiszoló, öntvényfelület megmunkáló, cipőfelsőrész készítő, varrómunkás, parkgondozó, számítógépes adatrögzítő, papírfeldolgozó. Nagyon fontos, hogy a diákok közben megtanulják a munkahelyi viselkedés elemi szabályait is.

Készségfejlesztő iskola

Számos gyermek sérülésének következtében nem képes megfelelni az enyhe fokban sérült tanulók elé állított követelményeknek sem. Közülük néhányan Veszprémben, a Kozmutza Flóra bentlakásos iskolában kapják meg a fejlődésükhöz szükséges oktatást, nevelést. Azonban a szülők többsége nem szeretne gyermekétől megválni, ragaszkodnak intézményünkhöz. Kezdetben egyetlen csoportunk volt, amelyet *Szabó Olga* apáca – tanító vezetett mérföldetelen szeretettel, türelemmel.

Az igények növekedése miatt lehetőséget kaptunk az általános iskolai tagozat mellett egy készségfejlesztő tagozat beindítására is, majd azért, hogy a nálunk végző fiatalokat ne kelljen elvinni más iskolába ahhoz, hogy a törvényileg előírt 27 éves korukig ellátásban maradhassanak, **készségfejlesztő szakiskolát** is indíthattunk. A szakiskola bekapcsolódott **Salva Vita Alapítvány Munkahelyi Gyakorlat (MHGY)** programjába. Ez az értelmi sérült fiatalok integrált munkavállalását elősegítő iskolai modul. Célja, hogy a végzős tanulók a felnőtt életre, a rehabilitációs munkavállalásra felkészülten lépjenek ki az iskolából, bepillantást nyerve a mindennapi életbe.

Egységes gyógypedagógiai módszertani intézmény

A gyógypedagógia legfiatalabb intézményegysége az EGYMI, az integráció megsegítését szolgáló módszertani intézmény. Az integráló többségi iskolák csak ritkán rendelkeznek megfelelő végzettségű gyógypedagógussal. Az EGYMI-k feladata az **utazóhálózat megeremlése**. Szükség esetén küldi a sérülés-specifikus szakembert. Általában heti egy tanórányi időt tud az utazó gyógypedagógus a különböző iskolákban a rászoruló tanulóra fordítani. Tanévente 230-260 gyermeket látnak el az EGYMI keretein belül az utazó kollégák. Az integráció rendszeres gyógypedagógiai jelenlét, két tanítós modell, állandó gyógypedagógiai-asszisztensi megsegítés esetén lehet csak eredményes. Sajnos, erre nagyon kevés helyen van lehetőség.

Nagyon nehéz, de mellette csodálatos érzés nap, mint nap megküzdeni az ellenünk ható erőkkel, szeretetet, odafigyelést, támaszt nyújtani, reményt adni minden rászorulóknak.

*„Mindegy, hogy képességeid mekkorák, fő, hogy
a tőled telhető legjobbat formáld belőlük és általuk.”
(Weöres Sándor)*

Régen volt! Hogy is volt?

Iskolánk a vármegye egyik legnagyobb, többcélú, gyógypedagógiai közoktatási intézménye, ahol 1960 óta folyik gyógypedagógiai munka, 1975 óta önálló keretek között. Az elmúlt 50 év alatt eltérő feladatokkal, eltérő elnevezéssel működött az intézmény.

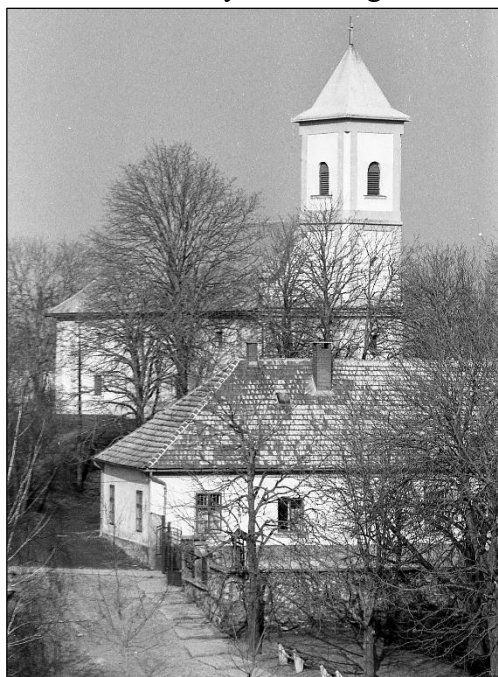
Az „őskor”, amikor még önállóak sem voltunk...

Az **1960/61-es** tanévben foglalkoztak először az enyhe értelmi fogyatékos gyermekek gyógyító nevelésével, oktatásával. Az iskola igazgatója *Tolnai Pálné*, a kisegítő osztály főnöke *Tőkés Józsefné*, létszáma az induló 16 főről dinamikus emelkedett annak ellenére, hogy az első tanév végén hat tanulót visszahelyeztek az általános iskolai részbe.

Az **1963/64.** tanévben az osztályunkat a 4. számú Általános Iskolához csatolták. Az iskolaigazgató ekkor *Ács Tivadarné* volt, aki nyugállományba vonulása után helyettesítőként tanította a sérült gyermekeket. Az intézmény ekkori elhelyezése a régi rendőrség épületében volt. A tagozat fokozatosan fejlődött.

1966–67-ben a tanulólétszám 70 főre emelkedett, amelyet négy csoportban láttak el.

1971-ben Vincze Edit igazgatása alatt ugrásszerűen megnőtt a létszám, 91 tanuló öt csoportban tanulhatott, a környező községekből a felső tagozatos tanulók megjelentek iskolánkban. Ekkortól

A Kisegítő Iskola az evangélikus templommal
(Tihanyi György gyűjteménye)

tanított itt a város első gyógypedagógusa, Pogány Zoltánné. Erre a tanévre az intézményt felújították. Az öt csoportnak öt tantermet hoztak létre.

Az 1974–1975-ös tanévben az igazgató Tőkés József, az ő felesége szervezte meg az első gyógypedagógiai osztályt, majd tagozatvezetőként dolgozott a sérült gyerekek között. Az elhivatottságuknak is köszönhető, hogy ez az év meghozta az önállóságot.

Az önálló élet kezdete

Iskolánk 1975. január 1-től önálló Kisegítő Iskolaként kezdett működni. Beindult a logopédiai munka Németh Lászlóné és Locskai Béláné tevékenysége által.

1975 szeptemberétől Pogány Zoltánné igazgatása alatt az iskolában határozott, céltudatos fejlődés indult meg. Éva néni gyógypedagógusi attitűdje áthatotta az iskola légkörét. Létrehozott egy fiatal, lelkes, állandó fejlődésre, megújulásra képes tantestületet. Az iskola igazgatóhelyettese Németh Lászlóné oligofrénpedagógia, logo-pédia, tiflopedagógia szakos gyógypedagógiai tanár.

1975–76-ban Máдай Péterné gyógypedagógus-logopédus vezetésével logopédiai labor indult, amely a 8. sz. Általános Iskolában kapott helyet. A város első függetlenített logopédusa 800 gyerek vizsgálatát látta el, és 254 főt kezelt hét fős csoportokban a 30 perces óráin.

Az 1976–77-es tanévben szervezték meg az első napközis csoportot, melynek vezetője Rejtő János, nyugdíjas igazgató volt. Ettől a tanévtől az óvodákban is megjelentek az óraadó logopédusok, akik segítették a beszédhibás kisgyermekek ellátását.

Németh Lászlóné kezdeményezésére megyei helyesíróversenyt szerveztünk. Azóta is minden tanévben meghívjuk a SNI-s tanulókat erre a megmérettetésre.

Az intézmény táblán: KISEGÍTŐ ISKOLA AJKA (fotó: Tihanyi György gyűjteménye)

A következő tanévre (1977–78) tízre duzzadt a csoportok száma. Az oktató munka színvonalát jelzi az is, hogy diákjaink ebben a tanévben megnyerték a megyei komplex tanulmányi versenyt, s részt vehettek Dombóváron, az országos versenyen, ahol a hetedik helyezést szerezték meg.

A tanév végén iskolánk rendezte a kisegítő iskolások Megyei Kulturális Seregszemléjét. A zsűri az ajkai iskola összprodukcióját találta a legjobbnak. A hangulatra jellemző, hogy a hazainduló csapatokat, az Ajkai Úttörő Fúvószenekar búcsúztatta.

Kisdobos avatás a Templomdombon (fotó: iskola archívuma)

A gyermekek szabadidős tevékenységét az úttörőcsapat szervezte. Aktív kapcsolatban állt iskolánk a devecseri laktanyával. A katonák mellett számos szocialista brigád patronálta intézményünket. Rendezvényeinken képviseltették magukat, s a Fegyveres Erők Napi akadályversenyen az állomásokon ők értékelték a feladatokat, kisdobos és úttörő avatáson felkötötték a nyakkendőket.

A következő munkát a fenntartó értékelte és 1979-ben a városi tanács **Dicsérő Oklevélben** részesítette a tantestületet.

Az 1980–81-es tanévben jelentős változás állt be az iskola életében. Az életveszélyesnek nyilvánított épületek-ből ki kellett költözni. A tanítás a város több közintézményében folyt. Az úttörőház, a VMK, a gimnázium, a Bánki szakközépiskola, a 4. sz. iskola fogadta be a tanárokat, diákokat, amíg a korszerűsítés lezajlott. A felújítás során eltűnt az udvarról a pottyantós WC, a falakat lambéria fedte, a vaskályhák, olajkályhák helyett központi fűtésnél melegedhettünk.

Év végén vándortáborba mentek a diákok. Tanár, diák egyaránt életre szóló élményekkel tért haza a Tolnától Baranyáig tartó vándorlásról, melyet *Holczinger András* csapatvezető szervezett.

Az 1981–82-es tanévet a felújított iskolában kezdhettük. Az iskola létszáma ekkor 150 tanuló és 21 pedagógus volt, akik közül tizenkettő fő gyógypedagógus, öt fő pedig a szakképzettség megszerzéséért tanult.

1982–83-as tanévtől az iskola igazgatója *Majercsik Lászlóné*, helyettese *Bődör Piroska*. A 131 tanuló tizenkettő tanulócsoporthoz tartozott, ami elegendő tankötelezettségének. *Bődör Piroskát* a GYES-ről visszatérő *Németh Lászlóné* követte az igazgatóhelyettesi pozícióban.

A felfelé ívelés

Az 1985–86-os év iskolánk életében jelentős változást hozott. Az 1985-ös törvényi módosítás következtében a kisegítő megkülönböztető név megszűnt, mi is általános iskola lettünk. Iskolai vég bizonyítványunk ezt követően nyolc általános iskolai évfolyamnak felelt meg, nem csak 6. osztálynak, így jobb képességű tanulóink már becsatlakozhattak a középfokú képző intézményekbe.

1986–87-ben nem csak tanulóink, de pedagógusaink is folyamatosan tanultak. A nappali tagozaton végzett gyógypedagógusok mellett megjelentek a másoddiplomás kollégák és többen levelező tagozaton szerezték meg újabb végzettségüket. Igyekeztünk magas szakmai színvonalon dolgozni, szívesen tájékozódunk más intézményekben folyó tevékenységek iránt. Meglátogattuk Pécsen az Oktatási Központot, Mohácson pedig a Kisegítő Iskola és Nevelőotthont kerestük fel. Munkánk iránt az úrkúti iskola pedagógusai érdeklődtek, meglátogattak minket, tapasztalatokat

cseréltünk. Az általános iskolai oktatásban jelentkező kísérletek iskolánk életébe is begyűrűztek. A munkában résztvevő pedagógusok belső hittel, tüzzel vettek részt az általuk képviselt innovációban. Az első hosszabb távon is működő eredményes újítás a NYIK (Nyelvi, irodalmi és kommunikációs program) kísérlet volt, amely 1987-ben indult *Schwartz Béláné és Bánhegyi Sándorné* gyógypedagógusok vezetésével.

Egy álom beteljesülése

1987–88-as tanévben új fejezet kezdődött az iskola történetében. Mi csak álmodni mertünk egy szebb környezetről, korszerűen berendezett iskoláról, ahol van tornaterem, fejlesztésekre elvonulhatunk kisebb zugokba, az étkezés megoldott, az udvaron jókat lehet játszani és nem kell a fél városon keresztül gyalogolva kosárban hozni az uzsonnát. Az álom valóra vált *Schwartz Béla* tanácselnök hathatós közreműködésének köszönhetően. **1987. augusztus 27-én** birtokba vettük a modern, tágas iskolát. Csodálatos érzés volt. Az új iskola beindítását *Majercsik Lászlóné* igazgató és *Németh Lászlóné* igazgatóhelyettes irányítása alatt végezték az iskola dolgozói a még meglévő szocialista brigádok segítségével.

Az új épületbe 131 tanuló költözött, akiket 13 tanulócsoportban, négy napközis csoportban 29 pedagógus nevelt, oktatott. Lehetőséget kaptunk pedagógiai asszisztensek foglalkoztatására is.

Molnár Gábor író Gáspár Jánossal, a város közművelődésének meghatározó alakjával (fotó: Tihanyi György gyűjteménye)

Névválasztásunk **Molnár Gáborra** esett. Ajkai kötődése, balesetben elvesztett látása ösztönözte az elnevezést. Az ünnepségen megjelent *Molnár Gábor* özvegye, *Hegyi Margit* és fia, valamint az ajkai rokonok is. Az özvegy megalapozottan köszöntötte meg az iskola gesztusát. A bejárat mellé helyeztük *Marton László* szobrászművész alkotását, Molnár Gábor bronzból készült mellszobrát.

1989–90-től az intézmény vezetésében változás történt: *Németh Lászlóné* igazgató mellett *Schwartz Béláné* és *Németh Péter* látták el az igazgatóhelyettesi feladatokat.

1990-től az intézmény adott helyet a városi gyógytestnevelésnek. Állományunkba került *Nagy Árpádné* gyógytestnevelő, aki 160 gyermek mozgáskorrekciónak lelkiismeretesen, nagy szaktudással végezte.

Az **1990–91-es tanévben** 163 főt láttunk el 15 tanulócsoportban 30 fős tantestületünkkel. Ettől a tanévtől ismét indíthattunk fejlesztőcsoportot, ahol a közép-súlyos tanulókkal foglalkoztunk.

Az úttörőszervezet megszűnése után ebben a tanévben kezdte meg munkáját a Szivárvány Gyermekszervezet, melynek vezetője *Csordás Csilla*. Szabadidős tevékenységek, sport rendezvények és iskolai táborok megszervezése mellett beindult az iskolai büfé is.

1993–94-es tanévben az 1993. évi LXXIX tv. változások sokaságát zúdította a nyakunkba. A kihívások felrázták a tantestületet. Elkészítettük pedagógiai programunkat, végiggondoltuk feladatainkat, meghatároztuk céljainkat. Azonban a megváltozó pedagógusbérezés komoly problémát okozott a tantestületben. Nem volt egyértelmű a besorolás. Munkaügyi perek születtek, *Németh Lászlóné* igazgató nehéz helyzetbe került. *Németh Péter* igazgatóhelyettesi feladatairól lemondott és *Szirmainé Vinkelman Amália*, a dolgozat írója lépett a helyébe.

Közben tevékenységi körünk bővült, szülői készítésre óvodai csoportot indíthattunk. A tanév vége felé különös élményben volt részünk: egy pedagógusokból álló japán delegáció képviselői látogatták meg az intézményt. Elmondták, hogy náluk is szegregált formában oktatják a sérült gyermekeket. Vendégkönyvünkben látogatásukat egy bejegyzéssel örökítették meg.

1994–95-ben tanulólétszámunk átlépte a 200 főt. Ezt a tanévet ünnepi készülődés hatotta át. Intézményünk önállóságának **20. évfordulója** előtt méltó módon tisztelegtünk.

Az „**Egy kis segítség barátaitól**” alapítványt decemberben *Szabó Olga*, *Németh Péter* és *Szirmainé Vinkelman Amália*, iskolánk gyógypedagógusai hozták létre. Célja oktatójátékok beszerzése a tanulók számára, műszaki, technikai berendezések bővítése, versenyek rendezése, díjazása, kirándulások szervezése. Az első kuratóriumi tagok voltak: *Horváth László*, a megyei és a városi önkormányzat tagja, *Bagics Miklósné* szülő – titkár, *Hosszú Zsuzsanna* gyógypedagógus, *Izsák Miklósné* gyógypedagógus, *Németh Lászlóné* gyógypedagógus.

Jelenleg a kuratórium átalakulóban van: *Budai Nikolett*, *Balassa Simona* mellé *Bartháné Móricz Edina* mellett két szülő is csatlakozik *Bittmanné Srágli Adrienn* és *Marschalkó Linda*.

"Fogyatékos gyermekekért" elnevezéssel díjat alapítottunk, melyet az a kolléga kaphat meg, aki a tantestület szavazata alapján leginkább megfelelt a kiírt kritériumoknak.

A VMK-ban *Szirmainé Vinkelman Amália* szervezésében nagyszabású gálát rendeztünk, melyen tanulóink mellett fellépett *Újhelyi Olga*, a veszprémi *Petőfi Színház* művésze, az *Ajka-Padragkút Néptáncgyűttes* és a zeneiskola növendékei. Kiállítás rendeztünk a tanulók munkáiból, melyet *Holczinger Andrásné* és *Bot Szilvia* fogtak össze. Ekkor készítette *Németh Lászlóné* a „*20 év krónikája*” című kiadványt, mely iskolatörténetem alapjául szolgál.

Az **1995–96-os** tanév új iskolavezetéssel indult. *Németh Péter* igazgató és *Rieger Árpádné* helyettes vezetésével a nyár az iskola belső átrendezésével kezdődött. Félévtől *Rieger Árpádné* helyére *Nagy Gábor* lépett, aki hatalmas elánnal vetette bele magát az iskolaotthon és a fakultáció tárgyi eszközeinek beszerzésébe.

1996 januárjától jelentős változás történt. A város önkormányzata átadta működtetésre intézményünket a megyei önkormányzatnak. Önállóan gazdálkodó intézmény lettünk. Ekkor került hozzánk gazdasági vezetőnk, *Kovács Anna*.

1997–98-ban a számítógépek térhódítása az oktatásban egyre jelentősebbé vált. Ezt ismerte fel az iskola vezetése és számos pályázaton bővítette az iskola komputerparkját.

A tárgyi eszközök mellett a sport is fontos szerephez jutott. Iskolánk csatlakozott a **Speciális Olimpia Szövetség** tagjaihoz. **Kézilabda és padlólóki** verseny évenkénti megszervezését vállaltuk. A padlólóki iskolánk egyik legsikeresebb tevékenységévé vált. Diákjaink *Gulyás Lajos* edző irányítása alatt rengeteget fejlődtek. A közel húsz év alatt a legerősebb Kőszeg igazi riválisává váltunk, majd átvettük – országos szinten is – a vezető szerepet. Diákjaink három alkalommal kaptak lehetőséget, hogy az országos válogatottal együtt speciális olimpián vegyenek részt.

2009. Boise, (USA): A magyar válogatott aranyérmet szerzett. *Kalász Attila* már ebben az évben is csapattag volt. **2013-ban Dél-Koreában**, majd **2017-ben Ausztriában** tanulóink szintén az olimpiai válogatott tagjai voltak és ismételten aranyéremmel érkeztek haza.

A sikerekben atlétáink is osztoztak: *Jankó Ilona* testnevelő vezetésével EB címig jutott *Papp Tibor* sportolónk Rómában.

Bővülő feladatkörök

Az 1999–2000-es tanévben a szülők kérésére, a fenntartó engedélyével még egy csoport kezdhette meg munkáját: **autista** gyerekek ellátására lett módunk. Egyre gyakrabban jelent meg ugyanis egy különleges tünetegyüttes, mely autizmusra utalt. Érdeklükben nálunk is létrejött egy csoport. A két pedagógus mellett gyógypedagógiai asszisztens és egy dajka foglalkozik a tanulókkal. Máságukat szem előtt tartó egyéni vagy kis csoportos fejlesztésben részesülnek. Az így keletkezett tanulócsoporthoz és tanulólétszámnak egyre kisebb, szűkösebb lett az épület.

Az iskola életének érdekessége volt az ez évi gála. Az alsó tagozatos munkaközösség tagjai egy színdarabban leplezték meg a nézőközönséget. *A rátóti csikótozás* történetét mutatták be vásári keretbe ágyazva. A próbák a szereplőknek, a fellépés a gyerekeknek nyújtott felejthetetlen élményt. Ezt a példát követve a gálákon a kollégák mindig meglepték a közönséget műsorukkal.

2000–2001. Változás történt az iskola elhelyezésében. A speciális szakiskolások a régi MHSZ épületében találtak ideiglenes otthonra. Ez azonban csak szükségmegoldás volt. *Katzlérné Zsigmond Anikó* munkaközösség vezető irányítása alatt azért belakták, s megkísérelték otthonossá tenni tanárok, diákok együttesen.

Az alapítványi bevételek növelése érdekében játékonysági bált rendeztünk. Közel kétszáz fő szórakozott, táncolt együtt. A bál bevételét a tanulók kirándulására, szabadidős tevékenységének

finanszírozására fordítottuk. Ezt a hagyományt napjainkig ápoljuk. Egyik kedves színfoltja a kollégák tánca.

2001–2002. A tanulók létszáma ebben a tanévben 242 fő, amely az eddigi legmagasabb tanulólétszám. Az iskola vezetésében is változás történt: *Nagy Gábor* igazgatóhelyettes GYED-re ment, helyét *Szirmai Vinkelmann Amália* vette át.

Az intézmény bejárata 2025 szeptemberében (fotó: Györkös József)

Decemberben a névadó napján rendbe tettük Molnár Gábor ajkacsingervölgyi sírját, majd az egész iskola tiszteletét tette a temetőben és koszorúztunk.

2002–2003. Az iskola gyarapodásának fontos állomása: *Németh Péter* igazgató pályázatának köszönhetően **MULTICENTER**-rel lettünk gazdagabbak. A korszerű gépekkel és a hozzájuk tartozó kiegészítő elemekkel az oktatás eredményesebbé, érdekesebbé vált. A tanulók szabadidejüket is szívesen töltötték a teremben.

2003–2004. A tanév új vezetéssel indult: *Szirmai Vinkelmann Amália* igazgató, *Mireiter Livia* helyettes lett. Az évkezdést nehezítette, hogy a speciális szakiskolásaink Padragkútra, a régi

iskola épületébe kerültek. A bejárás gondot okozott diáknak, tanárnak egyaránt, s az épület állaga is sok kívánnivalót hagyott maga után.

2004–2005. Ebben a tanévben újabb szakfeladattal bővültünk. *Vörös Kálmán*, a megyei oktatási iroda vezetője újtási szándékainkat minden esetben támogatta, beindításához az engedélyeket megszerezte. Az egyre nagyobb létszámú, értelmileg akadályozott tanulók érdekében így több csoportot hozhattunk létre.

A tárgyi eszközök bővítésében jelentős eredmény az első iskolai tanműhely megnyitása, beindítása Padragkúton, ahol egyben a varrómunkás lányok szakmai alapozása is folyt.

A tanév érdekessége, hogy júniusban projekthetet szervezett a tantestület. A tanítás helyett a gyerekek egy hétig különböző témában mélyülhettek el, például egészséges életmód, roma életmód, tánc, életvitel, környezetvédelem, családi ünnepek és népi kismesterségek.

2005–2006-ban az egyre bővülő létszám, és a padragkúti iskola épületének rossz állaga miatt, erőfeszítések történtek egy új telephely feltételeinek megteremtésére. Májusban a tantestület integrált sportnapot szervezett, ahova minden általános iskolából egy-egy első és egy-egy ötödikes osztályt, valamint a középiskolákból egy-egy osztályt hívtunk meg.

Ebben a tanévben az iskola tanulói nyerték meg a Megyei és az Országos Komplex Tanulmányi Versenyt, valamint az iskola elnyerte a Megyei Speciális Sportszövetség kitüntető címét: **Veszprém Megye Legjobb Speciális Iskolája.**

A nyarat munkával töltöttük. A Megyei Önkormányzat megvásárolta az iskola számára a Bercsényi iskola villanyszerelő tanműhelyét: festés, mázolás, bútorok, eszközök beszerzése történt meg.

A **2006/07-es** a tanévet boldogan kezdtük. Új épületünket *Kuti Csaba*, a megyei közgyűlés elnöke adta át. Az új környezetet gyorsan belakták a „specesek”, akik nagyon örültek a korszerűsített épületnek, a szép udvarnak és ráadásul megszűnt az ingázás.

2007 nyarán megtörtént az óvoda teljes felújítása, megvalósult az óvodai vizesblokk kiépítése.

Egy közösség számára mindig nagyon fontos, hogy legyenek húzóemberek. *Szélessy Balázs* a könyvtár mellett átvette a gyermekszervezet vezetését is és komoly erőfeszítéseket tett a tantestületen belüli együttműködés elmélyítésében. Üde színfoltja lett a városnak is a Somvirágok együttes, és két tekecsapat is Molnár Gábor néven küzdött a városi bajnokságban.

2007. szeptember 1-jétől az intézmény új neve: Molnár Gábor Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola és Egységes Gyógypedagógiai Intézmény lett.

Ennek hatására a tanévben *Nagy Tiborné vezetésével* „Szakmai műhelymunkát” szerveztünk, ahova a város és környékének integráló pedagógusait hívtuk meg szakmai előadásainkra és közös gondolkodásra. A program zárására tematikus kiskönyvet állítottunk össze és ezt ajándékoztuk az általános iskolai kollégáknak. Ebben a tanévben lehetőség nyílt a faipari szakmai alapozó beindítására, valamint beindult a virágkötő és az életvitel szakmai alapozók tanítása is. Az iskolai alapítvánnyal közösen új, EU-konform játszótér került az udvarra.

2007/08-as tanévben szülői kezdeményezésre beindult a **készségfejlesztő speciális szakiskola**, és így már 27 éves korig zárt rendszerben maradhattak az értelmileg akadályozott és autista tanulók.

2008 nyarán fontos változás történt, az addig önállóan gazdálkodó szerv jogkörünk megváltozott, iskolánk a **Veszprém Megyei Önkormányzat Tapolca Környéki Intézményei Gazdasági Irodájához** került. A kapcsolattartás nem volt egyszerű, az eddigi önálló gazdálkodáshoz képest nagy visszalépésnek éreztük ezt a megoldást.

Közben megvalósult a leány technika terem (főzőkonyha) kialakítása, felszerelése. Névadónk centenáriuma meglepetést is tartogatott számunkra.

Tatai Zoltán Molnár Gábor kutató felvette a kapcsolatot iskolánkkal. Rajta keresztül meghívást kaptunk az ajkai múzeum Molnár Gábor emlékszobájával együtt, hogy bemutatkozhatunk, kiállíthatunk 2008-ban a Vadászati Világkiállításon. Örömmel álltunk neki az anyag összerendezésének, a táblák elkészítésének.

A 2008/09-es tanévtől a korai fejlesztést is elláthattunk szakszolgálatként. Az igény óriási. Egyre több a halmozottan sérült kisgyermek, komoly nehézségbe ütközik a szakszerű ellátásuk. Heti négy órában foglalkoztak kollégáink minden rászorulóval. A várostól lehetőséget kaptunk, hogy becsatlakozzunk az Erdei Iskola programba. Tanulóink azóta is szívesen töltik el az erdőben napjaikat.

A 2009/10-es tanévben új szakma indult be: a számítógépes adatrögzítő, mely nagyon vonzó a gyermekek számára. A szakképzési támogatásból sikerült korszerűen berendezni az adatrögzítők termét. A parkgondozó és udvaros képzésben részt vevő tanulók számára elkészült a palántanevelő. A középsúlyos fiataloknak munkahelyi gyakorlat indult az MHGY program keretében *Keresztes Noémi* vezetésével. Forgószínpadszerűen négy helyszínen dolgoztak a fiatalok.

Az enyhe fokban sérült tanulók számára minden évben megszervezik a felmenő jellegű tanulmányi csapatversenyt. Két fő 6. és két fő 7. évfolyamos diák alkotja a csapatot. Mivel intézményünk tanulói hat egymást követő évben megnyerték a megyei versenyt, és így ők képviselhették Veszprém megyét az országos megmérettetésen, ahol mindig előkelő eredményt produkáltak (25 csapat közül 1., 5., 6. és 8. helyen végeztek), lehetőséget kaptunk, hogy 2010. június 16-18. között iskolánk rendezze meg a **XXXV. Országos Komplex Tanulmányi Verseny Országos Döntőjét**.

Az előkészületek áthatották az egész tanévet. Általában kollégiummal rendelkező iskolák vállalják fel a feladatot, ahol a szállás és az étkeztetés is adott. Nekünk az ellátás megszervezése plusz nehézséget jelentett, de *Kovács Anna* gazdasági vezető hatékonyan irányította munkatársait. A lebonyolításban a mi feladatunk volt a megyei verseny anyagának az összeállítása, majd ezt követően az országos versenyanyag előkészítése. A tanulók hat tantárgyban mérték össze tudásukat. *Mireiter Livia* és *Hajducsi Livia* koordinálásával kialakultak a team-ek, hatékony munka folyt, mind a feladatok elkészítése, mind a helyszínek dekorálása során. Segítőnk, mentorunk *dr Mikecz Pálné* volt az OH-tól.

A versenyre 25 csapat (100 gyermek) és kísérőik jöttek el az ország számos részéből. A zsűritagok többnyire a versenyt megálmodó gyógypedagógusok voltak, akik évtizedeken keresztül kísérték helyszínről helyszínre a rendezvényt, kiegészítve nyugdíjas kollégáinkkal.

A megnyitón a Pannon Várszínház gyermekszíneszei adtak elő részleteket *A Pál utcai fiúkból*, ami egyben magyarból versenyanyag is volt. A második napi megmérettetés végén a kislődi kalandparkban szórakozhattak a versenyzők. A kísérő nevelők megtekintették a Herendi Porcelánmanufaktúrát, majd a zsűrivel kiegészülve a somlói kilátásban gyönyörködhettek. A három napos rendezvény nagyon jól sikerült, sok élménnyel gazdagodtunk. Az eredményhirdetést, az érzékeny búcsút követően elégedetten értékeltünk. *Nagy Gábor* kolléga foglalta össze a történeteket. JÓ CSAPATÉPÍTŐ TRÉNING volt! Valóban jól vizsgáztunk országos szinten is! (A Köznevelés c. folyóirat is közölt róla cikket!)

A 2010/11-es tanévtől az iskolában teljes munkaidőben dolgozott gyermek- és ifjúságvédelmi felelős. A családlátogatások gyakoribbá tételét, és a szülőkkel és egyéb segítő intézményekkel való kapcsolattartás javulását vártuk az új rendszertől. Az iskolavezetésben félévtől változás volt, *Mireiter Livia* igazgatóhelyettes pozícióját *Hajducsi Livia* látta el.

2011/12. Tanulói létszámunk újabb csúcst ért el: 252 főt oktattunk, neveltünk. Ebben a tanévben egy új óvodai csoportot hoztunk létre halmozottan sérült kisgyermek számára és a szakszolgálat keretén belül fejlesztő iskolai felkészítést indítottunk. Tanév közben *Szirmainé Vinkelmann Amália* igazgatói pályázatát nem fogadta el a megyei kormányhivatal, így április 1-től *Hajducsi Livia* igazgatóhelyettes látta el az igazgatói feladatokat. A tanév végén 6. és 7. évfolyamos tanulóink a **XXXVII. Országos Komplex Tanulmányi Verseny Országos Döntőjét** újra megnyerték!

Tanítványaink tudását nemcsak a komplex versenyen mértük, hanem aktívan bekapcsolódtunk az országos szintű Gyöngyhalászat Tehetségkutató Vetélkedőbe is. 2011-2012-től, a verseny megszűlésétől kezdve egészen 2021-2022-ig, a megszűnéséig részt vettünk a levelező versenyben. A felkészítő kollégák *Freiliné Vitai Andrea*, *Katona Anikó* és *Horváth János* örömmel foglalkoztak a tanulókkal.

2012/13. A tanév új vezetéssel kezdődött: *Mireiter Livia* igazgató és *Blaskóné Kovács Lilla* igazgatóhelyettes lett. A tanév során konzorciumi szerződést kötöttünk a szentgáli Lőrincze Lajos Általános Iskolával, valamint a Szent-Györgyi Albert Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégiummal az integrációt megkönnyítendő pályázatra. Meg is nyertük a „Segíts Nekünk Integrálni!” című pályázatot.

A **2013/14-es** tanévben változott a vezetés megnevezése, összetétele: *Mireiter Livia* intézményvezető és *Blaskóné Kovács Lilla* intézményvezető-helyettes mellett *Szabó Istvánné* intézményegység vezető lett.

2015/16-ban ismét megnyertük a megyei komplex vetélkedőt, így Gyömrőre jutott el csapatunk, ahol országos 4. helyezést ért el 26 csapat közül.

2016/17. Már minden osztályban az új kerettantervek alapján folyt az oktatás és a tapasztalat szerint a gyermekek túlterheltek voltak. A Határtalanul pályázat keretén belül Szlovákiába jutottak el tanulóink és a kollégák.

A **2017/18-as** tanévben *Mireiter Líviát* a fenntartó újabb egy évre megbízta az intézményvezetői feladatok ellátásával, intézményvezető-helyettesnek pedig *Stenger Szilvia* érkezett az iskolába. A megszokott Molnár Gábor-napi programok kiegészültek egy nyugdíjas találkozóval, amelyen szép számban vettek részt régi kollégáink.

A **2018/19-es** tanév újabb vezetőváltással kezdődött: *Stenger Szilvia* intézményvezető, *Darida Katalin* intézményvezető-helyettes, *Némethné Bakonyi Bianka* intézményegység-vezető lett.

2019/20. *Némethné Bakonyi Bianka* GYES-re ment, így a második félévtől *Horváth János* tölti be az intézményegység-vezetői pozíciót.

2020/21-ben a Covid járvány nálunk is digitális oktatást jelentett, amiben maximálisan mindent elkövettünk, hogy sikeres legyen. Szerencsénkre 2018-tól egy EFOP-os (Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program) pályázatnak köszönhetően minden pedagógusunk rendelkezett saját laptop-pal, amihez a továbbképzést is teljesítettük.

A **2021/22-es** tanév a felújítások időszaka volt. Az alsó szinten lévő csatornahálózatot és az ott található vizesblokkokat kellett korszerűsíteni, valamint ezzel párhuzamosan került sor az ablakok cseréjére. Ezt követte a főhomlokzati portálok cseréje, majd az előtető felújítása.

A **2022/23. évi** immár hagyományos, *Berkes Szilvia* autizmus szakos gyógypedagógus által szervezett Autizmus Világnapi sétánkon részt vett támogatóként *Navracsics Tibor* miniszter is. Az utóbbi két évben a Molnár Gábor Műhely Alapítvánnyal együttműködve rendezzük meg az eseményt, cserébe mi is tevékenyen részt veszünk rendezvényeiken.

A **2023/24**-es tanévtől a törvényi változásoknak megfelelően *Szélessyné Pfening Zsuzsanna* főigazgató, *Nagyné Balassa Szilvia* főigazgató-helyettes, *Horváth János intézményegység-vezető* látják el a vezetői feladatokat.

Ebben a tanévben a Határtalanul pályázat keretében tanulóink eljuthattak Erdélybe.

A **2024/25**-ös tanévben is folytatódott a felújítás, a felső szint mosdóira került sor. **RRF-es pályázat** keretében már minden felső tagozatos és szakiskolás tanulónk rendelkezik notebookkal, amit az intézményben használhatnak tanulmányaikhoz.

A jubileumi ünnepség résztvevői (fotó: iskola)

A **2024/25.** tanévi létszámadataink: tanulók **152 fő**, **255 fő** körül mozog az utazó gyógypedagógusi hálózat által ellátott tanulók száma, **52 fő** pedagógus, **16 fő** pedagógiai asszisztens, **öt fő** technikai dolgozó látja el a feladatokat. A tanév az iskola 50 éves fennállásának évfordulójára való készülődéssel telt. Az ünnepi rendezvényen nagy örömünkre részt vett a Pápai Tankerület vezetője és kollégái, városunk polgármestere és alpolgármesterei, Molnár Gábor fia és a régi kollégák, hogy együtt ünnepeljenek velünk.

A múltunkat tiszteljük, a jelenünket megéljük, az ünnepi rendezvénnyel hitet tettünk a jövőnk felé.

Felhasznált irodalom:

NÉMETH Lászlóné (szerk.): *20 év krónikája*. Ajka, 1995.

SZIRMAINÉ VINKELMANN Amália (szerk.): *Gyógyítva nevelés Ajkán*. Ajka, 2003.

SZIRMAINÉ VINKELMANN Amália (szerk.): *Molnár Gábor Általános Iskola és Speciális Szakiskola Jubileumi Évkönyv*. Köpress Nyomda, Ajka, 2005.

VÖRÖSNÉ PAP Adrienn Zsanett: (szakdolgozat) *Az ajkai Molnár Gábor Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény története* Ajka, 2010.

Köszönjük **GYÖRKÖS József** fotóját és **TIHANYI Györgynek**, hogy fotógyűjteményével hitelesebbé, szemléletesebbé tette a kiadványunkat.

A következő visszaemlékezést Fiers Istvánné (sz. Schweighoffer Jolán) tanító küldte el Tilhof Endrének, majd Heffler Lászlónak, azzal a szándékkal, hogy kapjon nyilvánosságot az írás, mivel a megyei Naplónál nem járt sikerrel. Az Ajkai Századok örömezt közzéteszi, hiszen a település múltjának egy emlékezetes időszakát mutatja be. A szerző sok gyermeket tanított a betűvetésre és az olvasásra, akik hálásan emlékeznek rá. (a szerk.)

Fiers Istvánné

VISSZAEMLEKEZÉSEIM . . .

Amikor 1946. november 1-jén leszálltam a vonatról – táskámban a friss, néhány hónapja keltezett tanítói diplomával – még fülemben csengtek a ballagásunkkor énekelt dal sorai: „Vár ránk a kis falu, a gyermekhangos iskola, virágos ablaka.” Ajkán ekkor három felekezeti iskola működött öt pedagógussal. A Római Katolikus Iskolában hárman tanítottak: Dalányi József igazgató, Zavaczky Irén s a harmadik, Csóka Ferenc, aki épp orosz hadifogságban volt. Az ő helyettesítésére hívták meg személyemet. Az Evangélikus Iskolában Nagy Sándor, a Református Iskolában Parragh Dezső tanított. Ma 500 körül van a pedagógusok száma a városban. Mellékesen megjegyzem, hogy orvosa is csak három volt Ajkának: Parragh Levente, Gelencsér Antal és Löbl Bódog doktor. Most mennyi? (Emlékeim szerint a falu lakosságának a száma akkor 5-6 ezer között volt.)

Meglepetésemre a kis bányászfalu lehangoló képpel fogadott, mintha a bányavidék szénpora szürkésfehéren a települést is belepte volna. Kilátástalannak látszott minden, s a szemerkélő őszi eső még reménytelenebbé tette ezt a számomra nagyon várt napot. A falu Fő utcáján szomorú kép tárult elém. Az üvegyárral szemben (a mai korszerű Mentőállomás helyén) terpeszkedett a Görbe Akolnak nevezett Nirsee földbirtokos cselédháza, roskatagon az öregségtől, az őszi eső áztatásától és a benne lakók szegénységétől. Két család egy-egy szobában, közös konyhában tengette életét. Sok szegényesen öltözött, maszatos kisgyermek szaladgált a kapu nélküli udvaron, s csodálkozva néztek rám, az idegenre. Nem sejthették még, hogy milyen szoros kapcsolatba fogunk kerülni egymással. Összefacsarodott a szívem és Ady soraival gondoltam iskolámra a pápai, jó hírű patinás Ranolder Intézet Tanítóképzőjére: „*Én iskolám köszönöm most neked, / hogy az eljött élet-csaták között / volt mindig hozzám víg üzeneted.*”

Hálával emlékeztem iskolámra, amely ha nem is víg, de erőt adó útravalót vésett lelkembe – Gárdonyi szavaival –, mikor kibocsátott az életbe: „*Mikor először lépsz az iskolába, / Legyen arcon Jézus nyájassága. / Szólítsd köréd a kisgyermeket, és simogasd meg fejecskejüket. / Ha látsz közöttük búsat, rongyosat, / Gyermeki arccal búbanatosat, / Ismerd fel benn' a korán szenvedőt, / Öleld magadhoz és csókold meg őt.*”

Sokszor adtak erőt hivatásomhoz e gondolatok. Másnap, amikor először léptem be a Római Katolikus Iskola harmadik pedagógusaként a tanterembe, amely az öreg, duruzsoló vaskályhától meleg, de erősen szénmonoxidos levegőjű volt, 41 várakozó szempár fogadott. A kép vegyes volt, jól öltözött, közepesen öltözött gyermekek, azonban többségükről lerítt a szegénység. Egyben egységesek voltak: kis arcukról sugárzott a várakozás.

A háború befejezése utáni első évet írtuk. Szegény volt az ország is. Hivatásból eredő lelkese-désemet fokozta a kis tanítványaimon való segíteni akarásom. A tanítás, nevelés mellett tízóraira

(reggelire) osztottam nekik a Dán Vöröskeresztől kapott kakaót (a legtöbb gyerek akkor ivott először). Szerettem nagyon rövid idő alatt kamatozott a kis gyermeklelkekben, ragaszkodásuk, örömszerzésük volt a viszonzás. Ma is felejthetetlen számomra a látvány, amikor Mikuláskor reggel az asztalomon megláttam a kis pirosuló mikulásokat, almát, diót, s egy szem krumplis pogácsát.

A gyermekek saját kis ajándékukkal akartak örömet szerezni. A kis F. Rózsikához nem jött a Mikulás, ő a pogácsájával kedveskedett. Meghatódtam. Akkor még a Mikulás bácsi is szegényebb volt, mint ma. Hogy jobban megismerjem a kis tanítványaim életét, felkerestem őket az otthonukban. Nem volt kötelező családlátogatás, de nagy segítségemre volt későbbi munkámban. Így értettem meg, hogy az udvarra nyíló szobában lakó család kilenc gyermekéből az iskolakötelesek miért felváltva jönnek iskolába?! Az apa súlyos tüdőbeteg volt, s nagyon szegények voltak. Kevés volt a lábbeli, és a testvérek egymásért hordták felváltva, sokszor kisebesedett lábukra. Hál' Istennek a mai gyermekek csak novellákból ismerhetik az ehhez hasonló sorsokat.

Fény derült kis F. Rózsikám véznaságának, sápadtságának okára is. Édesanyja mosni járt, sokat állt a teknő mellett, s mint József Attila írja „a mosónők korán halnak.” Ő is elment fiatalon, mielőtt legkisebb gyermeke iskolás lett. Őt árva sírt utána. Látogatásomkor a legidősebb lány, a 12 éves Mariska főzött a családnak üres gombócot. Kemény lett, de jóízűen fogyasztották. A kis Rózsikától kaptam Mikuláskor a krumplis pogácsát.

Beláttam Sz. Jánosné gondjaiba is, aki egyedül nevelte négy fiát. Édesapjuk sorsa a Bányászhimnusz szavai szerinti tragédiával végződött, „Szerencse fel, szerencse le, ilyen a bányász élete.” Egy szomorú napon nem jött fel a bányából...

Éreztem, hogy tanítványaimnak a tanításon kívül is elfoglaltságot kell biztosítanom. Megalakítottam a Szívgyárda Egyesületet, a fiatal lányok részére a Mária Társulatot. Utóbbihoz fiatalasszonyok is csatlakoztak. A gyerekekkel vasárnap délutánokon kirándultunk a Vadasásába, hóvirágot, ibolyát szedtünk. Szerencsére Ajkát körülveszik a Bakony-hegység nyúlványai, így kirándulásainkon friss levegővel töltekezhettünk. A Mária Társulat összejöveteleire szívesen jöttek a lányok: kézimunkáztunk, felolvastunk, beszélgettünk.

Ünnepeinkre nagy lelkesedéssel készültünk a gyermekeinkkel. A karácsonyi ünnepélyünket a Löbl vendéglő nagytermében rendeztük. (Két Löbl fiú is szerepelt.) Anyák napját májusban tartottuk a kastély parkjában, amelyre a szülőkön kívül sok idegen is eljött, így ez az ünnep szinte a falu ünnepe lett. Amikor később megépült az új művelődési ház, könnyezve léptem át először a küszöbét.

Nyugdíjazott kartársnőm helyét fiatal tanítónő töltötte be. Én egy családnál voltam albérlő, úgy gondoltuk új kolleganőmmel, hogy együtt keresünk albérletet, hogy megosszuk a költségeket. Sehol a faluban nem kaptunk kiadó szobát, keresésünkre a válasz legtöbbször az volt, hogy inkább gyári tisztviselőknek adják ki, mert a pedagógusoknak kevés a pénze. Igazuk volt: 1946-ban, amikor tanítani kezdtem, vezették be a forintot. Havi fizetésem 156,- Ft volt, ebből ebédért fizettem havonta 120 forintot.

Kisiskolások között (fotó: a család)

Szerencsére a lakásgondunk megoldódott. A kastély tulajdonosa, akinek három gyermekét tanítottuk, felajánlott számunkra egy addig bútorraktárnak használt szobát a kastélyban, ahova be is költöztünk. Még visszagondolni is rossz, hogy a szobánkban a fal mellett nappal is szaladgáltak az egerek. Spórolási szándékkal elhatároztuk, hogy főzni fogunk. Vettünk egy használt csikóssparheltet és egy kocsi ágat. Utóbbit az épület lépcsője alá raktuk (magas lépcsőfeljáró volt), s mi ketten vágtuk fel minden nap a szükséges fát.

Néhány kollegánk lakáskörülményei is mostohák voltak. Ajkára került a Hunyadi házaspár (matematika-fizika szakos férj és tanítónő feleség). Erdélyből jöttek négy- és hatéves kislányaikkal. A volt csendőrségi házban laktak egy szobában, amelyet vaskályha melegített, azon főzték több napra egy fogásos szerény ebédjüket. A rossz háztetőn keresztül a szobába becsurgó esővizet edényekben fogták fel.

Ugyanitt lakott a köztisztviselőnek örvendő, tanítványai által nagyon szeretett SZO-MI bácsi, az ének-zene tanár Nándor Béla a feleségével és egy gyermekkel. Később ő alakította meg az Úttörő zenekart, amellyel ünnepélyeken is szerepeltek. Ők a zongorára tették az esővizet felfogó edényt. Annak érdekében, hogy anyagi helyzetükön javítsanak, mellékkeresetként vendéglőkben muzsikáltak esténként. Klári zongorázott, a férje hegedült.

1948-ban a Somlón tartott járási pedagógus gyűlés után megtörtént az iskolák államosítása. Az államosítás után a 16 tagúra bővült tantestület több épületben tanított, a volt rk., ref., evangélikus iskolákban, s mivel a gyermeklétszám állandóan növekedett, a Horváth vendéglő két helyiségében is. 1950-ben megépült az iskola, a mostani 4. számú Fekete István-Vörösmarty Mihály Általános Iskola elődje, amely örömet is, gondokat is hozott. Nem volt elég szaktanár, ezért mi, alsósok, az osztályunk mellett matekot, földrajzot, magyart is tanítottunk 5., 6. és 7. osztályban. Igazgatónk szerint több okból kell a fiatal tanárokat felsőben is foglalkoztatni. Először: még benne vannak az anyag ismeretében. Másodszor: mint én is, olyan képzést kaptak (négy év polgári és öt év tanítóképző), hogy ha falura kerülünk ki, ott mindent kellett tudni tanítani egy tanítónak is. Hisz tudjuk, hogy falun egy tanító mit jelentett! Sokszor ő volt a falu egyetlen értelmisége, rajta múlt a falu életének minősége: kántor, tanító, népművelő (színdarabok betanításával összefogta télen is a falu fiatalságát). Ismertem olyan tanítót, aki még egészségügyi alapismereteket is elsajátított, injekciót is adott a betegeknek, hogy ne kelljen a városba utazniuk orvoshoz. Minden ügyes-bajos dologban tanácsot adott, írásbeli ügyeiket is elintézte. Mint apjukhoz, úgy ragaszkodtak hozzá, és több generációt is tanított.

Visszaemlékezve erre az időszakra, bizony nehéz volt. Pl. az evangélikus iskolában tanítottam az első osztályt, majd 10:40-kor három megtartott óra után rohantam a felsőbe 4-5. órát tartani a mostani Fekete István iskolába.

1949-ben férjhez mentem. Férjem fiatal életéből hat évet vett el a katonaság, ebből másfél évet a harctéri szolgálat, két és fél évet pedig az orosz hadifogság, félbeszakítva egyetemi tanulmányait.

Amikor megszületett a kislányom, hat hét szülési szabadság után újra dolgoztam, délelőtt a felsőben, délután az alsóban tanítottam. Már közelebb laktunk az iskolához, délután fél óra szoptatási időre hazaszaladtam. 3.-os tiszta fiú osztályom volt 41 fővel, vigyázót állítottam melléjük, hál' Istennek egyszer sem történt probléma, csak én idegeskedtem és kicsi gyermekemet sajnáltam.

Közben nőtt a falu lakossága, fejlődött az ipara. A gyárak egyre több embernek adtak kenyeret. A „Ratkó gyerekek” is szaporodtak, 1957-ben megnyitotta kapuit a település legnagyobb iskolája, a Kossuth Lajos Általános Iskola, kb. 50 pedagógussal. Nagy létszámú

osztályaink voltak, egyik évben négy első osztályt indítottunk, az enyém 46-os létszámú volt. Váltakozva tanítottunk a felső osztályokkal, hetenkénti váltásban, szombat is tanítási nap volt. Iskolánk méltó volt a nevéhez, nemcsak a legnagyobb iskolája volt a kis bányászfaluból várossá fejlődött Ajkának, hanem megérdemelten hozta el a „Ki mit tud”-okról a sok aranyérmet, tanulóinak irodalmi műsoraival, énekkarának szereplésével sokszor színesítette a város kulturális életét. Az államosítás után a külön leány és fiú úttörőszervezet is nagy csapattá egyesült, és összefogva a gyermekeket foglalkoztatásaival, táborozásaival, sok élményben részesítette őket.

65 évvel ezelőtti fotón a Kossuth iskola nevelőtestülete. 22-es számmal látható Fiers Istvánné (fotó: archív)

Az első úttörőcsapatot Szilvágyi Károlyról, a tanítóról neveztük el, s az első zászlóra az ügyesebb tanítványokkal ráhímeztük a „Szilvágyi Károly Úttörőcsapat” elnevezést.

Az első úttörő csapatvezető a fiúknál Werner Ottó, a lányoknál én voltam. Ajka rohamosan fejlődött, nőtt. Körülöttünk épültek az általános iskolák, gimnáziumok és szakiskolák. Mintha a földből

bújtak volna ki, épültek az emeletes lakóházak, sok családnak biztosítva otthont. Nem hallgathatom el, hogy dr. Ádám István akkori tanácselnök érdeme, hogy a várost sok fa, park teszi széppé, kellemessé.

Örömmel láttam a város fejlődését, hogy megszűntek a putrik, hogy az egykori szegénysorsú tanítványaim már családot alapítottak és szép, központi fűtéses lakásokban laknak. Az egykori cigánygyerekek közül sokan dolgoztak az üzemekben, különösen az üvegyárban. Az életszínvonal emelkedéséhez szükség volt a nők, anyák munkába állására is, ami sajnos azzal járt sok családnál, hogy az anyák fáradtságából már csak a bevásárlásra, vacsora készítésre futotta, a gyerekek a TV „Esti meséjén” szórakoztak. A gyerekek ruhája szebb lett, modernbb játékokkal játszottak, de sokan elmagányosodtak. A tanító néninek nagy feladat jutott, az anyát is valamennyire helyettesíteni kellett, meghallgatni kis tanítványát, hogy nagy közlésvágyát kielégíthesse. Sok család életébe beleláttam a gyermekek keresztül. Visszatekintve az egy iskolánál eltöltött 36 évre, az egy faluban, majd városban eltöltött 65 évre (mint a város legrégebbi tanítója), ha számvetést készítek, azt mondhatom, a sok nehézség ellenére: „Küzdelmes de szép volt”. A sok szeretetért, amit adtam, kamatozva nagyon sokat kaptam. Amikor egykori tanítványaim bizalommal hozták hozzám gyermekeiket, azok szemében, írásában a szülőt láttam. Megható, hogy osztálytalálkozóikra többször meghívnak a most 64-68 éves volt tanítványaim is. Nagyon meghatódtam, amikor 1996-ban, aranydiplomám átadási ünnepségén olyan tanítványom köszöntött, aki 1946-ban volt elsősöm. Nyugdíjasan szeretettel szólítanak meg az utcán.

Kosztolányi szavaival élve „nagy az én családom”, az egész várost behálózza. Ahova megyek, mindenütt találkozom egykori tanítványaimmal és gyermekeikkel.

A boltokban a dolgozók, az üvegyárban a kemence mellől a fűvók, a csiszolóban a csiszolók

rám köszöntek gyárlátogatáskor, a kórházban az engem ápoló nővért és édesanyját, a főnővért tanítottam. Elfáradt szívemet kezelő orvosom kérdezte vizsgálat közben: „*Tessék mondani ugye rossz gyerek voltam?*” Azt válaszoltam, hogy nagyon eleven volt, de nagyon okos. Jól esik, amikor az utcán az ősz, segédmunkás Józsim megkérdezi: „*Hogy tetszik lenni, Tanító néni?*” Az egykori cigánygyerek a kukásként dolgozó társának, illő köszönés után halkán azt mondja: „*Ez a tanító néni tanított meg engem írni-olvasni.*” A sors érdekessége, hogy iskolámban a szakácsnőnek, aki nekem tálalja az ebédet, én mértem kis bögréjébe a kakaót.

A szűkebb vér szerinti családomon keresztül benne élek a mai élet forgatagában. Két leányomnak sikerült, amit én nem érhettem el az akkori körülmények között. Mindkettő egyetemet végzett (biológia-kémia és matek-fizika szakosok). Kisebbik lányom főiskolán még ének szakot is végzett. A „nemzet napszámosa” pályát választották. Öt unokám már felnőtt, három diplomás, egy most orvostanhallgató. Az ötödik műszaki érdeklődésű, számítógép szerelő- és javító vállalkozó, nagyon becsülöm, hogy egyedül eltartja a négy tagú családját, s két, diplomával felérő, szép dédunokával ajándékozott meg engem (öt éves Szilvike és két éves Attila).

A szakosodásom – amit nagyon szerettem volna – helyett tanítottam a nehéz években, szültem és biztosítottam a családi hátországot férjemnek, hogy a háború és a hadifogság után tudjon magának sok éjszakázással és tanulással egzisztenciát teremteni, és családját eltartani.

Én maradtam, aki már gyerekkoromban szerettem volna lenni: sok kisgyermeknek örömet szerző és szomorúak könnyeit letörölő, egyszerű tanító néni. Ha nehéz munkámban néha úgy éreztem, hogy nem bírom tovább, erőt adtak azok a gondolatok, amelyeket a legelső Haladási naplóm első oldalára feljegyeztem: „*Hivatásom, amit annyi ember lenéz, kedves nekem, hisz olyan isteni, a nyers anyagból, melyet Isten adott, segítek én embert teremteni.*”

Meghatódva hallgattam Pálincás József, a Magyar Tudományos Akadémia elnökének megemlékezését szülőfaluja kis iskolájának pedagógusairól: „*Hálával emlékszem falusi iskolám pedagógusaira, kiemelve elsős tanítómat. Az első osztályt tanító nyitja meg a tudomány kapuját a gyerekek előtt, amikor bevezeti a tanulót a betűk világába, és megtanítja írni-olvasni.*”

A számítógép és az internet világában, a modern technika csodálatos eredményei mellett szeretném, ha az anyák és különösen a pedagógusok nem feledkeznének meg az érzelmi nevelés fontosságáról, mert nélküle sivár lesz az élet, ember az emberrel nem fog törődni.

Fontos, hogy a szülő – különösen az édesanya – sok elfoglaltsága mellett szakítson időt gyermeke meghallgatására, később bizalmas kapcsolatuknak ez lesz az alapja, s akkor kevesebb, mostohán sodródó fiataalt fogunk látni.

Évtizedek távlatából visszaemlékezve Ajka falura (néha még utcáira és lakóik nevére is) és városra, úgy érzem, sosem tudtam volna elhagyni, mint ahogy most sem. Férjemmel mindketten „idenőttünk”, ő az üveggyárhoz, amelyre 1948-ban Kossa miniszter a gyárlátogatáskor a régi épületeket látva azt mondta: „*Olyan a gyáratok, mint a szemétdomb, csak a kakas hiányzik róla.*” Férjem, aki évtizedeken keresztül részese volt az új gyár felépítésének, világraszóló exportjának – hiába hívták nagyobb gyárakba, magasabb fizetéssel – nem tudta azt itt hagyni.

Én sem tudtam iskolámtól, a Kossuth iskolától és volt tanítványaimtól elszakadni. Se férjem sem én nem tudtunk elmenni ebből a városból, amely a szemünk láttára nőtt kis faluból a mai szép várossá, és szerénytelenség nélkül szeretném mondani, hogy fejlődésében – úgy érzem – mindketten egy kicsit benne vagyunk.

*

Köszönjük Szabó Zoltánné és Heffler László segítő közreműködését és a fotók beszerzését!

Csendesné Bosits Éva

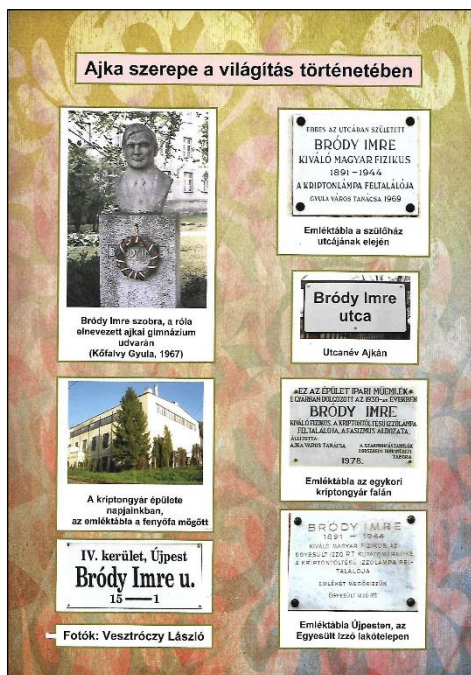
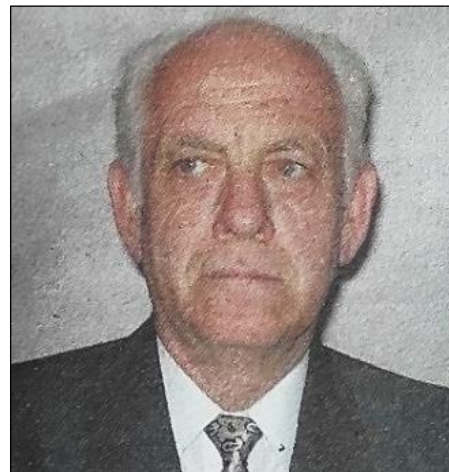
VESZTRÓCZY LÁSZLÓ (1940–2025)

Egykori matematika-fizika-technika tanárunk, helytörténeti kutató, az Ajkai Helytörténeti Klub tagja, életének 85. évében, ez év januárjában váratlanul itt hagyott bennünket.

A Somló-hegy lábánál, Somlónásárhelyen született 1940. június 27-én. Szülei gazdálkodók voltak. Az általános iskolát Somlónásárhelyen végezte el, majd az ajkai gimnáziumban érettségizett. 1959–1963 között a Pécsi Tanárképző Főiskolán matematika-fizika-műszaki ismeretek és gyakorlatok szakos általános iskolai tanár diplomát szerzett.

Első munkahelye a Ramassetter Vince Általános Iskola volt Sümegen, ahol hat évig dolgozott, majd az Ajkai 2. számú Állami Általános Iskolában kezdte itteni pályafutását. 1970-től öt évig az Eötvös Loránd Általános Iskolában tanított. Átmenetileg két évig a Veszprém Megyei Tanács Művelődésügyi Osztály főelőadója volt. 1977-től nyugdíjazásáig, 2000-ig az ajkai Eötvösben oktatott. Közben a technika tantárgy megyei szakfelügyelői, szaktanácsadói feladatait látta el. 1995-től közoktatási szakértő volt fizika és technika tantárgyakból.

Megreformálta a technika oktatást, szemléltető eszközök sokaságával tette a fizikát látványossá, szerethetővé. Kollégájával, Kundermann Róberttel nagy sikerű *Ezermester* vetélkedőt rendeztek általános iskolások számára. „Míg tanított és konferenciákon előadásokat tartott, mindvégig hang-

A módszertani kiadvány 2017. május

súlyozta és szorgalmazta, hogy a technika tantárgy egy gyakorlati tantárgy, ahol a tanulónak manuális tevékenységet kell végezniük, hogy megismerjék a különböző anyagok tulajdonságait és a megmunkálásukhoz szükséges szerszámokat is. Ez nagyban segítette a tanulók pályaválasztását” – hangsúlyozta Kundermann Róbert.

Számos publikációban segítette kollégái munkáját. A *Technika az iskolában* című folyóiratban helyi vonatkozású cikkei jelentek meg. A Technikatanárok Országos Egyesületének módszertani kiadványa, a *Technika-életvitel* is számos munkájával gazdagodott. Mindkét kiadványban szülőhelye szűkebb és tágabb környezetének hely- és ipartörténeti emlékeit osztotta meg a diákokkal, illetve pedagógus kollégáival.

Munkásságából néhány kiemelkedő eredmény: 1997-ben, az újjáalakuláskor elsőként választották be a Technika-tanárok Országos Egyesületének elnökségébe. Hosszú éveken át ő készítette az Országos Technikaverseny feladatait, és a zsűri elnökeként is tevékenykedett. Megalapította a megyei Energia-takarékossági versenyt, amelynek feladatait szintén ő dolgozta ki, és a zsűri munkáját is ő irányította.

Emellett kezdeményezte egy olyan kitüntetés létrehozását, amely a technikatanárok sokéves munkáját hivatott elismerni.

Kapcsolatot létesített az osztrák Winkler céggel, akik magyarországi kirendeltséget hoztak létre, hogy a magyar iskolákat is elláthassák jó minőségű anyagokkal a technika tantárgy gyakorlati oktatásához.

1994-től több éven át tanulmányi utakat szervezett természettudományos érdeklődésű kollégáinak. A többnyire egyhetes utakon felkeresték Párizs, London, Prága, Kassa, Bécs technikai vívmányait és múzeumait.

Szakmai munkája révén, a megye településeit járva szembetalálkozott olyan emlékekkel, amelyek ipartörténeti jelentőséggel rendelkeznek. Így gyűjtötte össze Veszprém megyében az egyes településeken található emléktáblákat, szobrokat, sír-emlékeket és emlékműveket, sőt épületeket és tárgyi emlékeket is, majd ezeket közkinccsé tette. Tíz évvel ezelőtt, 2015-ben a munkája megérett arra, hogy kötetbe rendezze mindazt, amit több éven keresztül összegyűjtött és frissített a változásokra figyelve. *Technikatörténeti emlékek Veszprém megyében* címmel 230 oldalon 65 település értékeit szedte csokorba. Sajnos a munkája kézirat formájában még kiadásra vár.

Az újra indult Ajkai Századokban *Az iparvárossá válás emlékei Ajkán* című munkáját olvashatták 2019-ben. *Bányászati emlékek Ajkán* címmel jelent meg egy általa készített füzet 2015-ben, és ugyanezzel a címmel az Ajkai Századokban is publikált 2022-ben. A filatélia iránt szintén érdeklődött, gyűjtötte a bélyegeket. Így 2019-ben Ajka városa 60. évfordulója tiszteletére Lukonics Gáborral közösen *Ajka a filatéliában* címmel írtak az ünnepi kiadványban.

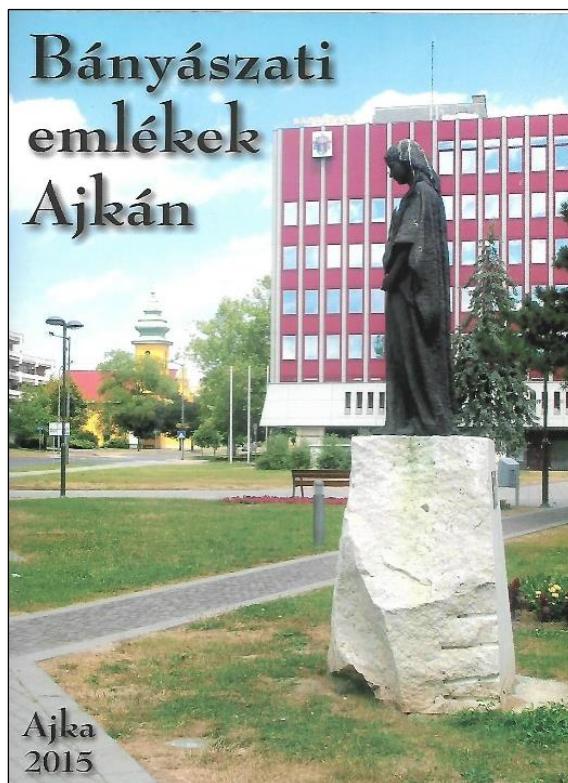
2024-ig tagja volt az Ajkai Helytörténeti Klubnak és a Veszprém Megyei Honismereti Egyesületnek. A szervezett programok állandó résztvevője volt. Az ajkai helytörténetkutatók ünnepélyes keretek között köszönték meg munkásságát, amelyet egészségi állapota miatt már nem tudott folytatni. 2024. december 18-án még részt vett az Ajkai Századok jubileumi számának a bemutatóján, amellyel a 65 éves Ajka városát köszöntötte a kiadvány. Ezt követően, mindannyiunk számára váratlanul, elhunyt.

Nagyrabecsüléssel megőrizzük emlékezetünkben nyílt őszinteségét, jóindulatát, segítő szándékát, szerénységét. „Ha segíteni nem tudok, akkor ártani nem ártok” – eszerint élt és dolgozott. Nyugodjon békében!

Felhasznált források:

Kortárs életrajzok I. Veszprém megyei helytörténeti Lexikon I. Szerkesztő: TÖLGYESI József (Veszprém. 2014.).
Ajkai Századok helytörténeti folyóirat (2004-2024).

KUNDERMANN Róbert egykori tanítvány és tanárkolléga szóbeli közlései.

Dr. Gasztonyi Erzsébet

ORSZÁGZÁSZLÓ AVATÁS AJKÁN ÉS AJKARENDEKEN

Trianon

A versailles-i békerendszer részeként született meg a trianoni békeszerződés. Az előkészítő tárgyalások 1919. január 18-án kezdődtek meg, részben Párizsban, részben pedig a Párizs környéki kastélyokban, ahol elsősorban Clemanceau francia, Lloyd George brit és Orlando olasz miniszterelnökök, valamint Wilsonnak, az USA elnökének a szava volt meghatározó.

1919. március 20-án a budapesti antant katonai misszióról Fernand Vix alezredes – a párizsi békekonferenciától kapott utasítás alapján – Károlyi Mihály köztársasági elnöknek egy jegyzéket adott át, amit Károlyi és a kormány (Berinkey-kormány) is elfogadhatatlannak talált. Az ún. Vix-jegyzék alapján a románok az eddig megszállt országrészekhez képest további erdélyi, illetve kelet-magyarországi területeket foglalhattak volna el. A jegyzéket Károlyi Mihály köztársasági elnök március 21-én formálisan is elutasította, mivel az ellentétben állt az 1918. november 13-án aláírt fegyverszüneti egyezményrel (belgrádi egyezmény).

Károlyi szerint egy tisztán szocialista kormánynak sikerülne felsorakoztatni maga mögé a nemzetet, és egy ilyen kormány sereget is fel tudna állítani. Az országnak ekkor gyakorlatilag nem volt hadereje. Károlyi magához hívatta Berinkey miniszterelnököt és a kormány tagjait. Közölte velük, hogy szabad utat kell adni a szociáldemokratáknak, akik a kommunisták együttműködésével képesek helyreállítani a rendet, és fel tudnak állítani egy hadsereget. Károlyi kijelentette, hogy ő továbbra is köztársasági elnökként fog szolgálni. Senki nem mondott ellent neki. A kormány kollektíven lemondott. A szociáldemokratáknak azonban más forgatókönyvük volt, március 21-én meggyeztek Kun Béla kommunistaival, és a két párt egyesülésével létrehozták a Magyarországi Szocialista Pártot azzal a céllal, hogy szerezze meg a hatalmat. Amikor erről Károlyi tudomást szerzett, lemondott és elhagyta az országot. A szocialista sajtó Károlyi aláírásával egy proklamációt adott ki, amelyben bejelentette, hogy lemond és átadja a hatalmat Magyarország népei proletáriátusának. Nem tudni Károlyi személyesen írta-e alá a proklamációt, később ezt tagadta. A Berinkey-kormány – regnálása záró akkordjaként – elrendelte a bebörtönzött kommunisták szabadon engedését. Kun Béla röviddel szabadulása után magához ragadta a hatalmat és hozzáfogott a Forradalmi Kormányzótanács megszervezéséhez.

Az antant hatalmak számára a Kun Béla által vezetett Tanácsköztársaság nem volt igazán elfogadható tárgyaló partner, azonban Kun Bélának sikerült időt nyerni azzal, hogy nem sokkal a Forradalmi Kormányzótanács megalakulása után jegyzékben biztosította a békekonferenciát az új rendszer békés szándékáról. Ezzel az volt a célja, hogy megelőzze az ország antant hatalmak általi térdre kényszerítését, amit időlegesen sikerült is elérnie. A tanácskormány 1919. augusztus 1-jén, amikor a románok már csak 100 km-re voltak Budapesttől, lemondott. Ennek hátterében a katasztrofális katonai és belpolitika helyzet, illetve a szövetséges hatalmak azon fenyegetése állt, hogy a románok előrenyomulását csak akkor állítják meg, ha a kormány lemond és átadja helyét egy olyan vezetésnek, aminek a tekintélye nem a terror gyakorlásán alapul.

Magyarországon 1919 őszére teljes volt az anarchia, amit a békekonferencia is érzékelt és elküldte hazánkba Sir George Clerk brit diplomatát, hogy vessen véget a román megszállásnak és érje el egy képviseleti kormány felállítását. Clerk sikerrel járt, november végére megalakult – koalíciós alapon – a Huszár-kormány, amit Clerk a konferencia nevében elismert. A magyarok a

konferenciára való meghívást – a Tanácsköztársaság bukása után – 1919. november 25-én kapták meg. Ekkora azonban Európa első világháború utáni sorsa – a különféle érdekek, elvek mentén – lényegében már eldöntött.

A magyar delegációt Apponyi Albert gróf, a nagy nemzeti és nemzetközi megbecsülésnek örvendő, ismert politikus vezette. A békeszerződés tervezetére válaszként a magyarok átadtak egy memorandumot, aminek tartalmát Apponyi január 16-án a konferencia Legfőbb Tanácsa előtt elmondott beszédében ismertette. Hangsúlyozta, hogy hazánk lakosságának több mint a fele, köztük mintegy 3,5 millió magyar, idegen uralom alá kerülne a szerződéssel, és kérte – a wilsoni elvekkel összhangban – népszavazás megtartását. Apponyi beszédét csendben végighallgatták, vita nem volt. 1920 májusában az új francia miniszterelnök, Alexandre Millerand kemény hangvétellű levelet, mondhatni ultimátumot intézett Apponyihoz, aminek a lényege abban állt, hogy tíz napon belül várják a magyar békedelegáció nyilatkozatát arról, hogy fel vannak hatalmazva a békét – úgy, ahogy van – aláírni. Apponyi tájékoztatta az országgyűlést, hogy nem tehet mást, minthogy aláírja az igazságtalan diktátumot, majd kudarca tudatában lemondott megbízatásáról.

A békeszerződést 1920. június 4-én hazánk nevében a Horthy Miklós által kinevezett, Simonyi-Semadam-kormány képviselőjében és felhatalmazásával Benárd Ágoston közjóléti miniszter és Drasche-Lázár Alfréd párizsi nagykövet írta alá a versailles-i palota parkjában álló Nagy-Trianon-kastélyban.

A szerződést „*tekintettel a kényszerhelyzetre, mely Magyarországra nézve a világháború szerencsétlen kimenetele folytán előállott...*” (a törvény preambuluma első mondata) az 1921. évi XXXIII. törvénycikkkel iktatták be a magyar jogrendszerbe.

A két aláíró az aláírást követően azonnal visszavonult a közélettől. Magyarországon a zászlókat félárbócra eresztették, megszólaltak a harangok. A békeszerződés sokkolta a magyar társadalmat, nem túlzás azt állítani, hogy a mohácsi csatához hasonló veszteséggént élték meg az emberek a diktátum elfogadását.

A több mint 100 évvel ezelőtti események tükrében elmondható, hogy a békeszerződésnek a közép-kelet-európai országok sorsát, a népek békés jövőjét nem sikerült hosszú távon biztosítani. Hazánkra nézve a szerződés aránytalanul súlyos és igazságtalan terheket rótt (pl. Magyarország területének 66 %-át, népességének 63,5 %-át, amelyből 3,6 millió magyar anyanyelvű volt, elveszítette, az ország 63 vármegyéből mindössze 10 maradt). A diktátum időlegesen politikai elszigeteltséget jelentett, és sok más későbbi történéssel együtt determinálta országunk szerepvállalását a második világháborúban.

Trianon hagyatékaként hazánkban megszületett a revizionizmus, ami elsősorban az elcsatolt területek visszaszerzése iránti törekvésekben, néha szélsőségesnek mondható irredentizmusban nyilvánult meg. A revizionizmus azonban összességében és önmagában nem feltétlenül elítélendő mindaddig, amíg nem kerül ellentétbe a nemzetközi jogi normákkal. Az igazságtalan békeszerződéssel elvesztett területek visszaszerzésére irányuló revizionizmus eszköze lehet demokratikus is, mint ahogy az volt az 1921-ben tartott, Sopront és néhány községet érintő – a nagyhatalmak által elfogadott – népszavazás. Nem lehet elítélni azt sem, hogy a trianoni veszteség után feléledt a nemzeti összetartozás érzése is.

Az országzászló mozgalom kezdete

Budapesten 1918 novemberében alakult meg, úgymond a trianoni tárgyalódelegáció társadalmi támogatására, a Károlyi-kormány segítségével Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája, aminek Lóczy Lajos geológus, az MTA tagja lett az első elnöke. A Liga a békeszerződés aláírását követően pályázatot írt ki Magyarország aktuális életérzését kifejező imádság megírására, amit Papp-Váry Elemérné sz. Sziklay Szeréna nyert meg a Hitvallás című versével. A vers ismert kezdő sorai: „Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában...” Érdekességgént megemlítendő, hogy József Attila: Nem, nem, soha! – a trianoni béke hatására írt – erősen hazafias versének címe, némi módosítással (Nem! Nem! Soha!) a Liga hivatalos jelmondatává vált. A Liga elnöki székében Lóczyt

Urmánczy Nándor 1902-ben (forrás: Urmánczy Nándor levelesládája, III.kötet, Politika (kézirat) Országgyűlési könyvtár gyűjt.)

gróf Teleki Pál követte, majd a harmadik elnök Urmánczy Nándor (Maroshévíz, 1868. október 1. – Maroshévíz, 1940. október 31.), erdélyi örmény származású politikus, országgyűlési képviselő, író, az országzászló mozgalom elindítója lett.

Urmánczyt a békeszerződés egzisztenciálisan is érintette, mert a megélhetését jelentő maroshévízi, több mint 4.500 holdas birtokát elvesztette.

Ekkoriban az országban számos, a revizionizmust hirdető szervezet alakult, ami a nagyhatalmak szemében, Magyarország külpolitikai megítélését illetően, nem bizonyult előnyösnek. A Bethlen-kormány a terület-visszaszerzés mellett nyíltan nem állhatott ki, mert ez rontotta volna hazánk nemzetközi megítélését. A kormányzat 1921-ben be is tiltotta ez egyik szervezet, a Védő Ligák Szövetségének működését, ami Urmánczy harcos kiállását nem törte meg, megalapította 1925-ben a Honvédelmi Pártot és emellett a trianoni béke elleni tiltakozás legfőbb eszközének, mint parlamenti képviselő, a parlamentet tekintette. Az erősödő revíziós légkör hatására Urmánczy egyre nagyobb szerepet vállalt a békeszerződés elleni mozgalomban, és 1925-ben javasolta az országzászlók

felállítását az állandóan félárbócra eresztett nemzeti zászlóval, ami a magyar feltámadás és a magyar egység, a nemzeti összetartozás eszméit volt hivatott hirdetni. Az ő ötlete alapján valósult meg 1928. augusztus 20-án az Ereklýés Országzászló felállítása. Az emlékmű a fővárosban, a Szabadság téren, az ún. irredenta szobrok alkotta félkörív közepén állt 1945 tavaszáig. A zászló ereklýés mivoltát az jelentette, hogy a talapzatban kialakított ereklýetartóban csonka-magyarországi községekből, valamint a történelmi Magyarország 72 vármegyéjéből, csataterekről (pl. mohácsi csata), hősi temetőkből (pl. galíciai, doberdói) földet helyeztek el. A későbbiekben – a főként koordinációs szerepet ellátó – Ereklýés Országzászló Nagybizottság döntött arról, hogy a vidéken felállítandó országzászlókhoz küldenek-e ereklýeföldet. A fenti időponttól kezdve 1938. augusztus végéig 304 zászlót avattak belföldön, de az elvesztett területeken is számos emlékmű felállítására került sor. Az ünnepségeken nem egy alkalommal megjelent Urmánczy is. A hol díszesebb, hol kevésbé díszes talapzaton álló árbócrudat – sávosan – piros-fehér-zöldre festették, amire a nemzeti lobogót

félíg húzták fel. Az árbóctetőt turulmadár, kettős kereszt, vagy más jelkép díszítette. Minden, valamit is magára adó település igyekezett a mozgalomhoz csatlakozni, melynek jogszabályi háttere nem volt. Nyilvánvalóan azonban a települési önkormányzatok hozhattak döntést a közterületeken felállítandó zászlók ügyében, ideértve a költségeket is. Az utóbbiakat illetően nem volt ritka az adakozás, vagy az összefogással elvégzett munka sem.

Országzászló avatás Ajkán

Ajka közössége 1933-ban, mindössze öt évvel a budapesti zászló avatása után, mondhatni szinte az elsők között állított országzászlót. A Pesti Hírlap 1933. április 29-i számában az Ereklýs Országzászló Bizottság közleményt jelentetett meg arról, hogy a közeljövőben hol kerül sor országzászló állításra. Ebben Ajka is szerepelt. *„Országzászlót állít Ajka veszprémmegyei község, melynek részben bányászattal foglalkozó lakossága nagy lelkesedéssel készül a nagymagyar gondolat mellett hitet tenni.”*

(forrás: Varga András ajkai mérnök gyűjteményében lévő képeslapból kivágott részlet)

A közelgő zászlóavatás híre a Veszprémmegye 1933. július 2-i számában is megjelent, közölve a július 9-i avatás napját, ami rangos eseménynek számíthatott, mert az avatás után az alábbi sajtóorgánumok tudósítottak: Pesti Hírlap, Magyarország, Nemzeti Újság, Budapesti Hírlap (valamennyi újság 1933. július 12-i száma), a Kis Újság 1933. július 13-i száma, illetve a legkorábban a Magyar Távirati Iroda 1933. július 11-i közleménye.

Az eseményről – érthető módon – a legrészletesebb beszámoló a Veszprémmegye 1933. július 16-i számában jelent meg.

„Országzászló avatás Ajkán. Ajkáról jelentik:

Ajka nagyközség polgársága önkéntes adakozásból a Hősök-terén országzászlót állított fel, melynek ünnepies fölavatása vasárnap ment végbe. Az ünnepségen megjelent dr. Kenessey Pongrácz, vármegyénk főispánja és Urmanczy Nándor, az Ereklýs Országzászló Nagybizottság elnöke, akiket megérkezésükkor Lakner Károly főjegyző a képviselőtestület élén üdvözölt. A felavatási ünnepélyen részt vett a község egész társadalma, ezenkívül a szomszédos falvak polgársága is igen nagy számban. A

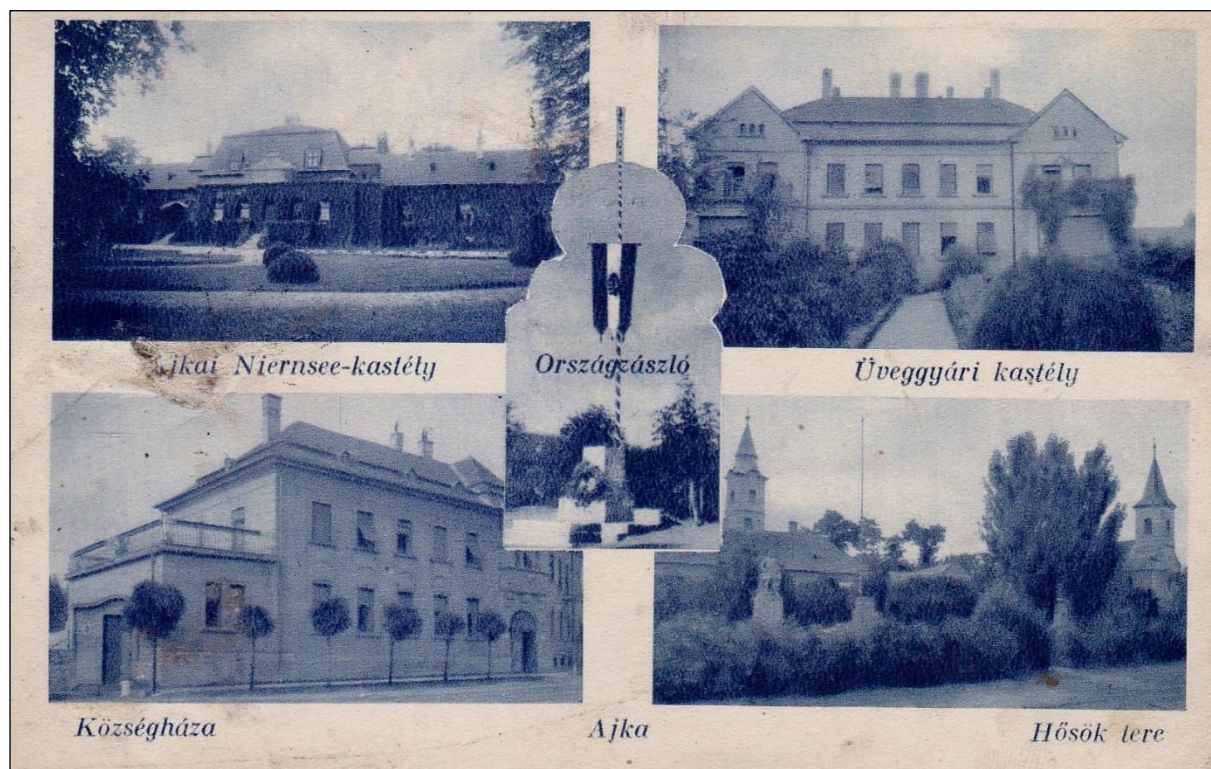
Csingervölgyi Bányász zenekar hangjai mellett vonultak föl Bódé, Tósok, Tósokberénd, Kislőd, Ajkarendek, Bakonygyepes, Ajka és Csingervölgy levente csapatai, a tűzoltó egyesületek, a Polgári Olvasókör s a környező községek küldöttségei. A „Hiszekegy” után, amelyet az egyesített

Üveggyári Bányász dalárda énekelt el Németh Lóránd karnagy vezetésével, Belák Endre devecseri főszolgabíró mondott költői szépségű megnyitó beszédet, majd Radics Klári Papp-Váry Elemérné: „Hitvallás” c. költeményét szavalta el nagy hatással. Urmanczy Nándor mondta a hazafias lobogású felavató beszédet, amelyben a gazdasági válság okául a trianoni békediktátumot jelölte meg.

Beszéde közben a „Himnusz” hangjai mellett vonták fel a lobogót és ugyanakkor állították fel az első díszőrséget is (egy levente, egy tűzoltó, egy bányász). Pintér Károly községi bíró szép beszéddel vette át az országzászlót, majd Horváth Lajos kispapja ért el nagy tetszést „Utolsó ítélet” c. saját szerzésű költeményével. Katona Lajos róm.kat. lelkész betanításában egy 120 tagú vegyeskar előadta Gerber: „Trianon”, Szakály: „Magyar akarát” és Lendvay: „Irredenta” c. költeményeit, amellyel viharos lelkesedést keltettek. Az ünnepséget az Üveggyári és Bányász dalárda a „Szózat” elénklésével zárta be. A leventék, cserkészek és társadalmi egyesületek tisztelegve vonultak el az országzászló előtt.”

A Magyarországon megjelent tudósítás szerint a bányászok emelték önzetlen munkával az országzászlót és az ünnepségen jelen volt Jókai Imre Miklós parlamenti képviselő is, akit a Veszprémi vármegye tudósítója nem említett. Az újság szerint mintegy 3000-en voltak jelen az avatáson, ami hihetetlennek tűnik, azonban nem volt ritka, hogy még a legkisebb településeken is elérte az ünneplők száma az 1000-2000 főt. A Budapesti Hírlap ugyancsak a „bányászok által emelt” országzászlóról tudósított, valamint a Nemzeti Újság is.

A közadakozás tényét más forrás (1) is megerősítette azzal, hogy a zászló a nőegylet adományából készült.

(forrás: Varga András ajkai mérnök gyűjteményéből)

A tudósításban nevesített közjogi méltóságokon kívül megjelentek közül, pl. a Dalárdáról tudjuk, hogy Üveghang néven alakult és gyakran szerepelt különféle községi ünnepeken az 1958-ban bekövetkezett megszűnésig (2). A Dalárdát vezénylő Németh Lórándról és Horváth Lajosról nem sikerült életrajzi adatokat találni. Radics Klári Radics Gyula, Niernsee Ferenc uradalmi ispánjának

1916-ban, Komáromban született gyermeke volt (3). Katona Lajos plébános Dobán született 1902-ben, rövid ideig, 1933. májusától-szeptemberig szolgált Ajkán helyettesként (4).

A Hősök-tere már nincs meg. A korabeli térképek, képeslapok alapján a tér a mai Petőfi utca és a Kossuth utca elejének találkozásánál, a Templomdomb aljánál volt.

Sajnos egyetlen újságban sem jelent meg fénykép az országzászló avatásról. A képeslap jobb alsó részén, a szépen rendezett parkban, közepén az első világháborús hősi emlékmű és a tőle jobbra lévő Kossuth szobor között halványan látszik az országzászló árbóca.

Az ajkarendeki avatási ünnepség

A közigazgatásilag a mai Ajkához tartozó, korábban önálló Ajkarendek településen lakossági adakozásból állították fel 1943-ban az első világháborús hősök emlékművét az országzászlóval. Az emlékműre 1994-ben felkerült a második világháborúban elesettek névsora. Közülük négy, 1941-ben meghalt katona nevét – ismeretlen időpontban, valószínű valamikor a II. világháború után – belevésték az emlékmű jobb oldalába, majd 1997-ben a kitelepítettek emlékére bronzplakettet helyeztek el a talapzaton.

A Devecseri Újság két alkalommal, 1941-ben és 1943-ban is foglalkozott az ajkarendeki emlékműavatással. 1941. október 18-án az alábbiakról írtak a lapban:

„Ajkarendeki hősi emlékmű leleplezése.

Ajkarendek község október 19-én leplezi le díszes ünnepség keretében hősi halottainak emlékművét. Az ünnepséget tábori mise vezeti be, majd Pék Gyula levente szavaltat, Takács Lőrinc levente pedig beszédet tart. Szaval még Etz Magdolna. A kis Ajkarendek község lakossága hősi halottai emlékének megbecsülésével példát mutatott még a járás székhelyének, Devecsernek is.”

Különös módon magáról az avatási ünnepségről nem jelent meg semmi a Devecseri Újságban és más napilapokban sem.

Az ajkarendeki emlékmű avatását illetően a forrásokban több – évszám szerint – eltérő időpont is szerepel. Az avatás hitelesnek tekinthető időpontja 1943. november 28-a. No, de mi történhetett 1941. október 19-én?

A település plébánosa, Arany Imre, 1941 őszén az alábbi eseményeket örökítette meg az ajkarendeki Historia Domusban (6):

„Szeptember 8-12-ig Rendeken tanyáztak a jutasi altisztképző iskola II. százada. Magyarul, katonásan és keresztényi módon viselkedtek. Egy nap a község népe vállalta a 117 emberélelmezését és ezért a század egy napi élelmezési pénzt 173 p. átadta nekem avval, hogy ezért állíttassak a világháborúban elesett ajkarendeki hőseinek emléket. Az emlékművet 24 emléktáblát a temetőben fölállíttattam és ünnepélyes fölavatásuk okt. 19-én volt. Erre is megjelent a jutasi altisztképző 40 őrmestere és a fölavató ünnepi beszédet is Szentgróty Tibor jutasi százados tartotta, nagyon szép és megható ünnepély keretében.”

Több mint két évtizeddel a nagy háború után, ha nem is emlékművel, csupán emléktáblákkal, és nem mindennapi módon, a leendő altisztek (7) és község összefogásával emlékezett Ajkarendek az életüket feláldozó férfiakra. Az országzászlós emlékmű bal oldalán lévő, I. világháborúban elesett katonák nevét felsoroló táblán, érdekes módon csak 23 név szerepel Arany plébános által említett 24 emléktáblához képest.

Nyilván az országzászló mozgalom és a háború áldozataira való méltóbb emlékezés okán is

sikerült a településnek az országzászlós emlékművet megvalósítani.

A Devecseri Újság 1943. december 4-i számában az alábbiakat olvashatták a környékeliek:

„Hősök szobrát és országzászlót avatott Ajkarendek

November 28-án avatta fel Ajkarendek hősi emlékművét és országzászlóját. A gondolatot régen magáévá tette a község, de a megvalósulása elé helyi akadályok gördültek, míg most az első világháborúban hadiárváná lett s jelenleg a honvédségnél szolgáló törzsőrmester, Magvas Vendel gyűjtést indított a leventékkel. Tervét egy pápai kőfaragóval művészi módon kivitelezette.

Az ünnepség rendje a következő volt:

Szentmise után fegyelmezett rendben a községi iskola elé vonult a közönség. Himnusz. Játszotta a zenekar. Arany Imre plébános megáldotta az emlékművet. Magvas Vendel beszéd keretében leplezte a szobrot. A zenekar a Hiszekegyet játszotta, mely alatt a leventék átvették az őrseget. Vitéz dr. Horváth Béla székesfővárosi főjegyző, az Országzászló Bizottság kiküldötte beszélt. „Isten, király, haza” énekszám Laschober Mária tanítónő vezetésével. Tréber Ferenc elemi isk. tanuló „Honvéd sírja” című költeményt szavalta. Reidl Erzsébet hadiárva „Az én apám is meghalt a csatában” c. verset szavalta. Leventék imája a harcoló honvédekért szavalókórusszerűen. Gyászindulók, koszorúk elhelyezése. Elsőként Sellár Jenő katonai parancsnok koszorúja került a szoborra.

Dallos Jenő csapatparancsnok a járási katonai parancsnok és a község közönsége nevében megköszönte Magvas Vendel törzsőrmester buzgóságát s egyben átvette az emlékművet a Levente Egyesület nevében. Ígéretet tett nemcsak a külsődleges gondozásra, hanem a hősi emlékmű s annak szomszédságában álló kereszt szellemében, s jelentőségében fogja nevelni az ifjúságot. „Énekelj magyar ifjúság” kezdetű kánon Brunner Mária tanítónő vezényletével.

— Adományok az ajkarendeki hősi emlékműre. Megértésre talált Dallos József ajkarendeki ig. tanító azon kérelme, hogy a szülőföldjükről elszármazottak adományaikkal járuljanak hozzá a hősi emlékmű felállításához. A kérelem meghallgatásra talált s fenti célra a következők adakoztak: Metzger Antal plébános, Marosvölgyi Ferenc vendég-lő, Solymosi Ferenc szabó, Schwartz János Párisban élő szabó, dr. Kelter Lajos nyug. gim. ig. 100—100 P, Pék János plébános 50 P, Mahr Ferenc rézműves 40 P, Pécslaki József tü. őrm., vitéz Véghelyi Mihály vendég-lő, dr. Vurmbrand István ny. postafőig. 20—20 P, Véghelyi Lőrinc kiskazda 10 P és Kaufmann Pál szabó 6 P t

(forrás: Devecseri Újság 1944. február 12. sz.)

Eszlinger Pál levente „Hősök napjára” című költeményt szavalta. Dr. Horváth Béla 23 egyént az országzászló szövetség jelvényével tüntetett ki. „Mily boldogok ők” című költeményt Salamon Márta elemi isk. tanuló szavalta. A frontharcos és levanteszázad díszmenetével ért véget az ünnepség.”

Az ajkarendeki országzászló különlegessége, ami egyébként nem volt ritka, hogy az első világháborús hősi emlékmű tetején állt a zászló, nemzeti színekkel, sávosan festett rúdon.

Vélhetően az emlékmű költségeinek egy részét valaki megelőlegezte. Erre utal a Devecseri Újságban 1944-ben megjelent rövid hír, amiből megtudhatjuk, hogy a helyi iskolaigazgató, Dallos József felhívása sikerrel járt.

Az ajkarendeki hősi emlékmű az országzászlóval az iskola előtt (forrás: <https://schwaben.hu/telepulesek/ajkarendek>)

Az ajkarendeki hősi emlékmű az új helyén (forrás: <https://www.magyarhosok.hu/ajka-ajkarendek/>)

Az emlékmű eredeti helye az iskola utcafront felőli oldalfala előtt volt. Az Ajkai Szó 2006. május 26-i számában megjelent egy rövid tudósítás Pákai Péter német nemzetiségi önkormányzati képviselőnek az emlékmű áthelyezésére vonatkozó kezdeményezéséről. A megkérdezett ajkarendiek 75,1 %-a támogatta az emlékmű elköltöztetését. A hivatkozott lap a június 30-i számban írta meg, hogy az emlékmű áthelyezése a Szabadidő és Sportparkba megtörtént, amit a német nemzetiségi rendezvénysorozat keretében június 25-én megkoszorúztak. Nem ismert, hogy az emlékműről mikor került le az országzászlót, illetve annak árbóca, azonban a rögzítésre szolgáló két fém bilincs ma is látható az emlékmű hátoldalán.

Az országzászlók sorsa

A második világháborút követően az országzászlókat, az azokat tartó emlékműveket – kevés kivételtől eltekintve – lerombolták, megszűntek a megemlékezések helyszínéként szolgálni. Az ajkai országzászló – már a nemzeti lobogó nélkül – az ötvenes évek elején még állt, elbontásának időpontja nem ismert. Az ajkarendeki hősi emlékmű és egyben országzászló e kettős funkciónak köszönhetette sérthetetlenségét, csupán a zászló került le a tetejéről.

A zászlók, emlékművek felszámolása a korábbi rezsimmel való leszámolás üzenete, annak szimbolikus megsemmisítése volt. A köztéri emlékműveket azonban nem sikerült teljesen eltüntetni, mert fennmaradtak fényképeken, képeslapokon és az emberek emlékezetében.

A rendszerváltoztatás után

1990 után elkezdődött a szocialista érában felállított szobrok, emlékművek felszámolása, a hősi emlékművek, az országzászlók számos településen történő újbóli felállítása. A teljesség igénye nélkül: megyénkben Zircen 1991-ben felújították a régi országzászló emlékművet, Pápán 2000-ben, Veszprémben pedig 2014-ben avatták újra a korábbi, majd eltüntetett országzászlókat.

A rendszerváltó pártok egyike, a Magyar Demokrata Fórum 1990. június 2-án tartotta országos gyűlése második fordulóját. Antall József miniszterelnök beszédében megemlékezett a trianoni békeszerződés aláírásának hetvenedik évfordulójáról, amit Kónya Imre az egyik könyvében ekképpen örökített meg:

„Elvesztettük az ország területének kétharmadát, mondja, senki sem vitathatja el tőlünk a fájdalom jogát. S ragaszkodunk ahhoz, hogy a békeszerződés értelmében minden szomszédunk biztossítsa a nemzeti kisebbségek egyéni és kollektív jogait. Hozzáteszi: 'Törvényes értelemben, a magyar közjog alapján minden magyar állampolgárnak, ennek a tízmilliós országnak a kormányfőjeként – lélekben, érzésben tizenötmillió magyar miniszterelnöke kívánok lenni.' Csak kijelenti, hogy vállaljuk a Magyarországon élő, nemzeti, etnikai és vallási kisebbségek védelmét is. Nyomatékosan, hogy tiszta nemzeti érzéseink nem irányulnak senki ellen, sem a határokon belül, sem a határokon túl.” (5)

Antall József a nemzeti összetartozást szimbolizáló kijelentéséért sok kritikát kapott. Ezzel kapcsolatban Kónya Imre gondolatai a fenti lábjegyzetben hivatkozott könyvében:

„Hiszen miért baj az, ha valakinek fáj Trianon? Fáj, hogy Magyarország területének kétharmada odaveszett, hogy magyarok milliói rekedtek kívül a haza határain? És felelősséget érez ezekért a milliókért? Miközben pontosan tudja, hogy a történelmi Magyarország egysége nem állítható vissza, és nem is hiteget senkit azzal, hogy ez lehetséges. Ki vetheti egy magyar miniszterelnöknek, vagy ezt szemre magyarnak? Ezt csak az nem érti, aki nem akarja érteni. Vagy akinek az érzelmi világa beszűkült, sivár, és hiányzik belőle a nemzeti érzés. Találkoztam ilyen emberekkel, köztük politikusokkal is, akik szinte 'kiütést kaptak' a nemzet szó hallatán. És nem csak akkor, amikor szinte minden, – még a dohánybolt is – 'nemzeti' lett...”

Trianont a nemzet történetéből, emlékezetéből nem lehet kitörölni. Az Országgyűlés 2010-ben törvényt alkotott a nemzeti összetartozás melletti tanúságtételről (2010. évi XLV. törvény). Részlet a törvény indokolásából: *„A nemzeti emlékezés, a Kárpát-medence népei közös jövőjének elősegítése és az európai értékek érvényesülése azt a feladatot rója ránk, hogy segítsük Trianon döntéseinek megértését és feldolgozását. Ugyanakkor lehetőséget ad arra is, hogy bizonyítsuk: a nyelvéből és kultúrájából erőt mentő magyarság e történelmi tragédia után képes a nemzeti megújulásra, az előtte álló történelmi feladatok megoldására.”*

Antall József „öröksége” a törvényben (részlet):

„3. § Az Országgyűlés kinyilvánítja, hogy a több állam fennhatósága alá vetett magyarság minden tagja és közössége része az egységes magyar nemzetnek, melynek államhatárok feletti összetartozása valóság, s egyúttal a magyarok személyes és közösségi önazonosságának meghatározó eleme.

4. § Az Országgyűlés kötelességének tekinti arra inteni a nemzet ma élő tagjait és a jövőendő nemzedékeket, hogy a trianoni békediktátum okozta nemzeti tragédiára mindörökké emlékezve, más nemzetek tagjaiban okkal sérelmeket keltő hibáinkat is számon tartva, s ezekből okulva, az elmúlt

kilencven esztendő küzdelmeiben az összefogás példáiból, a nemzeti megújulás eredményeiből erőt merítve, a nemzeti összetartozás erősítésén munkálkodjanak. Ennek érdekében az Országgyűlés június 4-ét, az 1920. évi trianoni békediktátum napját a Nemzeti Összetartozás Napjává nyilvánítja.”

A törvény – jelképesen – 2010. június 4-én lépett hatályba.

Az 1925-ben életre hívott országzászló mozgalom törvényes kereteit a Magyarország címerének és zászlójának használatáról, valamint az állami kitüntetésekről szóló 2011. évi CCII. törvény teremtette meg. „7.§. (5) *A helyi önkormányzat képviselő-testülete kormányrendeletben megállapított előírások és feltételek szerint a helyi önkormányzat közigazgatási területén Országzászló felállításáról dönthet.*”

Epilógus:

Immár 100 éve, hogy a hazáját szerető Urmánczy Nándor kezdeményezésére országos méreteket öltött a nemzeti összetartozást megtestesítő országzászló állítás eszméje, aminek közjogi kereteit egy 86 év múltával elfogadott törvény adta meg. Trianon öröksége „kísért” bennünket? Nem, mert történelmi példák bizonyítják, hogy birodalmak, országok tűntek el a térképekről, ha népük nem volt képes az összefogásra, ha ezt a szükség úgy hozta.

Felhasznált forrás:

CARTLEDGE, Bryan: *Megmaradni... A magyar történelem egy angol szemével.* 12-13. fejezet (Az út Trianon felé) Rubikon Kft., Budapest, 2016.

KOCSIS Lajos: *A magyar vágyakozás és a magyar fájdalom szimbólumai: Országzászlók a trianoni Magyarországon (1928-1938).* Magyar a Magyarért Alapítvány, Tokaj, 2020.

https://www.magyaramagyarert.hu/images/pdf/kocsis-lajos_oszagzaszlok_a_trianoni_magyarorszagon.pdf

CZIRJÁK Károly: *INVICTUS Az ember, akit nem győztek le.* Dr. Urmánczy Nándor Egyesület, 2011. (A maroshévi Urmánczy szobor avatására készül kiadvány)

(*Invictus, lat.jel.legyőzhetetlen. Szerző. megj.*)

https://hirlap.marosheviz.info/szam/invictus_2011.pdf

BORBÁNDI Erik: *Szimbolikus térfoglalásaink: Az országzászló mozgalom kibontakozása 1928-1944.* Nemzetstratégiai Kutatóintézet, Budapest, 2021.

<https://www.scribd.com/document/653947306/szimbolikus-terfoglalasaink>

ÚJSÁGOK: Arcanum adatbázis

JOGSZABÁLYOK: Complex jogtár, Wolters Kluwer

Hivatkozások:

(1) **TILHOF Endre.** *Ajka város, Ajka, Ajkarendek, Bakonygyepes, Bódé, Csékút, Padrag, Tósokberénd községek és Ajkacsingervölgy általános lexikona,* Ajka, 2017. 377. p.

(2) **Uo.** 534-535. p.

(3) **STOLÁR Mihály:** *Radics Gyula, az uradalmi ispán,* Ajakai Századok, Ajka, 2023. 63.p.

(4) **TILHOF Endre.** *Ajka város, Ajka, Ajkarendek, Bakonygyepes, Bódé, Csékút, Padrag, Tósokberénd községek és Ajkacsingervölgy általános lexikona,* Ajka, 2017. 253. p.

(5) **KÓNYA Imre:** „...és az ünnep mindig elmarad?

<https://antalljosef.igytortent.hu/az-antalli-orokseg/122-a-lelekben-tizenotmillio-magyar-miniszterelnok>

(*Kónya Imre a Boross-kormány belügyminisztere volt. Szerző.megj.*

(6) *Ajkarendeki História* Dómus 1933–1955 január 1-ig, 402. p. Ajka Jézus Szíve Plébánia

(7) Magyarországon a XX. században a tiszteket a Magyar Királyi Ludovika Honvéd Akadémián, az altiszteket pedig Veszprémben képezték. Az altisztképző iskola neve 1941-ben Magyar Királyi „Kinizsi Pál”

Honvédcsapattisztképző Iskola volt. Az iskola főépülete ma a Veszprém Vármegyei Levéltárnak ad otthont.

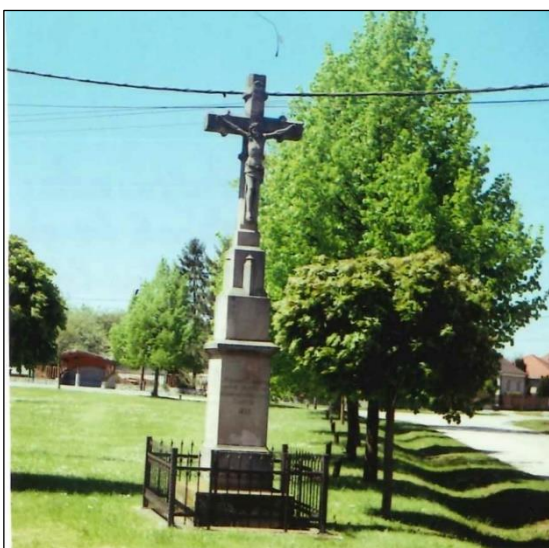
*Heffler László***KISBERÉNDPUSZTA**

Mai ismeretink szerint a XIII. században ezen a területen önálló település volt Erdőberénd néven, de szerepel Erdőberény néven is. A török időben elpusztult, nem települt újjá. Később, a XIX. században a zirci apátság létesített majorságot a körülötte elterülő földek művelésére 1872-ben. Az apátság beréndi birtokközpontja a faluban volt, a plébánia épülete mellett.

A földek művelése ökrös fogatokkal történt. A lovakkal összehasonlítva ez olcsóbb megoldás volt, de a földekre kijutást lassúnak találták, ezért telepítettek embereket a távolabbi művelendő területre. Ilyen majorságok máshol is létesültek (Borsodpuszta, Becspuszt, Gizellamajor, Pálma-

gor). Építettek ide istállókat, magtárt, cselédházat, ennek déli végében gémeskutat, de volt gémeskút a pusztához közeli legelőn is. A megkérdezett idősök a gémeskútra nem emlékeztek, ugyanis az 1940-es években átalakították pumpálósra, de ez annyira nem volt feltűnő, hogy még erre sem figyelt fel minden odalátogató. Később, a vízvezeték kiépítése után, ezt a kutat megszüntették. A közelben tárolt trágya beszívargó leve miatt a víz nitrátos lett, emberi fogyasztásra alkalmatlanná vált.

Kisberéndpusztai kereszt 2021 (fotó: a szerző)

A tószoki buszforduló 2021 (fotó: a szerző)

A puszta szélén felállítottak egy keresztet is, amelynek felirata: *“Atyám, bocsáss meg nekik: mert nem tudják mint cselekszenek. Luc:23,24. 1872”*. A keresztet 1990 körül Pál Józsefék, a puszta egykori lakói vitték be Tósokberéndre, a buszforduló közelébe (Tomor Sándor plébános közreműködésével). A pusztán olyan méltatlan környezetben volt, hogy a régi lakók nem bírták tovább nézni – körbe volt rakva marhatrágyával.

A majorhoz a rendelkezésre álló források szerint 156 hold és 1361 négyszögöl földterület tartozott, ebből 75 hold szántó, 53 hold rét, 22 hold legelő, 3 hold kert. Az apátság a birtokot 1888. január 27-én elcserélte a széki erdőben Eszterházy Ferenc gróf hasonló nagyságú területével. Kisberéndpuszta területére Eszterházy még a vadászati jogot is megkapta (1896. január 29.) (Forrás: Zirci Apátság Emlékkönyve, 1896).

A pusztán a régi épületekből mára csak két épület maradt eredeti külső formájában, a cselédház és egy istálló. Ezen épületek külső megjelenése, a tűzfalak kialakítása egyedi, a környéken csak itt található, de elmondható ez a tetőszerkezetre is. Hasonló szerkezeti kialakítást máshol nem találtam. A cselédlakás nyugati végében az épülethez hozzáépítettek utólag egy előtéryszerű kis toldalékot is. Az istálló épületénél is volt változás, egyik végén bővítették. (Feltűnő az építésbeli eltérés.) A régi épületek fedése sima hódfarkú cserép, ez lehet akár eredeti is. Találtam az építésre utaló téglát is ZA1 869 számozással. Ilyen téglát Magyarpolányban, az apátság tégláégetőjében készítettek.

Majorságokat püspökségek, apátságok és világi nagybirtokosok hoztak létre, ahol nagyméretű gazdasági épületeket létesítettek, valamint több családot befogadó házat a cselédek számára. Az ennél nagyobb majorságban még iskola és kápolna is volt, pl. Borsodpusztán. Az ilyen majort a szakma átmeneti településformának tekinti. A tanyától az különbözteti meg, hogy a tanya paraszti létesítés, ahol egy vagy két család lakik. A major viszont a nagybirtokhoz kötődik. Egy majorban a gazdálkodáshoz mindig a minimálisan szükséges létszámú ember lakott, Kisberéndpusztán például hét család az egyetlen hosszú épületben.

A majorban lakó családnak a lakrész nem volt a saját tulajdona, csak a disznó, a bárány, a szárnyasok, de ezeket is csak a birtokos engedélyével tarthatták, akár a méheket is. Itt minden családhoz tartozott kiskert is a zöldségféléknek kevés gyümölcsfával. Egy különálló kis építményben sütötték a kenyeret és voltak kis füstölők is. Kisberéndpuszta teljesen körül volt régen kerítve, még kapuőr is volt. A cselédek művelték a birtokos földjeit, gondozták az állatokat, az igavonásra használt ökröket, a kevés lovat, téli időben behordták a fát és minden olyan munkát elvégeztek, amelyre az intéző utasította őket.

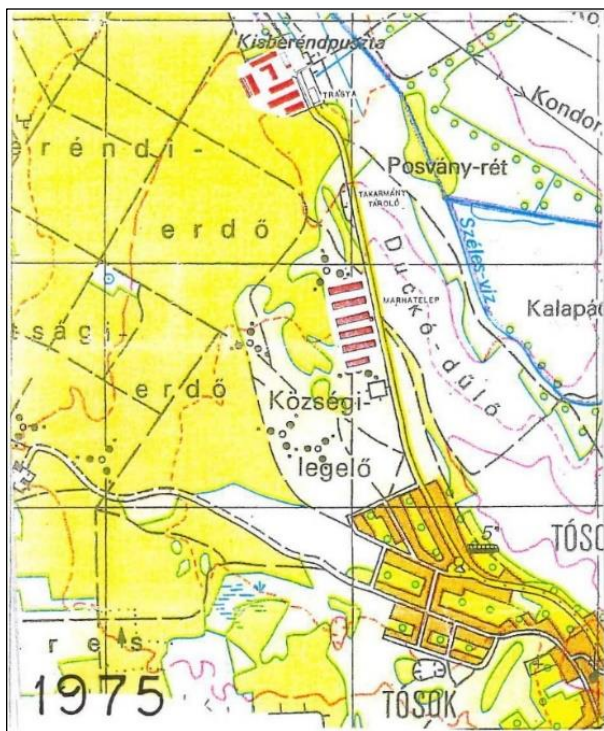
Említést kell itt tenni a cselédről általában. A cseléd szó szláv eredetű. Többféle cseléd van. Általában uradalmi alkalmazottra utal, de van másféle cseléd is, ez vidékenként és birtokostól függően is változó. Ahol a birtokos közel lakott, egy kastélyban, a cselédek egyes tagjait a környezetében is foglalkoztatta. A Magyarpolány közeli Becsepusztán a cselédek elsősorban erdei munkával foglalkoztak, munkájukat egy erdész irányította. Ott lakott velük a pusztán. A cselédnek a lakás nem volt tulajdona, így ő adót sem fizetett, de alkalmatlanság esetén nem maradhatott tovább a lakásban. Mindezekről függetlenül a cseléd általában nem élt rosszul, hiszen a birtokosnak is érdeke volt a munkaképes ember. A régi paraszti világban sok telkes jobbágy életformája hasonló volt az uradalmi cselédével, de sok uradalmi cseléd jobban élt mint az önálló gazdálkodást folytató, kevés földdel rendelkező falusi ember. Magyarpolányban például sok ilyen család volt, még önálló házzal sem rendelkeztek, csak bérházban laktak valamelyik nagyobb gazdánál. Ezek a családok sokat nélkülöztek, alultápláltak voltak, korán meghaltak.

A cselédek egyfajta hierarchiában éltek. Kisberéndpusztán ezektől csak a gazda volt

megkülönböztetve. A gazdának kiemelt szerepe volt, a gazdatiszt vele beszélte meg az elvégzendő feladatot, de ugyanúgy dolgozott ő is, mint a többi cseléd, viszont a szakértelméért jobban megfizették. Uradalmanként eltérően még külön házban is lakott. Kisberéndpusztán övé volt a legnagyobb alapterületű lakás, ott épült külön előtér a bejárathoz.

Az I. világháborút követő Tanácsköztársaság intézkedései nem hoztak változást a cselédek életében. A birtokot nem osztották szét, a gazdálkodási forma megmaradt, úgynevezett „szocializált gazdasággá” alakították át. Mindenki a helyén maradt, csak a nagybirtokos helyét, szerepét vette át a megyei „fő-fő” elvtárs. Az intézőt ezt követően „szellemi vezetőnek” nevezték. A tanácsköztársaság uralma alatt a megyei vezető által küldött leveleket így írták alá: „*elvtársi üdvözléssel, Grünfeld Sándor*”.

A hatalom a körülmények miatt több megszorító intézkedést is hozott. Ezeket az olyan félreeső helyeken, mint Kisberéndpuszta, nem hajtották végre, nem lehetett ellenőrizni sem. Ilyen intézkedés pl. hogy tilos volt tojást festeni és árusítani, vagy tilos volt a marha- és sertéshús fogyasztása és árusítása. Pedig ezek a családok eddig sem dúskáltak a javakban.

A vöröshatalom megbukott, az élet ugyanúgy folyt tovább, mint előtte, ám az infláció az ő életüket is nehezítette, csak a pengő bevezetése hozott némi stabilitást a gazdálkodásban.

A II. világháború után nagy változás következett be az életükben. A nagybirtokot az állam elvette, az egykori cselédek próbálkoztak önálló gazdálkodással, de nem voltak sikeresek. A megalkuló termelőszövetkezet tagjai lettek. A TSZ az évek során átalakította, elbontotta a régi istállókat, újakat építettek. Az 1970-es években két istálló közé még egy önálló kisebb ház is került, amelyben átmenetileg lakó is volt, majd géptároló lett, de volt borjűellető is, mielőtt le-

bontották. Így formálódott ki a ma is látható épületegyüttes. Kezdetben a tósokberéndi TSZ, majd az egyesült ajkai TSZ kezelésében használták az épületeket. Jelenleg a Beréndtej Kft. kezelésében vannak.

A cselédlakások

A 151 éves épület (1872–2023) ma is tekintélyes építmény, mind külső formájában, mind szilárdságában, elismerve ezzel az akkori kőművesek jó munkáját. Az idők folyamán történtek kisebb belső átalakítások, alapformája azonban változatlan maradt. Több generáció lakta és érezte otthonának.

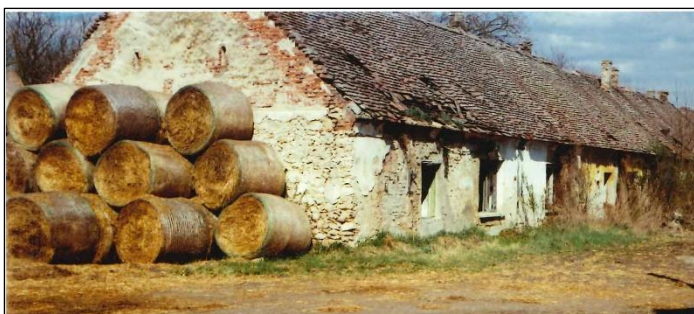
Az igazi változást a lakhatásban a modernizáció hozta magával. Az egyesített nagy termelőszövetkezet az ott lakókat nem csak a tanyához közeli földeken foglalkoztatta, távoli határokba is menni kellett, távoliakat pedig odairányították dolgozni.

Kisberéndpusztai cselédház 2021 (fotó Heffler László)

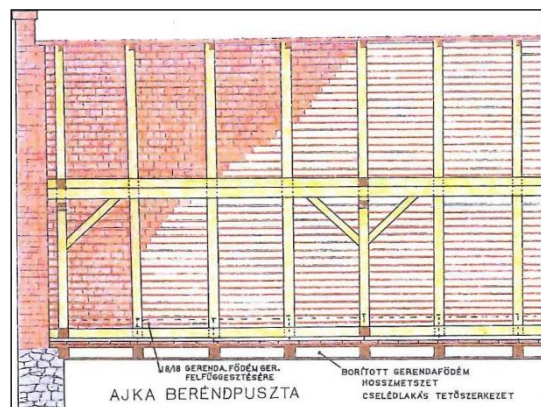
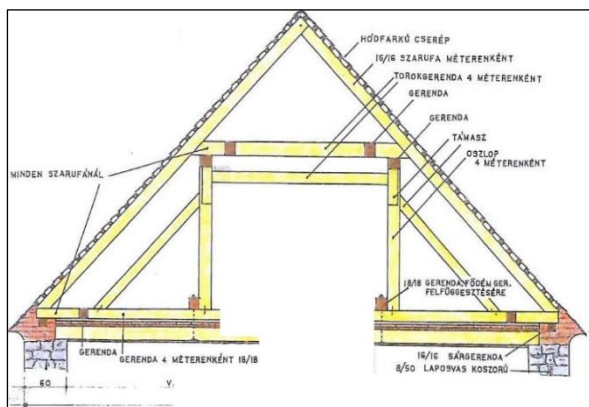
A lakók idővel beköltöztek a több lehetőséget biztosító városba, a gyerekek taníttatása is egyszerűbb lett. Új lakókat nehéz volt oda-csábítani, de a nagyobb mobilizációnak köszönhetően a városból ki is lehetett oda járni. Az 1990-es években a lakók szép lassan elfogytak, az épület üresen maradt.

Ezt követően, ami könnyen kibontható volt, válaszfalak, földem nagy része, de még a tetőszerkezet gerendáiból is azt, ami nem okozta a tető beszakadását, elvitték.

Cselédházak 2021. (fotó: Heffler László)

A régi vezetők szerint a teljes lebontás azért késik, mert a kőfalak kötőanyaga nem kell senkinek, a lebontása, elszállítása sokba kerülne. Jelenlegi állapotában balesetveszélyes. A mennyezete 20/20 gerendás, alul-felül deszkával borítva és négy cm-es padlásburkoló téglával takarva, agyagba rakva. A fedélszék kétállószerű, duplatorokgerendás bakdúcos kialakítású kakasülő nélkül. A cserépfedés nem biztos, hogy eredeti, mindenesetre elég régi.

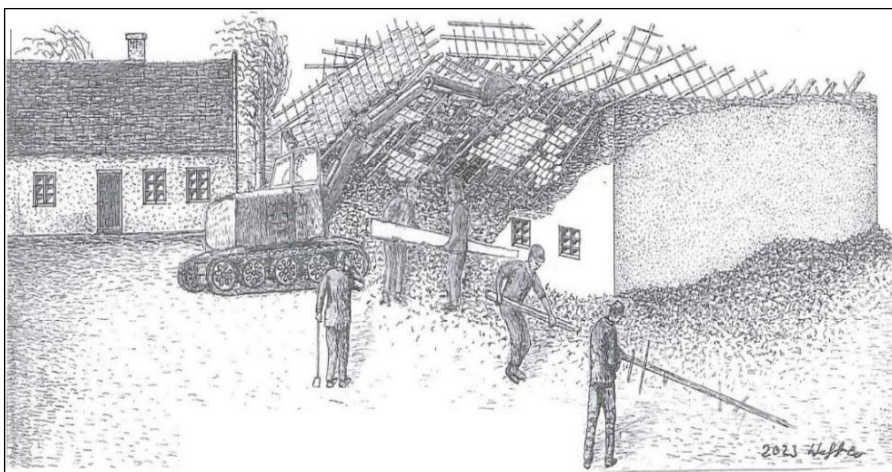
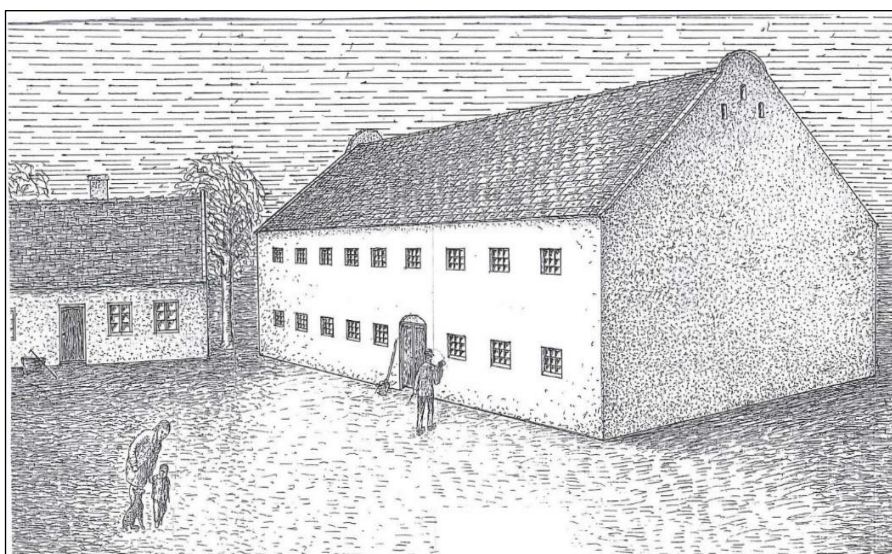
Cselédlakások tetőszerkezete. (szerkesztette, rajzolta: Heffler László)

A magtárépület

Egy emeletes, belső fafödémes kőfalazatú építmény volt. Terménytárolónak épült, de az alsó szintet időnként istállónak is használták. A belső sarkában lépcsőn lehetett az emeletre feljutni, de volt nyílás a földemben a termény le- és feljuttatására is. Az építés során a földém gerendáit befalazták a kőfalba – ez okozta 1971-ben az épület pusztulását. Akkor olyan sok terményt tároltak a felső

szinten, hogy a gerendák lehajoltak. A TSZ akkori műszaki embere, Veisz Mihály figyelmeztette az elnököt, hogy baj lehet. de nem hallgattak rá. A lehajlás olyan mértékű lett, hogy a falból kimozduló gerendák magukkal rántották a kőfalat és a tetőt is vele együtt, csak az Ajka felőli végfal alsó része maradt meg. A búza összekeveredett a leomló kötörmelékkal, vakolattal, cserépdarabokkal. Személyi sérülés nem történt.

A magtár raktárosa akkor Mátyás Lajos nagy tiszteletnek örvendő tósoki TSZ-tag volt. Az épület összeomlásának körülményeit elmesélte Kerekes Tibor gépkocsivezetőnek, aki elmondta, hogy a kérdéses napon általános iskolás gyerekek tanárúkkal együtt látogatóban voltak Kisberénpusztán. Mindent megtekintettek, a kíváncsi gyerekeket a raktáros felvitte az emeletre is. A gyerekek vidáman távoztak, de még félúton sem lehettek, amikor az épület összedőlt. Belegondolni is borzalmas, mi lett volna, ha gyerekek tovább maradnak. Mivel személyi sérülés nem történt, az épület összeomlását próbálták eltitkolni, de az ajkai pártbizottság vezetőinek mégis kénytelenek voltak szólni.

A magtár és megsemmisülése (rajzolta: Heffler László)

Semsei György, az MSZMP Ajka Városi Bizottsága első titkára a hír hallatán megijedt, mi lesz ha ezt a megyénél megtudják? Az esetet követően minden épkezsláb ember nekiállt szétszedni a törmelékot, különválasztani a búzát az idegen anyagtól, de nagyon lassan haladtak, balesetveszélyes is volt a törmelékhalmozba behatolni. Valaki javasolta, kérjenek valahonnan egy kotrógépet. Így jutottak el a 22. sz. Építőipari Vállalathoz (hozzám, e sorok írójához). Akkor épült

az új Timföldgyár, ahol építésvezető voltam. A siló épület alap földkiemelése már megtörtént, a lánctalpas kotró szabaddá vált. Kérésükre azonnal intézkedtem, a rendőrségtől útvonalengedélyt kértem kotró közúton való közlekedéséhez. Az új Timföldgyár hátsó kapuján át egy brigád pallóval a vállán kísérte a gépet Kisberéndpusztára. Az aszfaltos úton a lánctalp alá folyamatosan rakták a pallókat, egy rendőrautó biztosította a haladást, így jutott ki a gép a helyszínre.

Négynapos emberi és gépi munkával sikerült eltakarítani a törmeléket, szétválasztani a búzát az idegen anyagtól, majd rostálással a termény nagy részét visszanyerni. Nem volt fényképezőgépem, másnak sem, ezért most utólag próbáltam a történeteket rajzban megjeleníteni. A magtár épületét csak emlékezők elbeszélése alapján rajzoltam meg. A maradék végfal vastagsága 110 cm, ahol a koszorúnak lenne a helye, kilóg a falból egy 8/50-es laposvas, ez volt hivatva ellátni a koszorú szerepét. Ehhez a maradék végfalhoz 1977-ben hozzáépítettek egy lapostetős kivitelű toldalék építményt. Öltözőnek és irodának használták, ma is ilyen célt szolgál, de még tejesarnok is volt.

Események a puszta életéből

1882. augusztus 29-én a cséplés során keletkező tűzben leégett a cséplőgép és cca 400 kereszt gabona. Az erős szél miatt az oltás sikertelen volt (inf. Csendesné Bosits Éva- Tilhof Endre: Külön is együtt c. könyv.)

Visszaemlékezések

Szente Istvánné (sz:1940.) emlékei szerint régebben a lakhatás rosszabb volt, két család használt egy közös konyhát. Idővel ezt átalakítással megszüntették. A lakások padozata az eredeti földesről téglaburkolatú, majd betonajzatú lett, de volt, aki hajópallót rakott le. 1970-ben már két cserépkályha is volt. A gazda, Pál József a ház végében lakott, annak a lakásnak külön előtere volt a kert felé. Szerinte az utolsó lakók 1990-ben vagy utána hagyták el a majort: László József, Hosszú Lajos és Paulics Pál. Arra is emlékszik, hogy 1970 körül silók is épültek.

A pusztát fennállása idején más családok is lakták, az eltávozók helyébe pedig újak kerültek. Egy meghatározott időszakban rövidebb-hosszabb ideig az alábbiak laktak a cselédházban:

Pál Antal (Tóni bácsi) a major vezetője, gazdája. Később Pál József és felesége Mariska, a gondnok (gyermekük: József és Mária).

Geri Gergely (felesége: Nagy Mária), Fazekas István (felesége: Nagy Julianna), László József (felesége: Reider Mária) és azok családjai.

Továbbá Sente Zoltán (felesége: Reider Julianna), Reider László (felesége: Juliska) és négy gyermekük: Julianna, Mária, Antal és József.

(Megjegyzés: A Reider család a szomszédos Székpusztán élt a házasságkötésig.)

Szente István (felesége: Manyi néni) és családja

Fogl József és családja

Hosszú Lajos (telepvezető) és családja

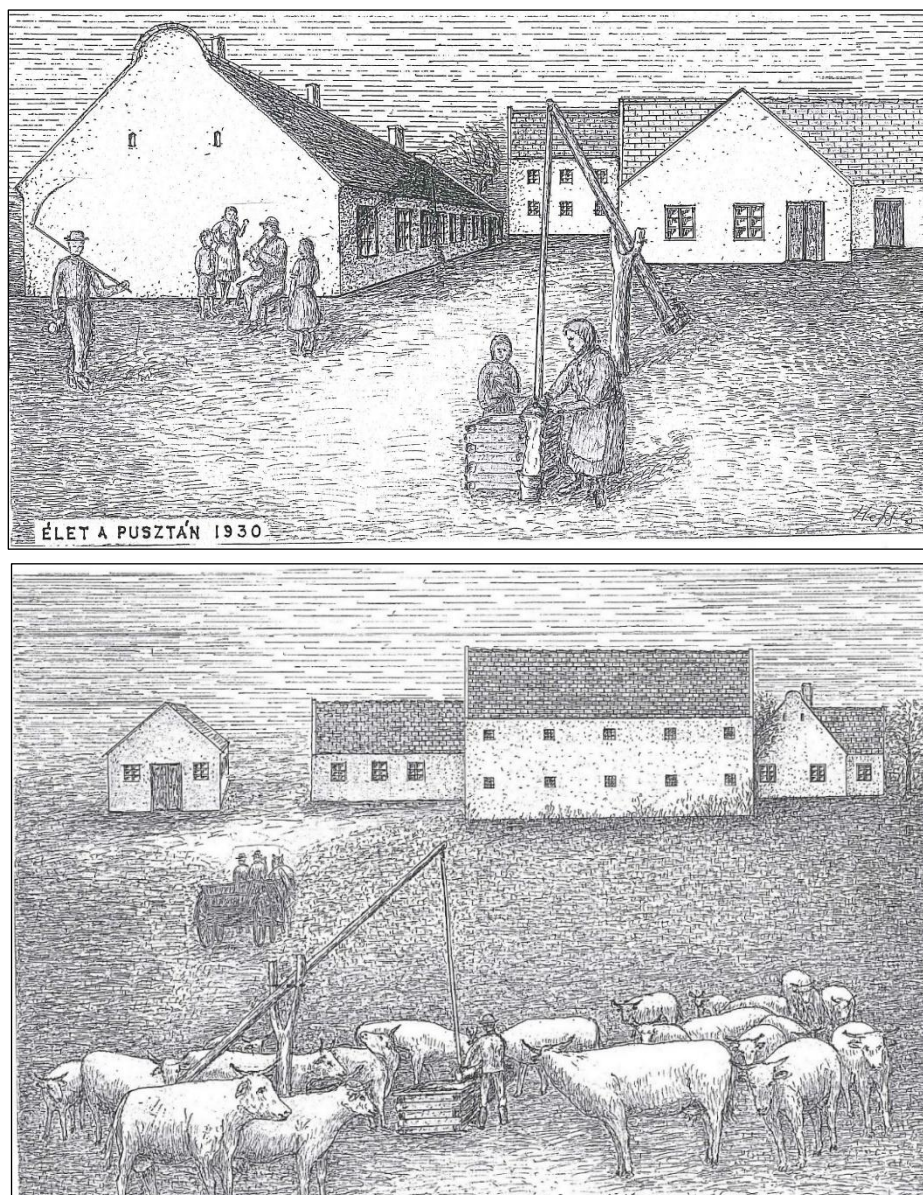
Paulics Pál és családja

Meizer István, Heizer Erzsébet.

A fent említett családok jelentős része Tósokberénden építkezett a Dobó Katica, a Mátyás Király, a Bajcsy-Zsilinszky Endre és a Beréni utcákban, leszármazottaik a mai napig ott élnek.

A puszta történetéhez tartozik még, hogy az egykori Kossuth utcai (ma Váci Mihály utca)

tejcsarnok felszerelését kitelepítették a majorba épített iroda épületébe. A csarnok dolgozója Kató Károlyné volt. A kitelepítésre azért volt szükség, mert a szarvasmarha telepet felfejlesztették. (A padlásán még csibenevelő részleget is kialakítottak.)

Ahogy az írás szerzője rekonstruálta a major életét

Felhasznált források:

BAKAY Kornél – KALICZ Nándor – SÁGI Károly: *Veszprém megye régészeti topográfiája.* A devecseri és sümegi járás.

GULDEN István: *A Tósok-beréni plébánia története.* Magyar Sion 4. évf. Esztergom, 1866.
Encyclopedia Hungarica I. Calgary, 1992.

RUPP Jakab: *Magyarország helyrajzi története.* Pest. 1870.

ILA Bálint – KOVACSICS József: *Veszprém megye helytörténeti lexikona.* Bp: 1964.
Magyar néprajzi lexikon.

TILHOF Endre 88 éves (2022) Ajkai Krónika c. k.

TILHOF Endre: *TósokBerénd és temploma* (2000).

Térképek. Hadtörténeti Intézet Bp.

Építmények adatai a Beréndtej Kft. tulajdona a közléshez való hozzájárulással.

SZABÓ Imre TSZ nyugdíjas.

KEREKES Tibor TSZ nyugdíjas 86 éves (2023).

KOVÁCS Józsefné TSZ nyugdíjas.

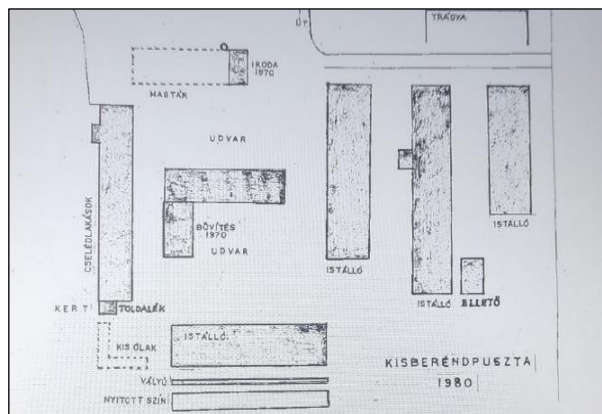
VEISZ Mihály műszaki 83 éves (2018).

CSENDESNE BOSITS Éva, Tósokberénd.

Köszönjük a további adatközlők közreműködését: **HUDRA Jenőné (Csizmadia Piroska)**, **GERI Mihály**, **GERI Gyuláné**, **PALOTAI Ferenc** tósokberéndi lakosok

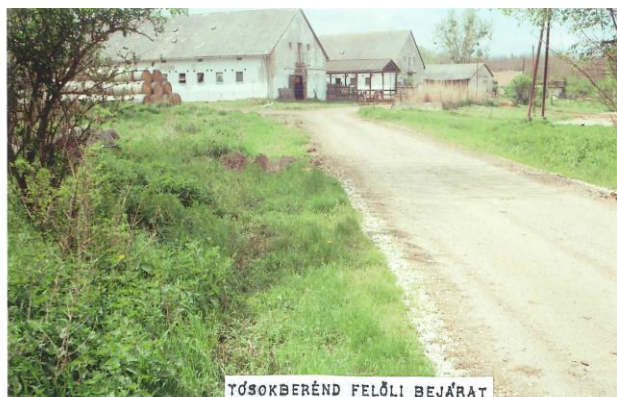
A szerző fotói és hozzájuk kapcsolt kiegészítések

Kisberéndpuszta (major) alaprajza 1980. (Heffler L)

Kisberéndpuszta légi felvétel napjainkban

TÓSKBERÉND FELŐLI BEJÁRAT

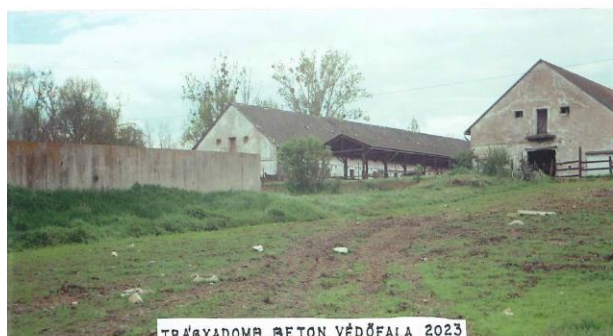
RÉGI ISTÁLLÓ É-I HOMLOKZATA
KISBERÉNDPUZSTA 2021

IRODAÉPÜLET SARKA ÉS A CSELEDLAKÁS 2023

A PUSZTA ÉSZAK FELŐL 2023

TRÁGYADOMB BETON VÉDŐFALA 2023

A szerző fotói és a hozzájuk kapcsolt információk

Horváth Róbert

HAMVAS BÉLA ÉS A BAKONY

Hamvas Béla (1897–1968) a huszadik század egyik legműveltebb magyar szerzője volt, aki több keleti szentírat jelentőségét is közvetítette számunkra. Könyvtáros, a magyar esszéírás és a modern

regény mestere. Már csupán e tények miatt érdemes megvizsgálni, mit írt, hogyan vélekedett szűkebb pátriánkról, a Bakonyról. A téma fő forrása „Bakony” című, vélhetően 1936-ban írt esszéje, amely először angol nyelven jelent meg, utána magyarul. (1)

Hamvas több tekintetben romantikusan közelítette meg tájegységünket. Számára a Bakony „mitosz”, „vad és elementáris őstermészet”, „félelmetesen eltévelyítő” erők lakhelye, „vad és pogány föld”. (2) A farkasok, a betyárok, valamint a duhajság kiemelése mellett felbukkan az írásban a „Nibelung-erdő”, a „thüringiai erdők” párhuzama, Mátyás király és Kinizsi Pál alakja is.

Egyértelműen túllép azonban a romantikus fel fogáson, amikor így ír a Bakony bizonyos tájairól:

„szépség, erő, nyugalom, fenség és változatosság”; „a fenség és báj, a nagyszerűség és változatosság harmóniája, valami, ami zord és kemény, vad és elementáris, ugyanakkor finom és kedves, vonzó és derült”; „virágos nyugalomával, sugárzó üdeségével, friss harmóniájával olyan édes és mosolygó derűt áraszt, mintha nem a földön volna, hanem a boldogok szigetén”; „[néhány emberben] megtaláltam egyes bakonyi vonást: a vadságot és enyhéséget együtt, a komolyságot és a mosolyt, az erőt és a bájot.” (3) Utóbbiak – a lázadó magyar karakter mellett – kimondottan jellemzőek Ajkára és a „dél-nyugati géniuszra”, a helyszellemre a Bakonyon belül, amire még visszatérünk. „Ennek a tájnak van fantáziája.” (4)

Hogy Hamvas Béla nem csupán romantikusan és idealizálva, hanem egyszerre reálisan és mélyen közelítette meg a Bakonyt, jól látszik a tényből, hogy sokat járt ide. Legjobb monográfusa, Darabos Pál szerint: „A Bakony Hamvas kedvenc kirándulóhelyei közé tartozott, ahol a húszas és a harmincas években sokszor megfordult.” (5) Nem tudjuk, pontosan hányszor és mikor. Fő forrásunkból csak annyi derül ki, hogy „Ezerkilencszáz húsz júliusának közepén” – huszonhárom évesen – farkasok kergették fel egy fára a Kab-hegyen, és 1935 vagy 1936 folyamán visszatért arra a helyre. Egyhetes vándorlást ír le, de elképzelhető, hogy több bakonyi kirándulása emlékéből szötte a hivatkozott esszéjét.

Vélhetően Budapestről vonattal ment Várpalotáig, majd onnan először a Bátorkő (Pusztapalota) felé tartott. Elért Márkus Szekrényét (Kökunyhó), majd Tés felé vette az irányt. Annak környékén lelte meg a számára Böcklin *Gefilde der Seligen* (Az üdvözültek ligete) című festményéhez hasonlító „Boldogok ligetét”, ahol a Bakonyról immár úgy ír, mint aminek bizonyos régiói a dél-nyugati géniusszal érintkeznek. A Római-fürdön át Bakonyánára ment. Itt konkrét vándorútját illetően némiképp elveszítjük a fonalat, mert a következőkben Szentgált és Bakonybél említi, majd Magyar- és Németpolányról ír egy mondatot. Szóba hozza a „Bakony két nagy hegyláncát elválasztó

termékeny és gazdag völgyet”, „amelyen a hegységet átszelő vasút is halad dél felé”: Bándot, Márkót, Herendet és Városlődöt. Nem tudjuk, hol hatolt át az Északi-Bakonyból a Délbe, mivel a Kab-hegy és Úrkút kiemelése után újra a Kőrös-hegyről ír, ahol a bakonyi betyárokról és a duhajságról elmélkedett. Mindenesetre eléri a Kab-hegyet, megtalálja a fát, amelyre tizenöt évvel korábban farkasok elől mászott, és Nagyvázsony felé ereszkedik le. „*A Csinger-völgyön akartam végigjönni, de a zajos bánya csakhamar elvette a kedvemet.*” (6) Ez Hamvas egyetlen, Ajkával kapcsolatos utalása, ám láthatóan ismerte a környéket.

Mit tanulhatunk ebből az írásból a szülőföld szeretetén kívül? Az esszé több szempontból *Az öt génusz földje* (1940) és *Az öt génusz* (1959) című könyvei előkészülete, amelyekben az eltérő magyar kulturális szférákra és helyszellemekre vonatkozó elméletét kifejtette. (7) Igazságtalannak tartotta, hogy a magyarságot – szociológiai, antropológiai és történelmi szempontból – általában csak az „alföldi típussal” azonosítják. A Bakonyról szóló írásában fogalmazta meg, hogy volt olyan is, hogy „erdei magyar”. Amikor itt túrázott, e típus már nem létezett, de nyomait még tapasztalta: „*a bakonyi, az erdei magyar, még mielőtt bevonulhatott volna a történetbe és az irodalomba, el-kallódott. Két generációval ezelőtt, ha nem is volt nagyon gyakori, még megvolt ez az erdei magyar, mint emberfaj, mint határozott típus, vad és pogány, akit nem lehet megszelídíteni, legfeljebb el-pusztítani. Itt-ott van feljegyzés róla, különösen Eötvös Károlynál*”. Túl szigorú Úrkút és a fentebb említett falvak németjeivel kapcsolatban, akiket tájidegeneknek tart, mert azt a nézetet vallotta akkoriban, hogy betelepítésük okozta az „erdei magyar” eltűnését. (8) Az „alföldi magyar” és az „erdei magyar” egymást kiegészítő párhuzamba állítása annyiban azonban jogos, hogy a betyárok két legfőbb lakhelye az eltérő Alföld és a Bakony volt.

Tekintettel a svábok kultúráképző erejére, sokkal kiegyensúlyozottabbak és döntőbbek Hamvas azon meglátásai, melyek a Bakony egyes részeit a dél-nyugati génusszal hozzák kapcsolatba. Ennek fő területe, tájszimbóluma Kemenesalja volt számára, és mi Ajkán különösképpen érezzük, hogy a Bakony „elíziumi ligeteiben” – az elementaritás és a szabadságvágy, a betyárok és az erdei magyarok mellett – mennyire jelen van a Dél és Nyugat génusza is tájunkban, emberi minőségeinkben.

Ennek legjobb példája talán a Somló közelsége. Nemcsak magában áll a tájban, hegyként, hanem bizonyos módon egyesíti a magyarság valamennyi génuszát. Amint Hamvas legismertebb könyvéből, *A bor filozófiájából* (1946) tudjuk, szerelmese volt a somlai bornak. Ezért is megdöbbenő, hogy csak egyszer járt ott, ahogyan egy szombathelyi barátjának írta: „*Egyetlenegyszer voltam a Somlón. Négynapos bakonyi kirándulásom végén értem oda, egy nyári délután és fölmentem a hegyre. Alig van szebb emlékem tájról és atmoszféráról. Magyarországról pedig egyáltalában nincs [szebb]. Somló számomra az ország legszebb helye, transzcendensül a legszebb, mindig rajongtam a somlói borért, most is érzem azt az ízt, amivel egy gazda akkor délután megkínált, mondván, »ez még az igazi, eredeti somlai szőlő bora«. Meg is mutatta a tőkét, nem vettem rajta észre semmi különöset, de úgy mondják, nem sok ilyen ősi tőke él már a hegyen. Csodáltam a hegy alakját, a morzsalékos bazaltot, amiben a szőlő terem, a tájat és azt a valamit, amit sehol másutt ebben az országban nem találtam, a derűs békét.*” Néhány évvel a halála előtt így írt: „*Ha látod a Somlót, nevemben üdvözzöl, öreg, kopott vulkán, szívemhez nőtt.*” (9)

Vajon hogyan ismerhette Hamvas Béla ily mélyen a Bakonyt és a Somlót, nálunk lényegibb módon, akik ide születtünk?

Végül Hamvas realitásérzéke mellett szólva, álljon még itt egy szinte profetikus idézet: „*ahogy jönnek az erdőnyiladékokban felfelé [a Kab-hegyre], látom, hogy mind jobban pusztul az erdő is. Tizenöt évvel ezelőtt hatalmas bükk-törzsek állottak még itt. Ugyan kinek a szobáját melegítették? Már nincsenek sehol. Az úrkúti oldal még valahogy erdőszerű. A nagyvázsonyi oldal egyre szegényesebb, szürkébb, iparszerűbb. A fáról leri, hogy már nem az ősi bakonyi, hanem úgynevezett haszonfa. (...) Ez a kép ma itt méltatlan a tájhoz és a földhöz. Mit csinálnak itt tulajdonképpen? Kivágják a nagy törzseket, aztán megvárják, amíg a bozót nő, azt megritkítják egyszer, megritkítják még egyszer, és harminc év múlva az erdőt újra kiirtják.*” (10)

1951 és 1953 között Hamvas Béla furcsa körülmények között került vissza szeretett Bakonyába: kényszerből Inotán dolgozott az Erőmű Beruházási Vállalat munkásaként.

Felhasznált források és hivatkozások:

HAMVAS Béla: Bakony. In uő: *A magyar Hüperion és más magyar vonatkozású esszék.* Szerk. **DÚL Antal.** H. n., é. n., Medio /Hamvas Béla művei 16/, 177–199. o.

HAMVAS Béla: Dél és Nyugat Génusza. In uő: *Közös életrend. Esszék, tanulmányok, előadások, hozzászólások III. (1940–1944)* Szerk. **PALKOVICS Tibor és VÁRHEGYI Miklós.** H. n., 2019, Medio /Hamvas Béla művei 32/, 307–334. o.

HAMVAS Béla: *A bor filozófiája.* Szerk. **PALKOVICS Tibor és VÁRHEGYI Miklós.** H. n., 2021, Medio /Hamvas Béla kiskönyvtár/.

(1) **Béla HAMVAS:** The Bakony. *The Hungarian Quarterly* (Budapest), 3. évf. (1937) 1. sz. (március) 98–107. o. Online: <https://counter-currents.com/2022/06/the-bakony>. A magyar változat teljesebb az angolnál: **HAMVAS Béla:** Bakony. Napkelet (Budapest), 15. évf. (1937) 6. sz. (június) 371–379. o. <https://docplayer.hu/45954095-Irta-hamvas-bela-26.html>.

(2) Mindvégig ezt a kiadást idézzük: **HAMVAS Béla:** Bakony. In uő: *Öt génusz. Válogatott esszék.* Szerk. **SZŐCS Géza, PALKOVICS Tibor és SZAKÁCS Gábor.** Budapest, 2015, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó /Nemzeti Könyvtár 47/, 275. és 281. o.

(3) Uo. 277., 280. és 282. o.

(4) Uo. 278. o.

(5) **DARABOS Pál:** Hamvas Béla. *Egy életmű fiziológiája.* II. köt. Budapest, 2002, Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet /Sziget sorozat/, 336–337. o.

(6) **HAMVAS Béla:** Bakony. In uő: *Öt génusz. Válogatott esszék.* Id. kiad. 285. o.

(7) Lásd **HAMVAS Béla:** *Az öt génusz földje.* Szerk. Palkovics Tibor és Várhegyi Miklós. H. n., 2021, Medio /Hamvas Béla kiskönyvtár/. **HAMVAS Béla:** Magyarország kulturális szférái. In uő: *Közös életrend. Esszék, tanulmányok, előadások, hozzászólások III. (1940–1944)* Szerk. **PALKOVICS Tibor és VÁRHEGYI Miklós.** H. n., 2019, Medio /Hamvas Béla művei 32/, 247–264. o. **HAMVAS Béla:** *Az öt génusz.* In uő: *A magyar Hüperion és más magyar vonatkozású esszék.* Szerk. **DÚL Antal.** H. n., é. n., Medio /Hamvas Béla művei 16/, 7–175. o.

(8) **HAMVAS Béla:** Bakony. In uő: *Öt génusz. Válogatott esszék.* Id. kiad. 280–282. o.

(9) **HAMVAS Béla:** *Levél Németh Ferencnek.* Tiszapalkonya, 1960. augusztus 16. és h. n., 1965. augusztus 3. In uő: *Levelek. 1916–1968.* Szerk. **DANYI Zoltán.** H. n., 2011, Medio /Hamvas Béla művei 25/, 299–300. és 419. o.

(10) **HAMVAS Béla:** Bakony. In uő: *Öt génusz. Válogatott esszék.* Id. kiad. 285–286. o.

HAMVAS Béla (Eperjes, 1897. március 23. – Budapest, 1968. november 7.) fotóját a <https://moly.hu/alkotok/hamvas-bela> oldal *A könyvekben utazunk. Világgraszoló irodalmi kalandok a föld körül* című alkotói adatlapról emeltük be.

Paksa Rudolf

A MASZOBAL AJKAI TÖRTÉNETE

A MASZOBAL Rt. a Magyar- Szovjet Bauxit Alumínium Rt. rövidítése. Ezt a magyar-szovjet vegyesvállalatot 1950. január 1-jén hozták létre, de ennek a miértjéhez az alábbi történelmi ismeretek szükségesek.

*Ajkai alumíniumöntvény hamutartó "Ajka 1950-1955 MASZOBAL" felirattal
(fotó: a szerző)*

A második világháborút lezáró Potsdami egyezmény (1945. augusztus 2.) döntött Németország sorsáról és a vesztes államok jóvátételéről. Az egyezmény alapján minden, Magyarországon lévő német tulajdon a Szovjetunióra szállt. Így Moszkva már a második világháború befejezése után rátette kezét a részben német tulajdonú cégekre, így az Ajkai Timföldgyár és Alumíniumkohóra is. Ez a vállalat ugyanis 50 %-ban német tulajdonú volt.

A szovjet csapatok 1945. március 25-én érték el az ajkai gyárat. Mindjárt ezután magasrangú műszaki parancsnokot neveztek ki A. M. Jalcsonyikov személyében a gyár irányítására, aki egyúttal alumíniumipari szakember is volt. A szovjet vezetőnek első teendői közé tartozott, hogy felmérje a gyár műszaki állapotát.

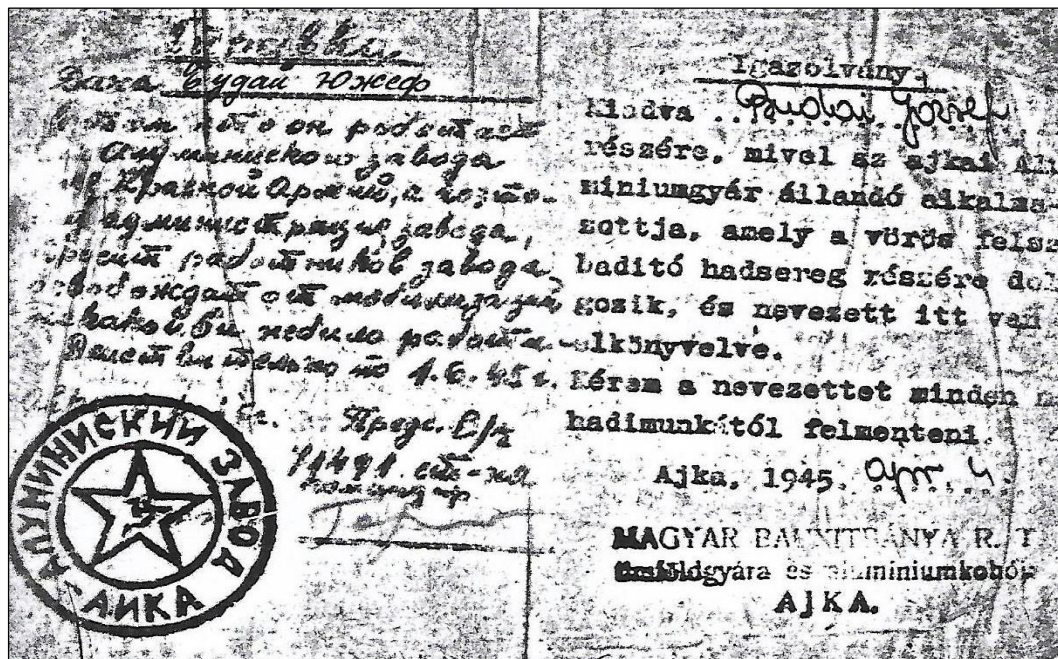
Ezután szovjet irányítással magyar-szovjet vegyesvállalatot hoztak létre. A kettős irányítás nehézkesen működött. A magyar háborús jóvátétel jelentős részét az alumíniumipar adta. Egy 1946-os magyar és szovjet kormányközi megállapodás alapján arról is döntöttek, hogy nem szállítják ki az ajkai berendezéseket hazánkba, de ennek fejében jóvátételt kell fizetnie az ajkai vállalatnak tíz éven keresztül, egészen 1955-ig. A Szovjetunió 1946-ban hozzájárult a jóvátételi határidő meghosszabbításához, majd 1948-ban a hátralévő tartozás felét elengedte.

A második világháború után a győztes hatalmak által létrehozott Szövetséges Ellenőrző Bizottságot (SZEK) gyakorlatilag a szovjetek irányították. Magyarországon a Vorosilov szovjet marsall által vezetett SZEK gyakorolta a felügyeletet. A Rákosi Mátyás vezette Magyar Kommunista Párt (MKP) a „szalámitaktikájának”, a választási csalásának (kékcédulás választás), és nem utolsósorban a SZEK befolyásának köszönhetően megnyerte a választásokat hazánkban és átvette a

hatalmat. Ezután rögtön hozzákezdtek egy szovjet mintájú gazdasági terv megvalósításához. Ez a hároméves terv volt az első szovjet mintájú terv hazánkban (1947. augusztus 1. – 1949. december 31.) 1948-ban hozzákezdtek az államosításokhoz is. Az Ajkai Timföldgyár és Alumíniumkohót 1948. február 6-án államosították.

Most kanyarodjunk vissza a MASZOBAL Rt. 1950-es létrehozásához.

„1950. január elsején létrehozták a MASZOBAL Rt.-t (Magyar-Szovjet Bauxit Alumínium Rt.), melynek részei a gánti, az iszkaszentgyörgyi, a halimbai és a nyirádi bauxitbányák, az Ajkai Timföldgyár és Alumíniumkohó, a Székesfehérvári Könnyűfémhengermű, az Almásfüzitői Timföldgyár, a balatonalmádi Bauxitkutató Kirendeltség, a Viktória Vegyigyar, majd 1952-től a Kőbányai Alumíniumhengermű, a Tatabányai Alumíniumkohó, az Inotai Alumíniumkohó és a Magyaróvári Műkorundgyár voltak”.¹

Budai József kétnyelvű gyári igazolványa (orosz és magyar nyelvű)

A MASZOBAL részvénytársaság gyakorlatilag átfogta az egész alumínium vertikumot hazánkban (bauxitkutatás, bauxitbányászat, timföldgyártás, kohósítás és alumínium feldolgozás). Az új vezetés fokozatosan minden alumíniumipari üzem irányítását átvette. Így történt ez Ajkán is. A MASZOBAL Rt. megalakulása után versenyt hirdetett a tagvállalatainál az élüzem kitüntetés elnyerésére.

A részvénytársaság megalapításáról így tudósított egy korabeli újság: „A MASZOBAL megalapítása új utat nyitott a magyar színesfémkohászat fejlődése előtt”²

A MASZOBAL Rt. megalakulásával egyidőben kezdődött az első ötéves terv is Magyarországon (1950. január 1. – 1955. december 31.).

„A MASZOBAL erőteljesen törekedett arra, hogy a vállalatainál a terv teljesüljön.”³

A részvénytársaság megalapításáról viszont így ír Tilhof Endre: „Ajkai város általános lexikona” című könyvében: „A MASZOBAL Rt. (Magyar - Szovjet Bauxit Alumíniumipari Rt.) megalakulása gyakorlatilag az egész alumínium ágazat szovjet kézbe adását jelenti. Az Rt. vezetői arra töreksenek, hogy vállalataiknál és üzemeknél, az állami vállalatok irányításában a Szovjetunióban kialakult tervezési, ellenőrzési, belső irányítási gyakorlatot honosítsák meg.”⁴

A MASZOBAL Ajkai Timföldgyár és Alumíniumkohó Vállalat 1950. január elsejei megalakulásakor is szovjet vezetést neveztek ki a vegyesvállalat irányítására.

A főmérnök Sz. I. Gurkin, a főkönyvelő pedig V. I. Lepilov lett. Csiszár Sándor 1951. március 1-től vette át V. I. Lepilov helyét, mivel őt Moszkvába rendelték. Gyakorlatilag ők irányították a MASZOBAL Ajkai Timföldgyár és Alumíniumkohó Vállalatot. Ők felügyelték a terveket, a jelentéseket, a termelést, a dokumentálást, a pénzügyi elszámolást, a munkavállalói bérek kifizetését, de még a raktárkészleteket is.

Ajkai részről Serflek János volt az igazgató 1950. április 30-ig, majd őt követte az igazgatói székekben Naszódy Ferenc 1950. május 1-től, egészen a MASZOBAL 1954-es megszűnéséig. A timföld főmérnök dr. Marschek Zoltán volt, míg a kohó főmérnöke Szentiványi Gyula.

A MASZOBAL Rt. ajkai vállalatánál 1950-ben, mindjárt a megalakulása után nagy ünnepséget tartottak a hároméves terv sikeres teljesítéséért. Az ötéves terv kitűzött céljainak megvalósítására szocialista brigádversenyt szerveztek, valamint sztahanovista mozgalmat indítottak el.

A timföldgyár a 20.000 t/év tervezett kapacitását 1950-ben érte el, míg az alumíniumkohó a névleges kapacitását túlteljesítve 11.162 t termelést ért el. Ezzel a kohó dolgozói nyerték el a MASZOBAL tagvállalatainak kiírt „Élüzem díjat”, amelynek átadása alkalmából nagyszabású ünnepséget tartottak Ajkán.

Az „Élüzem díj” átadásának ünnepsége (1950) (fotó a szerző birtokában van)

Beszédet mondott Havrán István miniszterhelyettes, Naszódy Ferenc igazgató és Lengyel József, az Üzemi Bizottság titkára is. Ez alkalomból 40 dolgozó új lakást, 63 dolgozó pedig pénzjutalmat kapott. Az ünnepségen részt vett A. N. Boriszov, a MASZOBAL Rt. vezérigazgatója is, aki ünnepi beszédében a következőket mondta: „E zászló kötelezi az ajkai dolgozókat, hogy mint a béketábor résztvevői, a vándorzászlót megőrizve vívják továbbra is az öntudatos harcukat... Meggyőződését fejezte ki, hogy az alumíniumkohó kollektívája továbbra is megőrzi az elért eredményeket.”⁵

Erről így írt az egyik korabeli sajtó: „A könnyűiparban a legutóbbi élüzem kijelölésnél az első fokozatot a MASZOBAL Ajkai alumíniumkohó nyerte el...”⁶ Az ünnepséget a MASZOBAL ajkai néptánc csoport fellépése zárta.

A kommunista gazdaságpolitika egyik fő célja a nehézipar gyors fejlesztése volt. A MASZOBAL Rt. szocialista brigádversenyt szervezett és normarendszert vezetett be a vállalatainál 1950-ben. A normát fokozatosan mindig emelte. Elindította a sztahanovista versenymozgalmat is, mely-lyel minél nagyobb teljesítményre ösztönözte a dolgozókat.

Érdekes adat, hogy 1951-ben 252 fő dolgozott az ajkai kohóban, ebből 63 fő volt sztahanovista. Az újító mozgalmat is erőteljesen támogatták. Az „Élüzem díjat” 1951-ben is elnyerte a vállalat. Erről így írt a korabeli újság: „*A MASZOBAL kötelékébe tartozó Ajkai Alumíniumkohó kapuján ott csillog az élüzem jelvény*”⁷

Amíg az ötvenes évek elejét a nehézipar túlzott fejlesztése jellemezte, addig az országban ellá-
tási nehézségek mutatkoztak és a félelem légköre lengte be (jegyrendszer bevezetése, békekölcsön
jegyzése, kötelező beszolgáltatások, padlás lesöprés, internálások, személyi kultusz, ÁVH terror
stb.). De ebben az időszakban volt a kohász aratóbrigádok szervezése is a nyári idénymunkára.

„1951-ben a timföldgyár termelése elérte a névleges kapacitását ... Az iparág és az ország
vezetői úgy határoztak, hogy a timföldgyárat az évi 20.000 t/év kapacitásról 60.000 t/év kapaci-
tásra bővítik.”⁸

A Csatlós-telep egyik barakképülete (fotó: a szerző 2003.)

„1951-től az ajkai
építkezéseken (Pl. Du-
navölgyi Építőipari
Vállalat...) – több éven
át – politikai rabok is
dolgoznak. (Szálláshe-
lyükül épült a Csatlós-
telep. Egyenruhájukon
hátról R betű, elől szám
jelzi kilétüket.)”⁹

„1951-ben a timföldgyár fejlesztésével egyidejűleg a készenléti lakótelep bővítése is elkezdő-
dött. A bővítés keretében 271 vállalati bérlakás és két 104 férőhelyes munkásszálló készült el.”¹⁰
Ekkor épült a Bauxit-lakótelep Ajkán.

Ezekről az évekről így számolt be Pálovits Pál kohómérnök: „Az első öt év 1953-ig a teljesít-
ménynövelő, a második öt év a kohó korszerűsítő időszaka volt.”¹¹

A gépesítéssel nagy mértékben sikerült csökkenteni a nehéz fizikai munkát. „Jelentős csökke-
nést értünk el az alumíniumkohóban a villamos energiafelhasználás terén és bővültek a kapcsola-
tink a Szovjetunióval... Az ajkai timföldgyárban és az alumíniumkohónál a munkafegyelem tavaly
július óta erősödött” – jelentette ki Naszódy Ferenc, az ajkai MASZOBAL igazgatója a korabeli
újságnak.¹²

1953-ban kezdték el építeni kádsoronként a felső elszívó rendszert, 1954-ben pedig elkészült
az alumíniumkohóban az ország legmagasabb kéménye (100 m magas). Az élüzemért folyó ver-
senyben III. helyet ért el ebben az évben a MASZOBAL Ajkai Timföldgyár és Alumíniumkohó.
Több dolgozó is kitüntetést kapott, pl. Nagylaki László ipari technikus, Tóth Károly színesfémipari
szakmunkás.¹³

„1953. június 20-21. között az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület és a MA-
SZOBAL a timföldgyártásról rendez ankétot Ajkán.”¹⁴

Az ötvenes évek elején jelentős változás történt a kultúra területén is. Még 1949-ben elindult Magyarországon – orosz minta alapján – az országos művelődésiotthon-hálózat szervezése. Így lett a Kaszinó 1950 második felében MASZOBAL kultúrotthon. Rendszeresek voltak a szakmai előadások és a társadalmi, politikai rendezvények. Az intézmény helyet biztosított a különböző egyesületeknek, alkotó-és közösségi csoportoknak is (vegyes kórus, szalonzenekar, néptánc csoport, hagyományos társas táncscsoport, színjátszó kör, irodalmi színpad, képzőművész kör és különböző szakkörök). Az üzemi, községi és politikai rendezvényeken mindig felléptek a MASZOBAL kultúrscsoport szereplői, de járták a környező falvakat is. Ezek a falujáró produkcióik mindig osztatlan sikert arattak.

Könyvtár is működött, de számtalan táncos rendezvényt is tartottak. Évente több színházi előadást szerveztek. Sakk, pingpong szakosztály működött és egy-egy film vetítésére is sor került.

Említést érdemel, hogy 1951-ben a megyei kultúrversenyen az ajkai MASZOBAL színjátszó csoportja III. helyezést ért el. 1954-ben pedig a MASZOBAL kultúrotthon szabadtéri színpadán lépett fel óriási sikerrel Latabár Kálmán, Kossuth-díjas színművész több mint 1500 néző előtt.

„Egy 1954 decemberében kötött államközi szerződés megszüntette a MASZOBAL Rt.-t, mert a magyar állam a Szovjetunió tulajdonának vagyonrészét teljes egészében megváltotta. Így 1955. január 1-től az alumíniumipari üzemek teljes egészükben a magyar állam tulajdonába kerültek. Ezután minisztériumi főosztály irányítása alatt megalapították az Alumíniumipari Kereskedelmi Vállalatot, majd az Ajkai Timföldgyár és Alumíniumkohót.”¹⁵

Így ért véget 1954. október 31-én a MASZOBAL ajkai története.

Felhasznált források:

¹ Dr. VÁRHEGYI Győző: A magyar alumínium 50 éve. Budapest, 1984.

² Szabad Nép, 1950. 05. 30. (Arcanum Digitális Tudománytár)

³ Bányászati és Kohászati Lapok – Kohászat, 2008/3.szám (Arcanum Digitális Tudománytár)

⁴ TILHOF Endre: Ajka város általános lexikona. Ajka, 2017.

⁵ Bányászati és Kohászati Lapok- Alumínium 1950.05.01. (Arcanum Digitális Tudománytár).

⁶ Friss Újság 1950. 09. 12. (Arcanum Digitális Tudománytár).

⁷ Népszava, 1951. 08. 05.(Arcanum Digitális Tudománytár).

⁸ A Timföldgyártás és Alumíniumkohászat Ajkán 1943-2000 között. Szerkesztette: dr. DEÁK József. Ajka, 2000.

⁹ TILHOF Endre: Ajkai krónika Ajka, 2009.

¹⁰ A Timföldgyártás és Alumíniumkohászat Ajkán 1943-2000 között. Szerkesztette: dr. DEÁK József. Ajka, 2000.

¹¹ Bányászati és Kohászati Lapok- Kohászat, 1960.06.01. (Arcanum Digitális Tudománytár).

¹² Szabad Nép, 1952. 04. 17.(Arcanum Digitális Tudománytár).

¹³ Népszava, 1953. 11. 05. (Arcanum Digitális Tudománytár).

¹⁴ TILHOF Endre: Ajkai krónika Ajka, 2009.

¹⁵ LAÁR Tibor: A magyar alumíniumipar megalakulása és fejlődése Budapest, 1985.

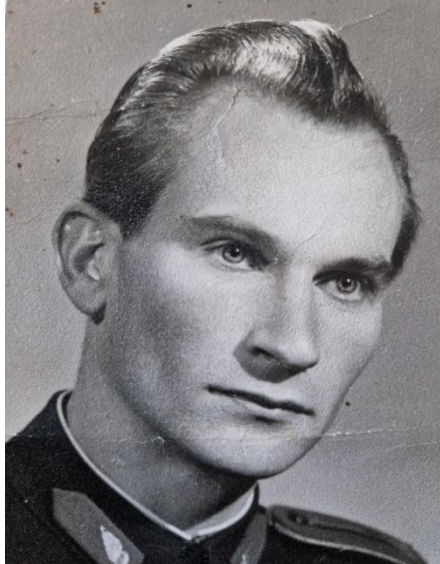
A cikkben közölt képek a szerző birtokában vannak.

Horváth Hilda

A RENDHÁZTÓL A VASÚTIG

Horváth Lajos (1931–2021) ajkai vasúti tiszt, állomásfőnök élete

Történelmünk tele van kibeszél(het)etlen történetekkel, mert a körülmények rabságában sok mindről nem volt szabad beszélni, vagy éppen a családot, barátokat védve szótlanok maradtak a kor

Horváth Lajos (családi fotó)

tanúi. S most, amikor már lehetne szólni, eltávoztak azok, akik ezt megtehetnék. A dokumentumok, már ha megmaradtak, azonban némán is beszélnek. Így ismertem meg pár szentkép, bizonyítvány alapján, hogy édesapám missziós papnak tanult, és személyes sorsát miként befolyásolta a szocialista állam egyházellenes politikája.

1931. szeptember 12-én Szombathelyen látta meg a napvilágot, Horváth Pál (1894–1962) és Farsang Anna (1900–1963) hetedik gyermekeként. Már csak egy húga született – jó pár év múlva. Csodált és tisztelt édesapja kőműves, de minden szakmához értő mester, szeretett édesanyja otthon volt a gyermekekkel – mint annak idején ez szokás volt. Négy fiú (István, József, Ferenc, Lajos) és négy lány (Anna, Ilona, Rozália, Katalin) volt a családban.

Káldon (Vas vármegye) járt elemi iskolába. Meglévő népi iskolai bizonyítványa a 7. osztály elvégzéséről tanúskodik, 1946-ban: jó tanuló, jó – jeles – kitűnő osztályzatokkal. 1947 júniusában felvételi vizsgát tett, amely alapján Sárváron a polgári iskola 3. osztályába javasolták felvenni.

Ez azonban nem így történt, ugyanis a római katolikus családoknál a jó tanuló fiúgyermeket gyakran papnak szánták, s édesapám missziós papi képzésben vett részt.

A krisztusi parancsot, a térítő küldetést elkötelezetten követő Isteni Ige Társasága (Societas Verbi Divini) Magyar Rendtartomány sokrétű tevékenységet folytatott.¹ A latin elnevezésből származtatva verbitáknak nevezték őket. Magyarországon – a máriakémendi korai időszakot követően – az első magyar missziósház 1924-ben Budatétényben szentelték fel. A kezdetektől foglalkoztak növendékek nevelésével.

Édesapám az 1947–48. évi tanévben a 8. osztályt kitűnő eredménnyel végezte el a budatétényi állami népiskolában, és a Názárethi Missziósházban lakott. Ebből az időszakból származik egy Kaszap Istvánt ábrázoló képeslap Legler Jónáss (?) aláírásával, Horváth Lajos születésnapjára, Budatétény, 1947. IX. 12. Ugyanitt egy szentképpel búcsúzott el tőle, mint kedves tanítványától P(áter) Tunkel Jenő (1915–2001) későbbi neves argentinai misszionárius (Budatétény, 1948. II. 28.).

1948 decemberében a kőszegi Szt. Imre Missziós Szemináriumban volt, amit 1930-ban szenteltek fel. E ténnyel két, kifejezetten neki dedikált szentkép tanúsítja: az egyik a későbbi tajvani

A népes Horváth család (fotó: a család)

misszionárius, nyelvzseni, Fráter² Zsoldos Imre (1948. XII. 8.) a másik pedig Fráter Gulyás István (1948. XII.10.) aláírásával ma is megvan. Itt kaphatta azt a szentképet is, amelyen dátum ugyan nincs, de aláírás igen, s emlékként adta át az Isteni Ige Társasága magyar rendtartomány későbbi provinciálisa, egykori paraguay-i misszionárius, Hirth Vilmos (1932–2021). Az édesapámmal szinte egykorú növendék német nemzetiségű családját kitelepítették, s csak ő maradt Magyarországon 1948-ban a kőszegi missziósházban.

A leendő misszionáriusok képzése három helyen és több lépcsőben folyt. Budatétény és Kőszeg mellett Kiskunfélegyházán is volt képzés. A félegyházi Szt. István Missziósház kápolnáját 1942-ben szentelték fel, a házat 1943-ban adták át, és 1944-től indult meg az oktatás. Két csoportot indítottak: az egyikben a négy elemít végzettek, a másikban a késői hivatásosok voltak, akik magántanulóként tanultak. A négyéves, magasabb szintű teológiai tanulmányokat két évig tartó stúdium előzte meg.

Szt. István Missziós Szeminárium csoportképe Kiskunfélegyháza (fotó: családi gyűjtemény)

A Theologia Előkészítő Tanfolyam két évfolyamát édesapám 1948–1950 között a Szt. István Missziós Szeminárium missziósjelöltjeként Kiskunfélegyházán sikeresen, jó eredménnyel végezte el. E korszakból egy Bonaventura testvér, azaz Véger Rókus (1910–1986) kántor által aláírt szentkép maradt meg. Az itteni rektor, Sorok János kifejezetten kérte édesapám felvételét a teológiára. A négyéves teológiai továbbképzés utolsó előtti esztendejében kellett volna örökfogadalmat tenni, majd az utolsó év végén lett volna a pappá szentelés. A történelem azonban közbeszólt.

1948-ban államosították az iskolákat. Ez év decemberében tartóztatták le Mindszenty József esztergomi érsek, bíboros, hercegprímást. Mindez nemcsak a szabad vallásgyakorlat korlátozását, hanem a hívőkkel szembeni erőteljes hatósági fellépést is előre vetítette. 1950-ben feloszlatták a szerzetesrendeket. A misszionáriusoknak egyébként már 1949-ben lehetetlen volt elhagyni az országot. A szerzetesrendek felszámolásával a növendékek képzését is ellehetetlenítették. 1950-től csak nyolc katolikus iskola működhetett az országban. 1950-ben a kőszegi házat (ahonnan a verbitákat teherautóra rakva internálták) és a budatétényi missziósházat államosították. A kiskunfélegyházi missziósház, ahol nyilvános kápolna működött, egyelőre kimaradt az államosításból, majd 1955-ben került erre sor.

Páter Sziller Ádám tartományfőnök többekkel, így a Kiskunfélegyházán megmaradt két előljáróval (Páter Sorok János házfőnök, Páter Bittmann Zsigmond prefektus) együtt igyekezett gondoskodni a növendékek további sorsáról, hogy tanulmányaikat folytathassák, s magántanulóként a pannonhalmi bencés, illetve az esztergomi ferences gimnáziumban letehessék vizsgáikat. Korabeli visszaemlékezés szerint hat-hét embert Esztergomba, a ferencesekhez küldtek.³ Köztük volt édesapám is.

1950–1951-ben mint magántanuló, egy év alatt végezte el a gimnázium első két osztályát az esztergomi római katolikus (ferences) általános gimnáziumban, majd szintén magántanulóként az esztergomi I. István általános gimnáziumban 1951–1952-ben a 3. osztályt is. Erre a váltásra pedig azért került sor, mert az állami hatóságok „... feltételezték, hogy ezek a fiatalok illegális szerzetesnövendékek, és az államnak érdekében állt ezt a folyamatot leállítani. Egy rendelettel megtiltották az egyházi gimnáziumoknak a 'magántanulók' levizsgáztatását, ezért nekik ezután az esztergomi állami gimnáziumban kellett vizsgáznuk...”⁴

Többen Kecskemétre mentek tanulni, végül édesapám is. A kecskeméti piarista gimnáziumban megismételte a 3. osztályt (1951–1952), s itt érettségizett 1953-ban humán tagozaton, közepes eredménnyel. Osztályfőnöke Scultéty Kálmán volt, aki a szegedi piaristáknál végzett 1934-ben.

A misszionárius növendékek szétszóródtak, mindenkinek más volt az előmenetele, életpályája. Inkább csak azok sorsát lehetett követni, akik megmaradtak a papi pályán. Édesapám sohasem

Kecskeméti Piarista Gimnázium tablóképe (fotó: családi gyűjtemény)

beszélt iskolai hányattatásainak okairól, csak halála után, a dokumentumokat átnézve raktam össze a mozaikokból a történetét. A családi legendárium szerint igen eleven fiúcska volt, s csínytevései okán került hol egyik, hol másik iskolába. Amikor édesanyám erről olykor-olykor említést tett,

édesapám inkább csak hallgatott, s azzal zárta le a témát, hogy akkor alakult át az iskolarendszer, s emiatt volt több helyen. Ami végül is igaz volt...

Bizonyára ennek az állandó változásnak szerepe volt abban, hogy nem tudott igazán beilleszkedni a kecskeméti piarista gimnázium közösségébe. Méltánytalanság is érte: egyik osztálytársát latinból korrepetálta, s ő rosszabb jegyet kapott, mint akin segített. Egyszer sem volt ott az osztálytalálkozón, holott édesanyám próbálta rábeszélni. Ugyanakkor több tanárát évtizedek múltán is tisztelettel emlegette, nagy tudásuk és emberségük okán.

Forgalmi szolgálattevőként (fotó: családi archívum)

Csendélettel 2019-ben Ajkán

Két szentkép maradt a kecskeméti időszakból, amely kapcsolataira utal. Az egyiket osztálytársától, Kósa Ferentől kapta. A másikat Ágnes nénitől, aki Káldról elszármazott, s férjével Kiskunfélegyháza környékén élt – ha jól emlékszem a történetre. Ez utóbbi szentképet ballagására adta át neki Ágnes néni, 1953. május 9-én.

Édesapám rajzkészsége, kez ügyessége már az elemi iskolában kiderült. Kiskunfélegyházán a képzőművészeti szakkör tehetséges tagja volt, kiállításokon szerepeltek munkái. Különösen akvarelltechnikája volt figyelemreméltó. A kiskunfélegyházi szakkör vezetője, a főiskolán egykor Rudnay Gyula és Aba-Novák Vilmos tanítványa, Móczár Károly (1917–1975) a képzőművészeti főiskolára javasolta. Ezen kívül sportolt is. Mintegy 190 centiméter magas volt, atletizált, futott, s a tatabányai edzőtáborban is megfordult. Hallása kitűnő volt, tudott hegedülni, szájharmonikázni, magánéneket pedig már

felnőttfejjel tanult Veszprémben, a Csermák Antal Állami Zeneiskolában.

1953-ban, elvégezvén a kecskeméti piarista gimnáziumot, felvételizni készült a képzőművészeti főiskolára. Azonban nem juthatott oda, édesapja többször kapott agyvérzést, már csak éjjeli-órként tudott dolgozni, s a család részére szegénységi bizonyítványt is kiállítottak. Így a felvételihez, továbbtanuláshoz beadott személyi iratait 1953. szeptember elején visszakérte.

A sajnálatos családi körülmények, édesapja keresőképtelensége lezárták előtte a továbbtanulás útját. Méltó lett volna rá, s tehetsége alapján megérdemelte volna – akkor fogadta meg, hogy gyermekét bármilyen áron taníttatni fogja.

Katonai szolgálatra Zalaegerszegen a tábori tüzérséghez kidolgozónak osztották be, 1953. december 1-től 1955. október 31-ig.

A katonáskodást követően, 1955-ben a szombathelyi vajgyárban helyezkedett el. 1956 elején érettségizett, forgalmi tanulóként vették föl a MÁV-hoz.

Az első években Veszprém-Külsőn dolgozott, ahová mintegy négy esztendőn át a Vas megyei Rumból járt be. Több munkakörben dolgozott: kezdetben vonatfékező, kalauz, távirász, tán még kocsivizsgáló is volt. Az 1960-1961. tanévben Budapesten a MÁV Tisztképző Intézetben tanult, s vasúti tiszt lett 1961. január 31-én. Az 1960-as évek első felében Ajkára helyezték, itt forgalmi szolgálattevő lett: eleinte külsős, majd rendelkező. Rövidesen korszerű biztosító berendezést helyeztek az ajkai vasútállomásra, ahol egyike volt azoknak, akik már ezzel dolgozhattak. Ebben a kezdeti ajkai időszakban többször látogatta az ajkai festőművész-házaspár, Nagy Emerencia és Kovács Béla helyi képzőművészeti szakkörét. Vázlatfüzete nem maradt fenn, csak pár festmény. A művészpár emlékkiállításán, 2019-ben Ajkán szerepelt egy műve, amelynek címe: Csendélet orgonákkal. Korai alkotása volt egy nagyméretű olajfestmény, amit valószínűleg szüleinek festett. A régi családi házban húga és annak leánya őrizte meg. A szokatlan kompozíció az utolsó vacsorát örökíti meg, Krisztust apostolai körében ábrázolva. A képen a római iskola alkotóinak hatását érezzük, akik a két világháború közötti időszakban neoklasszicista stílusban igyekeztek megújítani a vallásos művészetet.

Krisztus és az apostolok – Utolsó vacsora, (olaj, vászon)

Édesapám – miután a civil élettel elkötelezte magát – nem tartotta a kapcsolatot az egykori misszionárius társakkal, szerzetesekkel, diáktársakkal. Életének ezt a korszakát lezárta, s így tulajdonképpen megkímélte családját azoktól az állandó zaklatásoktól, amelyek az 1950–60-as években a hatóságok részéről a rend egykori tagjait és környezetüket rendszeresen, módszeresen érték.

A szocializmus idején nem nézték jó szemmel, ha valaki hittanra járt a templomba. Mikor a 4. számú általános iskola igazgatónője az 1960-as évek második felében meg akarta akadályozni, hogy hittanra járjak, édesapám bement az iskolába, s kijelentette, hogy a lánya minden körülmények között menni fog. Ez így is lett, s retorzió sem ért az iskolában.

Édesapám a munka mellett a szakmájában minden vasúti képesítést megszerzett. 1979-ben Budapesten a MÁV Tisztképző Intézetben végezte el jó minősítéssel az állomásfőnökképző tanfolyamot. Állomásfőnökként Kislőd – Városlőd állomáson dolgozott. Ebben az időben e kis állomáson is nagy volt a teherforgalom, hiszen működtek az ajkai és környékbeli gyárak, bányák, s a vasúti pálya vöröslött a bauxittól. Beosztottjaitól elvárta a munkát, de mindig igazságos és humánus volt. Rendszeresen szervezett számukra kirándulásokat, ahova a családtagok is elmehettek.

Állomásfőnökként, főfelügyelői rangban ment nyugdíjba, 1991-ben.

Munkaidőn túl is mindig sokat dolgozott, különféle szakmai területeken. Mellékfoglalkozásként az Úrkúti Mangánércbányánál kemény fizikai, azaz súlykiegyenlítő munkát végzett, 1966 év végétől 1976-ig, mintegy 10 esztendőn keresztül. Sírköveseknek való fémszemcseszórós betűvesszőgép műszaki rajzát és leírását is elkészítette, amikor betűvesszőként dolgozott másodállásban. A tapolcai Bakonyi Bauxitbánya Kft. ajkai részlegében vasútforgalmi oktatást tartott, még nyugdíjaztatása után is.

Tagja volt a Vasutas Biztosító Egyesületnek, valamint a MÁV Alkalmazottak Első Biztosító- és Segélyegyesületének (Rudolf Egyesület). Már állomásfőnök volt, amikor kapacitálták, lépjen be az MSZMP-be (Magyar Szocialista Munkáspárt – a pártállam egyetlen pártja). Addig párton kívüli

volt, de kirítt az állomásfőnökök közül, akik mind párttagok voltak. Majd arra használta fel a pártgyűléseket, értekezleteket, hogy a vasúti, szakmai munkával kapcsolatos véleményét megmondja, olykor erős kritikai éllel, s az ott hallott, többeket érintő információkat megossza munkatársaival (ez abban az időszakban az áremeléseket jelentette).

Több alkalommal kapott kitüntetést: 1961 – vezérigazgatói jutalom; 1963 – kiváló dolgozó; 1966 – kiváló dolgozó; 1971 – MÁV törzsgárdatagság bronz fokozat; 1973 – kiváló dolgozó; 1976 – MÁV törzsgárdatagság ezüst fokozat; 1982 – kiváló dolgozó; 1986 – MÁV Törzsgárdatagság arany fokozat; 1989 – MÁV Szombathelyi Vezérigazgatóság, vezérigazgatói dicséret; 1989 – Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa által adományozott kiváló munkáért kitüntető jelvény; 1991 – 35 év utáni szolgálati emlékérem kitüntetés.

A MÁV-nál 1956. január 17-től 1991. október 31-ig dolgozott.

1958. május 25-én, Pünkösdkor nősült meg. Édesanyám és édesapám ismeretsége a vasúton kezdődött, Veszprém-Külsőn – s munkahelyi kapcsolat volt. Mindketten a vasútra kerültek dolgozni – s mindketten tulajdonképpen kényszerből. Édesanyám kulák családja a falusi padláslesöp-résektől szenvedett, s pénzszükében voltak egy balul sikerült földbérlet miatt is, így anyunak biztos állás kellett – és ő a keresete nagy részét a szüleinek adta. Édesapám pedig anyagi okok miatt nem tanulhatott tovább, dolgoznia kellett. Anyu távírársz volt, apu forgalmi szolgálattevő. Igazából a vonat kötötte őket össze: akkor kezdtek el beszélgetni, amikor Veszprémből Szombathely felé együtt utaztak haza a szüleikhez – mindketten Vas megyeiek voltak, s nem is oly messze esett egymástól Káld, apai és Rum, anyai nagyszüleim faluja. 1958. május 25-én a középkori eredetű rumi Szt. László-templomban rokonunk, dr. Páthy Antal, későbbi kanonok⁵ eskette szüleimet. Választásukat az idő igazolta, hiszen 63 esztendeig, halálukig együtt éltek Ajkán, a később megvásárolt vasúti szolgálati lakásban. Édesapám igazi missziója az volt, hogy huszonöt esztendeig ápolta édesanyámat, aki a sztrókból teljesen sohasem épült fel. Szüleim a coviddtól is sújtva pár hónap különbséggel hagytak itt bennünket 2021 novemberében, illetve 2022 februárjában.

Édesapám könyörtelen igazságszeretete, példátlan munkabírása, akaratereje, szorgalma, áldozatkészsége elsősorban szülei példájának köszönhető, de a misszionárius képzés minden bizonnyal tovább erősítette benne azt, hogy egyenes úton járjunk, becsülettel, szeretetben éljünk.

Felhasznált források:

¹A verbiták történetével kapcsolatban lásd: **RÉVÉSZ Éva – TÓTH Zoltán S.V.D. – KHALIL Bernadett:** *Magyar misszionáriusok: a verbiták magyarországi története.* Budapest, 2011.; **RÉVÉSZ Éva – TÓTH Zoltán S.V.D.:** „Küldetése a mi küldetésünk”: *A verbiták száz éve Magyarországon, 1916-2016.* Budapest – Kőszeg – Szeged, 2016.

²A szerzetesi közösségekben a fráter nem szentelt szerzetes, míg a felszentelt pap a páter.

³**P. KÓSA Ferenc** visszaemlékezése – lásd: **RÉVÉSZ Éva – TÓTH Zoltán S.V.D. – KHALIL Bernadett:** *Magyar misszionáriusok: a verbiták magyarországi története.* Budapest, 2011. 45. p.

⁴**RÉVÉSZ Éva – TÓTH Zoltán S.V.D. – KHALIL Bernadett:** *Magyar misszionáriusok: a verbiták magyarországi története.* Budapest, 2011. 29. p.

⁵**PÁTHY Antal** (1916. Rum – 1983. Pomáz) Szentelték: Bécs, 1940. Teológiai doktor. 1942-től szemináriumi tanár és gondnok, 1948-tól püspökségi gondnok is. 1962-ben eltávolítják Fehérvárról, Polgárdi, Nadap, majd 1969-től Pomáz plébánosa. Címzetes kanonoki méltóságot nyert 1963-ban. A pártállamban külön figyelték, s üldöztetést szenvedett, kényszer-diszpozícióval. Többször megfordult a pápai államban, Bécsben doktorált – külföldi kapcsolata miatt eleve gyanús volt.

Somogyi László

AJKAI ROCKZENEKAROK HŐSKORA

Városunkban rengeteg rockzenét játszó együttes működött az elmúlt bő hatvan évben. Az alábbiakban azokról szólunk, akik ott voltak a kezdeteknél. Az idősebbeknek várhatóan sok név és arc lesz ismerős a fényképeken vagy a szövegben. A memóriánk nem egyforma, talán akadnak majd olyanok, akik másképpen éltek meg, vagy máshogyan emlékeznek történésekre, évszámokra, mint akik itt adatközlők voltak, de elmondható, hogy mindenkit a zene, a közönség szeretete motivált.

SIROKKÓ (1964–1970)

Az együttesből Kovács Csaba emlékezett vissza a kezdetekre, aki az általa alapított csapatban basszusgitáron játszott. A további tagok a következők voltak: Kulcsár János (Kulacs) szólógitár, Márkus László (Lacika) ritmusgitár, Bajor József (Szepi) dobok, Kalász Sándor (Sanyika) orgona, Szellem Antal (Dzsanti) ének. A fehérvári híradásipariban végzett Fonyódi Tamás zenekari technikusként segítette őket. Csaba 1964 nyarán az Ajkán vendégeskedő oroszoktól 500 Ft-ért vette első hangszerét, egy héthúros akusztikus gitárt. A mai VMK helyén lévő asztalosműhelyben hársfából készült a Kulcsár Sanyi által pengetett szólógitár. Induláskor még négyen, főként instrumentális felvételeket játszottak. Saját gyártású erősítőket használtak, melyekben Orkán és Pacsirta hangszórók voltak. Már alkalmaztak keverőt és Fonyódi orsós magnóból visszhangosítót is készített, amit főként a SHADOWS számoknál tudtak alkalmazni. Ahogy a Kalász Sanyitól a későbbiekben megtudtam, az édesapja motorral vitte el Pápára elektromos orgonát vásárolni. Miután beállt a csapatba, attól kezdve TORNADOS dalokat is nyomtak. Csaba csehszlovák gyártmányú, Futurama Star hat-húros gitárra tett basszus húrokat, így csinált belőle basszusgitárt. Sanyit kivéve zenei képesítésük nem volt, ahogy angolul sem beszéltek, de mindez nem jelentett akadályt akkoriban. A Videoton zenekara lettek, ahol gyakorló helyet is kaptak. 1964 végétől a megszűnésükig rendszeresen zenéltek a gyár éttermében, iskolabálokon és a Kaszinóban. Jártak a zánkai úttörőtáborban, valamint a Siófokon rendezett fesztiválon is. Műsoruk hazai és külföldi slágerekből állt. Kalász Sanyi viszonylag rövid ideig játszott velük. Mint annyi hasonló együttest, a Sirokkót is a „katonaság” robbantotta szét 1968-ban. Leszerelésük után hárman elszegődtek vendéglátós zenésznek (Bajor, Kovács, Márkus), Kovács Csaba pedig Farkas Lajossal (Farek) zenélt. Csaba az egyik olyan ajkai gitáros, aki kisebb-nagyobb kihagyásokkal, közel 60 évig használta hangszerét valamelyik bandában.

PANTHERS (1964–1971)

A padragi csapat történetét egy fényképekkel kiegészített emlékkönyvben az alapító, Molnár László írta meg. Halála után naplója az egyetlen, még zenélő egykori taghoz, Pomázi Lászlóhoz került, aki tovább vezeti azt. Íme a rendelkezésre bocsátott könyv segítségével a régi idők felidézése.

Néhány rövid életű banda után 1964 februárjában kezdte bontogatni szárnyait az első beat felállású együttes. Barnaházi Lajos dobolt, Krepsz Attila (Gyurika) szólógitáron, Molnár László (Laca), szaxofonon, Szalai István ritmusgitáron, Varga János (Janika), basszusgitáron játszott. 1965 tavaszán, az üzemi tehetségkutatón (Ki mit tud?), a zenekar kategóriában elsőek lettek. Rá egyévre

már NAUTILUS néven működtek a következő összeállításban: Bornemissza Attila (Tejes) orgona, Merk József (Szepe) tenorszaxofon, Molnár Laci altszaxofon és ritmusgitar, Rétyi Sándor (Bükkfa) szólógitar, Seberényi Béla (Serif) dob, Varga János basszusgitar. 1966 tavaszán négy csapatot megelőzve elsők lettek Bodajkon, a Vállalati Bányász Kulturális Fesztiválon. Ajkán nyilvános fellépés keretében hivatalos működési engedélyt szereztek. Időnként Galvács Imre (Didó) is játszott velük. Augusztusban Serif elhagyta őket, Szepe lett a dobos. Számtalan meghívást kaptak, klubdélutánon szórakoztatták a fiatalokat.

Balról jobbra Rétyi, Varga, Molnár (fotó: Molnár László emlékkönyvéből)

Elöl: Molnár, Kiss. Mögöttük: Erdősi, Merk, Krepsz (fotó: Molnár László emlékkönyvéből)

Novemberben ketten bevonultak, Gyurika pedig leszerelt, így tovább zenélhettek. 1967 elején Laca visszatért seregéből és csatlakozott hozzájuk. Bükkfa kiválásával új tagnak Erdősi Károly (Charlie, basszusgitar) érkezett. Ekkor már SKYLARK'S volt a nevük. Alkalmanként hozzájuk tartozott egy-egy jó hangú kislány, aki pár nótát énekelt velük. Előbb Matting Erzszi (Böbe), majd Gieber Marika (Mary).

Még abban az évben az MHSZ és a kultúrház fiataloknak helyi Táncdalfesztivált rendezett az együttes közreműködésével, amelyre 14-en jelentkeztek. A műsor teltház előtt, nagy sikert jelentett számukra, akárcsak a Padragon tartott Bányász Kulturális Fesztiválon a fellépésük. Talán ekkor érezték először, hogy van körülöttük egy csoport, amiből később megalakult a PANTHERS klub.

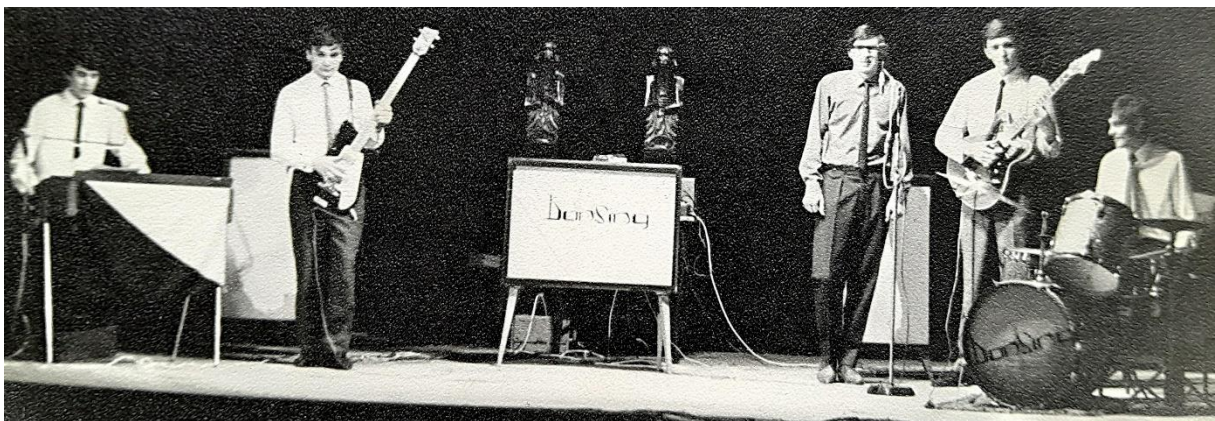
Bornemissza Attila, az orgonista behívót kapott, a régi, jó haver végleg elhagyta a csapatot. Helyére Kiss Sándor (Sanyika) érkezett, s az így kialakult felállás két éven át megmaradt. Laca szerint 1968 a banda legjobb évének számított. Végleg kialakult a stílusuk, példaképeik a BEATLES, az ILLÉS, az OMEGA voltak. A művelődési háztól megkapták az első Regent felszerelésüket. Akadt olyan buli, ahol 700 fiatal táncolt a zenéjükre. Népszerűek voltak helyben és a környéken egyaránt. Ősszel felvették a PANTHERS nevet. Rajongóik gyakran megjelentek a próbáikon és segítettek észrevételeikkel. Az MHSZ-es Szabó Istvánnak (Csöpp Szabó) sokat köszönhetek támogatásáért.

1970-ben Charlie bevonult és visszatért a gitáros Bükkfa. Laca egy összetűzés után kis időre kivált, helyére Pomázi László (Poma) szólógitarral érkezett, aki ősszel behívót kapott, de visszaküldték, Laca is visszatért, így Sanyikával, Szepivel, Papp Tiborral (Szipa) kiegészülve elkezdtek gyakorolni. Karácsonykor mutatkoztak be és egyből népszerűek lettek az új számokkal.

Utolsó fellépésük a Farsangi bálon volt 1971 februárjában, ami után Sanyika és Poma bevonult. Ezután még próbálkoztak a folytatással, de a jelentkezők egyike sem vált be. A következő évtizedekben jó néhányszor feléledt a PANTHERS, és különböző felállásokban, számos nosztalgia bálon, valamint rendezvényen szórakoztatták örök fiatal közönségüket nagy sikerrel.

DANCING (1966–1978)

Farkas Lajos (Farek) billentyűs, énekes és Papp László (Pici) basszusgitáros emlékezett a történetekre. A csapat további tagjai: Bognár László (Hosszú) szólógitáros, ritmusgitáros, énekes, valamint Földi András (Ciceró) dobos voltak. Papp László leszerelése után (1966) alakultak esztrád zenét játszó elődökből. Műsorukban instrumentális és vokális dalok is szerepeltek (SHADOWS, SPENCER DAVIS, BEATLES, ROLLING STONES, BEE GEES, CLIFF RICHARD, ELVIS PRESLEY, stb.). Az Erőmű kultúrházban gyakoroltak és ott léptek fel leggyakrabban, de sokszor zenéltek a Kaszinóban, Ajkacsingervölgyben a kultúrházban vagy a Somogyiban. Fareknak az orgonáját a közösen megkeresett pénzből vették. A hatvanas évek végén Rieger Árpád (Árpi) érkezett énekesnek. Lajos mellett Pici is tanult zenélni (hegedű), Ciceró pedig Veszprémbe járt dobos képzésre. A hetvenes években Farek és Árpi a DANCING mellett esküvőkön és éttermekben is játszott.

Balról: Farkas Lajos, Papp László, Rieger Árpád, Bognár László, Földi András (fotó: Bognár Edina tulajdona)

Több zenekar történetében is találkozhatunk azoknak az intézményeknek a hétköznapi nevével, ahol a '60-as, '70-es években táncesteket, bálakat lehetett tartani. Ezeknek az akkori vezetői nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a helyi együttesek gyakorlási és fellépési lehetőséghez, a fiatalok pedig kulturált szórakozáshoz jussanak. Ilyen volt az ajkacsingervölgyi kultúrház: Kurali Endre, az Erőmű Kultúrház: Somogyi Lajos, Csóka László, a Kaszinó: Müller János, a Padragi kultúrház: Malomvári Miklós, Lémon György, a VMK: Halmos László, Somogyi Lajos.

SHOCKINGS (1966–1978)

A zenekar első két évének történetét a rendkívüli emlékező tehetséggel megáldott Kugler Ferenc részletes beszámolójából ismerhetjük meg: „A 60-as évek közepén, amikor csak lehetett, hallgattuk a Cseke és Komjáthy műsorokat. Volt egy magnetofonos rádiónk, amivel lelkesen vettük fel ezekből a kedvenc dalokat, így barátaink hozzánk jártak zenét hallgatni. Köztük Nagy Tamás és Nagy Zoli is, akikkel együtt cseperedtünk fel. A zenehallgatások közben felvetődött, hogy alakítani kellene egy bandát. Akkor már létezett a Sirokkó együttes. Ők elsősorban gitárzenét játszottak, mi viszont keményebb zenét szerettünk volna előadni. Nekünk tehát sok-sok felvételünk volt magnón, amiket le tudtuk koppintani, a Nagy testvérek pedig zenei képzettséggel rendelkeztek, így a két család adta a zenekar alapjait. Az nem volt kérdés, hogy Tamás lesz a szólógitáros, Zoli az énekes, és az önéből magát remek gitárossá képző ismerősünk, Tóth Tibor (Pulyka) a ritmusgitáros, énekes. Basszusgitáros és dobos még nem volt, így arra jutottunk, hogy a '66-ban híradásipari technikumból hazatért

Vilmos bátyám a zenekar technikusi feladatai mellett bőgőzni is fog. Igaz, nem tanult zenét, de jó hallása volt s a többiek vállalták, hogy megtanítyák neki a basszus szólamokat. A dobos mellett hiányoztak a hangszerek, erősítők, mikrofonok és hangfalak is. Mivel pénzünk sem volt, gyártani kellett ezeket magunknak. Az Ezeremester újságban találtunk leírást elektromos gitár készítéséről, ami alapján nekiálltunk a munkának, egyszerű körülmények között, a konyhánkban. Rajztáblából, WC ülőke fedeléből, lombfűrészsel vágtuk ki a gitártestet, konyhakéssel, fareszelővel alakítottuk ki a nyakat. Enyveztünk, smirgliztünk, míg végre elkészült a gitár teste. A festést egy fényező műhelyben haveri alapon végezték, a bundozást készítette hangszerész. A hangszedőket is mi csináltuk Vilmos vezetésével. Ajtózár mágnesre szabad kézzel tekercseltünk igen vékony zománcozott huzalt, általa előírt tekercsszámmal. Ezeket ő szerelte be a gitárokba. Az első erősítőnket mozis vetítógépből hozta össze. Lett dobosunk is, a zenész családból származó Marton Dezső (Tata) személyében. Mire kezdődhetek volna a próbák, Vilmost behívták katonának. Erre a fiúk kitalálták, hogy legyen én a basszusgitáros, amiről hallani sem akartam. Addig gyözködtek, míg végül beadtam a derekamat. Angol dalokat akartunk előadni, de angolul nem tudtunk. Vilivel szegény magnót agyonkínózva, szótagról szótagra, fonetikusán leírtuk a dalok szövegét. Zoli és Pulyka többé-kevésbé be magolták és néha kissé halandzsázva, énekelték a számokat.

Nagy Tamás, Nagy Zoltán, Grünwald Gyula, Marton Dezső, Fejes Ferenc (Kugler gitár)
(fotó: Kugler Ferenc tulajdona)

A próbákat Nagyék családi házában tartottuk. Kezdem ráérezni a gitározás ízére. Szerettünk volna közönség elé lépni, de a Kaszinó már foglalt volt, az Erőmű Kultúrházban elutasítottak, végül Csingerben, a Bányász Kultúrházban befogadtak minket. Kaptunk felszerelést és próba lehetőséget. Elérhető közelségbe került az első fellépés, viszont nem volt még nevünk. Végül a SHOCKINGS névre mindenki rábólintott. Édesapám gyakran tréfálkozott a nevünkkel: 'Sok ing, gatyá meg egy sem.' 1967 tavaszán egy vasárnap délutánra tűztük ki az első fellépésünket. A plakátokat saját kezünkkel írtuk, festettük és ragasztottuk ki. Izgultunk, hogy barátainkon kívül hányan lesznek Csingerben, ahová a központból helyi busszal lehetett eljutni. Autója csak keveseknek volt. Délután ötkor kissé kongó teremben kezdtük el a bulit. Számainkat a gyér számú közönség lelkes tapsal fogadta. Az első szakasz vége felé befutott Ajkáról a busz, amivel jó sok fiatal érkezett. Hogy ne

csend fogadja őket, nem tartottunk szünetet, megszakítás nélkül nyomtuk tovább. A buszok ritkán jártak, a következőnél az eset megismétlődött. A jó háromórás bulit egy szünettel zenéltük végig. A hangulat fokozódott, a közönség nagy része táncolt, lelkesen tapsolt, kiabált. Azt hiszem, jól sikerült a bemutatkozásunk. Másnap az osztálytársaim közül is többen gratuláltak. Attól kezdve gyakorivá váltak a fellépéseink ott. Kezdték megismerni a nevünket. Akkoriban a fiatalság legkedveltebb helye a Kaszinó volt, ahol a SIROKKÓ, szombatonként pedig a gimnazistákból álló NIVEUS játszott. A dobosuk, Bakonyi Feri (Csibe), osztálytársam volt. Sokat ugrattuk egymást, hogy kinek a zenekara jobb. Egyszer meghívtak minket is oda, egy szombat esti fellépésre. Azonnal igent mondtunk. Végre bemutatkozhatunk Ajka legnépszerűbb helyén! Azt még nem tudtuk, hogyan kerül a felszerelésünk a Kaszinóba, de ezt az esélyt nem szalaszthattuk el. Fuvarra pénzünk nem volt, így más megoldást kerestünk. Barátunk és rajongónk, Ozorai Gyuri (Pippó) vasúti ismeretsége révén elintézte, hogy az állomás adjon kölcsön egy poggyászszállító kékikocsit. Ezt az állomástól elhúztuk Csingerbe, ott felpakoltuk a felszerelésünket és azon húztuk be a Kaszinóig. Másnap nagyon jól sikerült a fellépésünk. Az utat persze ellenkező irányba is megcsináltuk. Fárasztó volt, de megérte. Végképp elfogadott banda lettünk Ajkán. Később Devecserben, a kultúrházban is rendszeres lehetőséget kaptunk, ahol jó bulikat tartottunk. A helybeliek örömmel fogadták az új szórakozási lehetőséget, törzsközönségünk pedig gyakran elkísért bennünket. Egyre ismertebbek lettünk, már némi költségtérítést is fizettek a bulik után.

A legtávolabbi hely, ahová a zenekarral eljutottam, a székesfehérvári Ságvári Technikum kultúrterme volt. Itt végzett Vilmos bátyám és Nagy Zoli is ide járt, aki hétfőveken jött haza Ajkára zenélni. Az ő ötlete és szervezése nyomán jöhetett létre fehérvári bemutatkozásunk. Helyben is kiváló együttesek működtek, s Budapest közelsége miatt gyakran léptek fel ott menő fővárosi zenekarok. A technikumnak is volt saját csapata. Izgultunk, hogy milyen fogadtatásunk lesz. Azt hiszem, nem vallottunk szégyent. Csapatunk szekere kezdett haladni és én nekifogtam egy másik basszusgitar készítésének, mivel amin játszottam, annak rövid volt a nyaka. Hegedű alakúra terveztem, amit Paul McCartney is használt. Megcsináltam, de sajnos soha nem pengettem az új négy húrost, mivel 1968 augusztusában bevonultam s ezzel az én rockzenész pályafutásom véget is ért. Helyemet és az általam egyszer sem használt basszusgitáromat Fejes Ferencnek (Fetyke) adtam át, akinél aztán jó sokáig szolgált a SHOCKINGS együttest. A csapat nem maradt Kugler nélkül. Vilmos bátyám ősszel leszerelt és technikusként csatlakozott hozzájuk. Érkezése nagyot lendített a zenekar hangzásán. Készített visszhangosítót, torzítót, ezzel olyan számok előadását is lehetővé tette, amikre addig nem volt lehetőség. 1970-ben Pulykát is behívták a seregbe, Grünwald Gyula lett az új ritmusgitaros. Érkezése kissé átformálta a SHOCKINGS zenei arculatát, ugyanis ő sokkal visszafogottabban játszott, mint a kemény rockot imádó Pulyka. Ettől kezdve a ROLLING STONES és hasonló számok helyett/mellett, lágyabb, dallamosabb slágerek is helyet kaptak.”

Kugler Vilmos mellett Nagy Zoltán is felelevenítette a 12 év eseményeit. A 60-as évek végén eljutottak a „Ki mit Tud?” megyei döntőjére és ORI vizsgát is tettek. A következő évtizedben rengeteg balatoni településen megfordultak a csopaki kultúrháztól a keszthelyi egyetemig, ahogy játszottak sétahajón is. Zoli mindig nagy sikert aratott az ANIMALS slágerével (A felkelő Nap háza), Tamás pedig kiválóan adta elő a CREEDENCE dalokat. Előbbinek szokása volt, hogy le-leugrott a közönség közé táncolni, ha éppen nem énekelt. 1973-tól Hosznyák István lett a dobos. 1975-től az Erőmű Kultúrházban SHOCKINGS klub működött évekig. ’78-ban Zoli munkahelyi elfoglaltság miatti kiválásával megszűnt a zenekar. 1996-97-ben három nosztalgia rendezvényen (VMK, Erőmű, Kaszinó) régi rajongóik örömeire újra színpadra álltak és nagy sikert arattak.

NIVEUS (1966–1968)

A Bródy gimnazistákból álló NIVEUS (latin szó, jelentése hófehér) együttes történetét Simon Gyula (zongora, ének) mesélte el. Mikor az elsőt kezdte a helyi középiskolában, akkor vetődött fel benne és Megyeri Tamás (ritmusgitár, ének) barátjában, hogy össze kéne hozni egy csapatot – akkori szóhasználat szerint beatzenekart. Társakat hamar találtak az ötlethez, de a technikai háttér már nehezebb diónak bizonyult. Hogyan, hogyan nem, Bakonyi Ferenc (Csibe), dobos egyszer feltévedt a gimi padlására és ott „talált” soha nem használt hangszórókat, amiket alkalmasnak vélt arra, hogy hangfalakat készítsenek belőlük. Némi szülői segédlettel sikerült nekik az egyik bányánál diákmunkához

Balról: Dreisziger András, Tóth József, Bakonyi Ferenc, Megyeri Tamás, Simon Gyula (fotó: Simon Gyula tulajdona)

jutniuk, amiért annyi pénzt kaptak, hogy tudtak belőle egyszerűbb erősítőket venni.

Családjaik támogatása persze a hangszerek megvásárlásához is kellett. 1966 őszén erőteljes gyakorlásba kezdtek és hamarosan rendszeresen felléptek már iskolai bálokon, szombatonként pedig klubdelutánokon a Kaszinóban. Az említetteken kívül Dreisziger András (basszusgitár) és Tóth József (szólógitár) voltak a tagok. Simon Gyula zongorázni és klarinétozni tanult, a többiek autodidakta módon lettek zenészek. A kor slágereit játszották, (SHADOWS, SPOTNICKS, BEATLES, ROLLING STONES, KINKS, ILLÉS, stb.), később jöttek a saját szerzemények is. Az egyik legmenőbb bandának számítottak. Aktív időszakuk nagyjából másfél-két évig tartott.

RAIDERS (1968–1969)

Szabó László (Aca) mesélt együtteseiről, így az elsőről is, amely 1968 körül a 300-as MTH diájaiból alakult és rövid ideig működött. Rajta kívül Fábíán Gellért szólógitár, Farkas István ének, Zsoldos János basszusgitár és Nagy Károly dobos alkották a zenekart. Az Eötvös utcában, Zsoldosék pincéjében gyakoroltak. Zenei képzettségük nem volt, hallás után tanulták meg a számokat. Többek között BEATLES, EQUALS, SHADOWS dalok mindig elhangzottak fellépéseiken. Csehszlovák Jolana, Szegeden gyártott Moni gitárokat, Beag erősítőt és házilag készített hangfalakat használtak. A dobosuk állva játszott (ritkaság). Szabó László ugyancsak azon ajkai gitárosok közé tartozik, aki évtizedeken át zenélt valamelyik helyi vagy környékbeli csapatban.

Balról: Szabó László, Nagy Károly, Zsoldos János, Farkas István, Fábián Gellért (fotó: Varga József)

HELP (1970–1972)

Cserháti István (Csöves) billentyűs, Simon Ferenc (Festi) énekes, Soltész László (Solti) basszusgitáros, Szabó László (Aca) szólógitáros, és Tóth Lajos (Szöcske) dobos alkotta együttes nagyon aktív volt. Az Erőműben, a VMK tánctermeben, ötörai teákon és karácsonyi, húsvéti bálokon játszottak rendszeresen, de Sopronban is felléptek. DEEP PURPLE, BLACK SABBATH, ATOMIC ROOSTERS, URIAH HEPP és CREEDENCE dalokra emlékezett Szabó László és Tóth Lajos. Kezdetben egy „Lackás” becenevű veszprémi dobossal zenéltek. Szabó Acában megmaradt, hogy a DEEP PURPLE híres „Smoke On The Water” (Füst a víz felett) című dalában hegedűvonót is használt. Egy kislődi fellépésre lovaskocsival vitték el a cuccaikat. A számokat magnóról hallgatva gyakorolták be. Farfisa, Selmer, Laney, Admiral márkájú hangszereket és technikát használtak. Cserhátinak akkor még azért volt „Csöves” a beceneve, mert mindig csöves nadrágban járt. Ő úgy döntött, hogy elmegy Pestre szerencsét próbálni, ami sikerült is neki. Országos hírvézenész lett belőle (P. MOBIL, P. BOX). Távozása és Simon bevonulása a zenekar végét jelentette.

FORTUNA (1973–1976)

1973 tavaszán három korábbi PANTHERS tag (Kiss Sándor billentyű, Molnár László szaxofon, basszusgitár, Pomázi László szólógitár, ének) továbbá Rieger Károly (dob) alakította a pár évig működő együttest, amelyben később Rieger Árpád (basszusgitár) meg Szabó László is játszott. Padragon a kultúrházban, majd a Kvattro Étteremben gyakoroltak. Fellépéseiken a külföldiek mellett főként ILLÉS, OMEGA és BERGENDY számok szerepeltek. Mindezeket Pomázi Laci (Poma) mesélte, aki számtalan, Ajka környékén ismert bandát erősített az elmúlt 50 évben. Ha kellett énekelt, gitározott, billentyűzött és még ma is aktívan zenél.

*Balról jobbra: Pomázi László, Rieger Károly, Kiss Sándor, Rieger Árpád
(fotó: Pomázi László tulajdona)*

Együttesek jöttek-mentek, akadtak, amelyek „csak” a gyakorlásig jutottak el, fel sosem léptek. A menő csapatok tagjaként jó érzés lehetett színpadon állni és szórakoztatni több száz fiatal. A lányok körülrajongták őket, a közönség szeretete mindent megért. Persze időnként adódtak problémák és gyakran a továbbtanulás, a katonaság vagy a nősülés vetett véget egy zenész pályafutásának. Mindannyian szívesen emlékeztek a régi időkre. Nagy élmény találkozni azokkal a hölgyekkel, akik egykor feleségként, barátnőként, zeneimádóként rengeteg bulin ott voltak.

LOKÁTOR (1972–1989)

Berzi Zoli, Rezneki Józsi és Ferenczi Antal tekintett vissza a zenekar életére, eredményeire. 1972

*Balról jobbra: Ferenczi Antal, Gieber Sándor, Rezneki József,
Berzi Zoltán, Sélley Csaba (fotó: Bege Tamás)*

és 1976 között működött az együttes. A közös zenélés ötlete a Sélley családban vetődött fel, megalakulásuk pedig Farkas Lajos patronálásával történt. Először négyen voltak, Sélley Sándor (ritmusgitár), Sélley Csaba (basszusgitár), Ferenczi Antal (szólógitár) és Berzi Zoltán (dob), de még az indulás évében érkezett Rezneki József énekesnek. Mivel ősszel Sélley Sándor bevonult, a helyére Gieber Sándor lépett be a zenekarba. Az Erőműben gyakorolhattak, de viszonzásul évente néhány bált végig kellett zenélniük. Gyári hangszereket (Jolana, Duban),

erősítőket (Regent) és hangfalakat használtak. Egyebek mellett CREEDENCE, SLADE, MUD, SWEET, STATUS QUO, ILLÉS, BERGENDY és SHADOWS dalokat játszottak.

1974 novemberében, egyik helyi csapatként, ők képviselték városunkat a „Megyei beatzenekarok ajkai találkozója” nevű rendezvényen, amelyre 700-an váltottak jegyet.

A bemutatkozások 45-45 percesek voltak. A későbbiekben szinte minden Somló környéki faluban felléptek, táncesteket tartottak rendszeresen az Erőmű Kultúrházban. Megmaradt bennük egy kétnapos iszkázi búcsúi bál emléke. Ajkán legtöbbször az Erőműben és a Kaszinóban lehetett látni őket. Sokszor játszottak 5-600 ember előtt, de emlékezetük szerint egyszer 1200-an voltak kíváncsiak rájuk. Utolsó bulijukat a Kaszinóban tartották 1976-ban. Megszűnésüket ugyanaz okozta, mint annyi más bandánál: megkapták a behívójukat. '78-as leszerelésük után Berzi Zoltán új emberekkel (Oláh Istvánt, Radics Istvánt említi) és valamivel keményebb vonalú számokkal vitte tovább a jól „bejáratott” nevet, így a következő évtizedben is sok helyen lehetett szórakozni a Lokátor zenéjére megyeszerzte. A sors fintora, hogy Berzi Zolival e beszélgetés során találkozhattak utoljára egykori zenésztársai, mivel néhány nap múlva kaptuk a ledöbbentő hírt, hogy elhunyt.

ÉS (1974–1975)

A HELP megszűnése után Szabó László (Aca) és Tóth Lajos (Szöcske) együtt vendéglátóztak a Balatonnál, 1973-ban pedig a Pálma presszóban, ahol Szellem Károly volt a harmadik társuk. Év végén ott keresték meg őket a Városgazdálkodási Vállalattól, hogy alakítsanak zenekart a cég támogatásával. Így jött létre a következő évben „Szöcske” név ötlete nyomán az ÉS együttes. Soltész László basszusgitár, Szabó László szólógitár, Szedresi Gábor ének, fuvola, Tóth Lajos dob.

Balról: Szabó, Tóth, Szedresi, Soltész (ül)
(fotó: Tóth Lajos birtokában van)

Elől: Tóth, Soltész, hátul: Szedresi, Szabó (fotó: Tóth Lajos birtokában van)

A VGV-től viszonylag hamar átkerültek az Erőmű Kultúrházába és ott gyakorolhattak, aminek fejében bálókön játszottak. Ők is szerepeltek a „Megyei beatzenekarok ajkai találkozásán” 1974 végén az Erőműben. JETHRO TULL, MINI, DEEP PURPLE, SLADE, SWEET, CREEDENCE dalok maradtak meg emlékeikben. Mindezeket Tóth Lajos osztotta meg velünk, aki azt is elmondta, hogy az ő 1975-ös bevonulásával ez a zenekar is feloszlott.

SZIVÁRVÁNY (1975–2005)

Ajkarendeki székhellyel összeállt csapat, amely 30 évig a legtöbbet foglalkoztatott buli zenekarnak számított a környéken. Magyar és külföldi slágereket, sok BEATLES-t játszottak az első időkben, majd fokozatosan átálltak lakodalmas és báli muzsikára. Azon senki nem lepődik meg, hogy Pomázi László (Poma) ennek is tagja volt. Mellette a következő zenészek nevét sikerült megtudni: Németh László szaxofon, Penk János billentyű, Rosta Albert dob, Bognár György billentyű, Ferenczi Antal gitár, Szimicsek János billentyű, Somlai István ének, Pék Attila billentyű, ének. A lista bizonyára nem teljes.

Penk János, Pomázi László, Rosta Albert, Németh László (fotó: Pomázi László tulajdona)

Remélhetőleg a történetek és a fényképek segítségével sokaknak sikerült gondolatban visszarepülniük fiatalságuk helyszíneire és újra átélhették, ahogy a Kaszinó szabadtéri színpada előtt, vagy az Erőmű Kultúrház hatalmas báltermében táncolnak. A leírásokból kiolvasható, hogy bizony a régi időkben sem volt egyszerű együttest alakítani és egyben tartani. A rockzene napjainkban megérdemelt helyén van, az egyetemes zenekultúra részét képezi. Ajkaiként legyünk hát büszkék mi is a helyben élő egykori és mai rockzenészekre, és azokra, akik már az égi zenekarokban játszanak. Nélkülük városunk kulturális múltja és jelene sokkal szegényebb lenne.

Köszönjük Berzi Zoltánnak, Bognár Edinának, Bognárné Hédinek, Dreisziger Zsuzsannának, Farkas Lajosnak, Fábián Gellértnek, Ferenczi Antalnak, Hosznyák Istvánnak, Kalász Sándornak, Király Verának, Kovács Csabának, Kuglerné Zsuzsának, Kugler Ferencnek, Kugler Vilmosnak, Nagy Zoltánnak, Papp Lászlónak, Pék Attilának, Pomázi Lászlónak, Rezneki Józsefnek, Riegnér Klárinak, Rostáné Valinak, Simon Gyulának, Soós Zsuzsannának, Szabó Lászlónak, a városi könyvtár munkatársainak a segítségét, továbbá Csendesné Bosits Éva bizalmát és a családom támogatását.

Felhasznált források:

Ajkai műsorkalauz 1975. március, július, 1976. március, 1979. augusztus.

Ajkai Szó, 1996. április 26. és 1997. május 9.

MOLNÁR László: *Panthers emlékkönyv.*

Napló 1974. november 22. és 1989. január 14.

*Tilhof Endre***KERÉK ÉVFORDULÓK 2025**

200 éve, 1825-ben született Acsádon **KOVÁCS Imre** református lelkész. Részt vett – tüzérként – az 1848-1849-es szabadságharcban. A bukás után 1853-tól Dudaron, majd Nyárádon segédlelkész. 1856-ban választja lelkészévé a **padragi református gyülekezet**. 47 évig – haláláig – gondozza egyházát és irányítja hívei lelki életét. Szolgálatá alatt 1871-ben leég a falu, s vele együtt a református templom és az összes egyházi épület. Egy éven belül – vezetésével – a reformátusok újra építtetik templomukat, majd 1890-ben már a mai alakúra építtetik át. (Padragon hunyt el 1902. október 23-án.)

150 éve, 1875. szeptember 25-én született **Padragon SZABÓ Imre** katolikus kántortanító, Szabó Pál padragi kántortanító fia. Győrben tanul, s szerez képesítést 1895-ben. Visszatérve szülőfalujába, apja munkájának minden téren folytatója, a katolikus iskola egyszemélyes tanítója és a **Padragi Katolikus Egyházközség** kántora. 1896-tól a **Padragi Tűzoltó Egylet** titkára. 1898. április 17-től a frissen alakult **Padragi Áruszövetkezet** jegyzője. A község kulturális életének állandó szereplője. 1898. június 19-én saját szerzeményű ódával köszönti jubileumán Stangl Ferenc somlóvásárhelyi főtanítót. 1903. február 15-én a község műkedvelő színjátszóival előadják a *Kölcsönként táncosok* című vígjátékot. 1906. március 15-i községi ünnepségen még Petőfi-verseket szaval, ám szeptemberben padragi állását felmondva Somlóvásárhelyre távozik, ahol 1935-ig kántortanítóként szolgál. (Somlóvásárhelyen hunyt el 1935 után.)

150 éve, 1875. november 2-án született **Ajkarendeken dr. KELLER Lajos** gimnáziumi tanár. Keller Lőrinc tanító fia az elemi **Ajkarendeken**, a középiskolát Veszprémben, Győrött és újból Veszprémben, az egyetemet 1896 és 1902 között Budapesten végzi. Magyar-német szakos tanári oklevelet 1904-ben, doktori fokozatot 1905-ben szerez. 1902-től 1919-ig Trencsénben, 1919. januártól 1937. júniusig Budapesten, a Madách Gimnáziumban tanít. Közben 1914 és 1918 között katoná, mint tartalékos százados szerel le. Szülőfaluját nem felejtje el. 1944-ben 100 pengőt adományoz az **ajkarendeki hősi emlékmű** felállításához. Cikkei és tárcái a *Trencsényi Lapok*-ban, a *Vág-völgyi Lapok*-ban és az iskolai évkönyvekben jelennek meg. (Budapesten hunyt el 1945. május 9-én.)

Művei: *Martialis régiségtani adatai*. Trencsén, 1904. – *A zene pszichológiája*. Trencsén, 1908. – *Tükördarabok*. Trencsén, 1908. – *A trencsényi vár kútregéje*. Operett (Zene: Hüttisch Antal). Trencsén, 1910. – *A törvény őre Mucsán*. Vig operett. (Fordító). Trencsén, 1911. – *Trencsén és vidéke kalauza*. H. é n.

150 éve, 1875-ben kezdődött el **Ajkacsingervölgyben** az 1872-től épülő elemi iskolában a tanítás. A felsőcsingervölgyi négy ablakos, faszindelyes iskola fenntartója a szénbánya, akkori nevén *Szénipari Egyesülés*. A 12 x 4,75 m alapterületű, 2,8 m belmagasságú tanteremben 10 hosszú padban 10-10 gyerek fért el. A tanító lakás két szobából, konyhából, kamrából állt. Az iskolaépület töltötte be a templom szerepét is, mellette harangláb is állt, két haranggal. A tanköteles (I-IV. osztályos) gyerekek száma 1879-ben 42, 1888-ban 84, 1902-ben pedig már 126 fő, akiket az egy tanteremben váltott műszakban oktatott az egyetlen tanító – a német származású *Szám Lőrinc* bányatiszt – magyar és német nyelven.

150 éve, 1875-ben született Devecserben **EDELMANN Adolf** építőanyag kereskedő, gyáros. 1904-től választmányi tagja a Devecseri Kereskedők és Iparosok Körének. Hitközségi képviselő, később a hitközség ellenőre. 1910-ben **téglagyárat** építtet, alapít **Ajkán**. Monopolhelyzetű üzeme eredményesen működik, ezért terjeszkedni szeretne. 1929. január 1-jén 25 év időtartamra bérbe veszi a *Bóday Dezső* földbirtokához tartozó, a Köleskepe-völgy és Csingervölgy találkozásánál

lévő kőbányát. A gazdasági válság azonban őt sem kíméli, tönkremegy. Téglagyárát 1934. január 15-én – árverésen – az *Ajkai Kőszénbánya Rt.* vásárolta meg. (Auschwitzban gyilkolták meg 1944. július 9-én.)

100 éve, 1925. március 3-án született *Ajkán* **Charles TASNADI** (Treiber Károly) fotóművész,

Treiber Károly vájárnak, a *Tanácsköztársaság* ajkai termelési biztosának a fia. Iskolái elvégzése után 1946-ban, mihelyt a nagykorúságot eléri, nevét magyarosra változtatja. 1951-ben – kalandos úton – Ausztrián keresztül Venezuelába, majd onnan az Egyesült Államokba távozik. Itt a világ egyik vezető hírügynökségénél, az AP-nél lesz fotós. Pályafutása során hét amerikai elnökről készít fotótudósítást. Több mint negyvenszer jár Kubában, sokszor fotózza *Fidel Castrót*. *Lyndon Johson* amerikai, *Anvar Szadat* egyiptomi elnökről, *Menáhem Begin* izraeli miniszterelnökről készített fotói bejárják a

világsajtót. Készít képet *Richard Nixon*, *Ronald Reagan*, *Bill Clinton* amerikai elnökökről, de *Leonid Brezsnyev*ről, a Szovjetunió vezetőjéről is. 1996-ban vonul nyugalomba. (Washingtonban hunyt el 2008. január 11-én.)

100 éve, 1925. március 7-én született *Ajkán* **MORAVETZ Károlyné Weiler Irén** könyves-

boltvezető. 15 éves korától előbb az *ajkai téglagyárban*, majd *dr. Parragh Levente* orvos segítőjeként dolgozik. 1944. május 14-én a többi ajkai és környéki zsidó származású személlyel együtt a pápai gettóba, onnan pedig július 5-én Auschwitzba deportálják. Családjából rajta kívül csak Aranka nővére – aki Budapesten rejtőzik – menekül meg. Édesanyja és testvérei (Sándor, Rozália, Jenő, Zoltán) Auschwitzban lelik halálukat. A kényszermunka, a bergen-belsen-i tábor – 1945. április 15-i – felszabadítása után szeptemberben térhet haza. 1946 januárjában házasságot köt a mellette a

nehéz időben is kitartó vőlegényével, *Moravetz Károllyal* (1923-1974). Az 1950-es évek elején könyvbizományosként dolgozik. 1954. július 1-jén boltvezetővé nevezik ki. E munkakörben megszervezi és felvirágoztatja Ajka Alkotmány utcai, Frankel utcai, majd Szabadság téri könyvesboltját. Közben elvégzi az általános iskola 7-8. osztályát és könyvesbolti eladó képesítést szerez. Tevékenyen részt vesz a város kulturális életében, irodalmi találkozókát szervez, egyfajta missziót teljesít. Kitüntetések sorával ismerik el tevékenységét. Háromszoros Kiváló Dolgozó, 1980-ban Kiváló Munkáért minisztertanácsi, 1985-ben Szocialista Kultúráért miniszteri elismerésben részesül, de megkapta az *Ajka Közművelődéséért* kitüntetést is. Nyugdíjazása, 1985. április 30-a után is dolgozik, a *Magyar Imre Kórházban* könyvterjesztő. (Ajkán hunyt el 1990. február 5-én.)

100 éve, 1925. március 15-én született *Bódén* **HORVÁTH Sándor** bányász, vájár. 16 éves

korától bányász. Végigjárva a ranglétrát, kezdetben csillés, később segédvájár, 1949-től vájár, 1951-től pedig 1978-as nyugdíjazásáig csapatvezető vájárként dolgozik az *ajkai bányák Jókai bányaiüzemében*. Csapatával sok kimagasló termelési eredményt ér el. Munkáját a kitüntetések sorával is elismerik. A legjelentősebbek: a *Munka Vörös Zászló Érdemrendje* (1956) és a *Kossuth-díj* (1957). Felesége Szabó Pál Jolán, gyermekeik: Károly (1951) bányamérnök, Ildikó (1958) kereskedő (2001. február 10-én hunyt el Ajkán.)

100 éve, 1925. április 3-án született Somlóvásárhelyen **ZSIGMOND Sándor** tanár. A középiskolát Veszprémben végzi. 1944 decemberében bevonultatják katonának, s a levontékkal együtt kikerül Németországba, ahol az amerikaiak fogságába esik. 1946 áprilisában tér haza. 1947-ben műszerész szakmunkás bizonyítványt, 1953-ban műszaki tanári oklevelet szerez. 1949-től az *Ajkai*

*Timföldgyár és Alumíniumkohó*ban dolgozik, 1951-től az 54. sz. Ajkai Dózsa György ipari iskolában (Bánki Donát Szakközépiskola) nevelő-, majd a szakmai ismeretek tanára, 1970-től pedig igazgató-helyettes. E munkaköréből vonul nyugállományba 1985. december 23-án. Közéleti tevékenységének fő terepe az ifjúságvédelem, amelyet a rendőrséggel karöltve végez éveken át. Munkáját oklevelekkel, kitüntetésekkel (1975-ben *Miniszteri dicséret*, 1992-ben *Bánki-émlékplakett*) is elismerik. (Ajkán hunyt el 2007. február 26-án.)

100 éve, 1925-ben súlyos járványok sújtják községeinket.

Ajkán április 2-ától április 15-ig lépfene. Június 24-étől augusztus 24-ig száj- és körömfájás. Június 24-étől szeptember 1-ig és október 6-ától december 1-éig sertésvész.

Ajkarendeken január 14-étől május 19-ig sertésorobánc. Június 24-étől augusztus 4-ig száj- és körömfájás.

Bakonygyepesen július 21-étől augusztus 24-ig száj- és körömfájás.

Bódén június 9-étől július 8-ig száj- és körömfájás.

Csékúton június 9-étől augusztus 11-ig száj- és körömfájás.

Tósokon január 1-jétől január 14-ig veszettség. Február 3-tól március 11-ig és június 9-étől július 8-ig száj- és körömfájás.

Tósokberénden február 10-étől április 2-ig és július 21-étől augusztus 24-ig száj- és körömfájás.

100 éve, 1925. május 13-án született Gyömörén, **KONDOR Pálné Mente Márta** tanító.

Először varrónőnek tanul, majd a pápai reformárus tanítóképzőben szerez oklevelet 1946-ban. 1947-től Bódén, 1948 és 1981 között, egészen nyugdíjazásáig az Ajkacsingervölgyi Általános Iskolában tanít, de nyugdíjasként is dolgozik. 1990-ig az **ajkai Fekete István Általános Iskolában** napköziotthon vezető, 1992-től a bódéi plébánián hitoktató – haláláig. Közben 1967 – 1980 között tagja az Ajkai Városi Tanácsnak. 1973-ban, egy éves, gyakorlati-módszertani vezetői tanfolyamot végez. Munkáját 1972-ben *Miniszteri Dicséret*, 1976-ban *Ajka Városért Díszoklevél*, 1978-ban *Veszprém*

Megyéért Érdemérem ezüst, 1980-ban *Pedagógus Szolgálati Emlékérem* kitüntetéssel (is) honorálják. (Veszprémbe hunyt el 1993. április 22-én.)

100 éve, 1925. május 24-én született Beremenden **dr. SZEGEDI Antal** ügyész. Diplomát a

Pécsi Jogtudományi Egyetemen szerez, 1957-ben. Fiatal korában kilenc évig a Somlón lakik, a hajdani „amerikás” pincében. Később a devecseri járásbírószágon dolgozik, mint ügyész, majd, mint a járási ügyészség vezetője. Kora ifjúságától írogat. Első verse 18 éves korában jelenik meg az *Ifjúságunkban*. Közöl tőle verset, illetve prózát a *Magyar Vetés*, a *Napló* című folyóirat, a *Pécsi Rádió*, a *Vallomások hajnali utakon* (Bp., 1996) és a *Pannon vallomások* (Ajka, 2001) c. antológia. 1993 óta arról is ismert, hogy minden hónapban egyszer megteszi kerékpárral az Ajka és Pápa köz-

zötti utat oda-vissza, 79 éves kora óta pedig legidősebbként részt vesz a Somló-csúcsfutáson. (Ajkán hunyt el 2006. január 17-én.)

100 éve, 1925. július 11. (Végre) két tantermesre bővítik **ajkai katolikus elemi iskolát**. Az egyik tanteremben, amely kápolnaként is szolgál, oltárt alakíttat ki *Nirnsee Pál* földbirtokos. Az új oltárt dr. *Rott Nándor* megyéspüspök szenteli fel. Az egyházi szolgálatot továbbra is dr. *Czapáry László* tósokberéndi plébános végzi.

100 éve, 1925. július 19-én született Celldömölkön **SOMOGYI Lajos** bányauzem-vezető,

sportköri elnök. Bányászati technikumban szerez oklevelet. 1952–1957-ig Veszprémben a trösztigazgatóságon dolgozik, majd a különböző beosztásokban végzett kiemelkedő munkája alapján 1957. május 1-jén kinevezik az 1954-ben átszervezett *ajkai szénbányák* üzemvezetőjévé. E bányavezető munkakört 1963. október 31-ig látja el. Ezután rövid pár évig Putnokon dolgozik, majd, nyugdíjazásáig a *Padragi bánya* munkaügyi vezetői feladatait látja el. Ajka és Padrag életébe sportvezetőként írja be nevét. Olyan szakosztályok sikerességéhez járul hozzá, mint az NB I-ig jutó *női kézilabda*,

sakk, *modellezés*, *ökölvívás*, *tájékozódási futás*, valamint az NB II-ben is szereplő *labdarúgás*, *asztalitenisz*. Nevéhez fűződik az *Ajkai Bányász Sportkör* sporttelepének kialakítása, a *Klubház* megépítése... is. (Ajkán hunyt el 1998. szeptember 17-én.)

100 éve, 1925. július 22-én született **Ajkán STOLÁR Mihályné Radics Magda** tanító. Apja,

Radics Gyula ispán a *Nirnsee uradalomban*. A veszprémi Angolkisasszonyok Tanítóképző Intézete elvégzése után 1944–1945-ben Ajkán, 1945–1946-ban Ajkacsingervölgyben, 1946–1947-ben Bódén, 1952–1954-ben a Várpalotai Leányiskolában, 1954-től 1976-ig Ajkán, az (1. sz.) *Kossuth Lajos Általános Iskolában* tanít. Az 1976 és 1981 között igazgató az ajkai 4. sz. (*Fekete István*) *Általános Iskolában*. 1982-től nyugdíjas, de még kilenc évig tanít a *Fekete István iskolában*. Közben 1955 és 1969 között alsó tagozatos szakmai munkaközösség-vezető, 1969–1971-ben szakfelügyelő. Az 1960-as

években a devecseri járás, majd Ajka város köznevelési felelőse. Iskolájában szakszervezeti titkár. 1964-től 1968-ig a Győri Tanítóképző Intézet gyakorló hallgatóinak vezető tanára. 1970-től a hároméves tanítói komplex gyakorlati szemináriumok vezetője. Tanfolyamok rendszeres előadója. Megyei pedagógiai pályázatok díjazottja. Szakmai cikkeit a *Tanító* c. lap közli. 1992-től tagja az ajkai katolikus egyházközség képviselő-testületének. Az ajkai Pedagógus Szakszervezet Nyugdíjas Klubjának vezetője. Kitüntetései: 1970 *Veszprém Megyéért ezüst*. 1971 *Kiváló Tanító*. 1976 *Fekete István Emlékplakett*. 1979 *Ajka Város Közoktatásáért és Közművelődéséért*. 1980 *Mozgalmi Munkáért*. 1981 Pedagógus Szolgálati Emlékérem. Munka Érdemrend bronz. 1994 *Arany Oklevél*. (Ajkán hunyt el 2014. július 18-án.)

Műve: Jártasságok és készségek. (Társszerző.) = Tanítók kézikönyvtára 1. köt. Bp., 1968.

100 éve, 1925. november 5-én született Tapolcán **MARTON László** szobrászművész. 1946-

ban az Iparművészeti Iskolában, 1952-ben a Képzőművészeti Főiskolán szerez oklevelet (Pátzay Pál tanítványa). Már gyermekkorában felfigyelnek tehetségére, formaérzékére és segítik művészeti tanulmányait. Budapesten és Szigligeten alkot. Budapesten, Szigligeten és Tapolcán állandó kiállítása van a Marton Galériában. Díjai, kitüntetései: 1952, 1953, 1956 Munkácsy Mihály-díj; 1973 Érdemes Művész; 1980 Kiváló Művész; 1981 Pro Arte 1992, 1994 Pro Cultura. 1994-ben Tapolca, 1996-ban Hévíz, 2008-ban Budapest díszpolgárává választják.

Legismertebb művei köztéri alkotások. Városunkhoz, Ajkához három szobrával kötődik. Az Üveggyár előtt áll az *Üvegfüvők*, a Hild parkban a *Bányászok*, a Molnár Gábor iskola előtt pedig *Molnár Gábor* mellszobra. Életműve mintegy 150 köztéri szobor, 300 kispasztika, 310 akvarell, rajz. (Tapolcán hunyt el 2008. október 5-én.)

100 éve, 1925. november 7-én hunyt el Szombathelyen **RÓTHY (Reiter) Mihály** plébános,

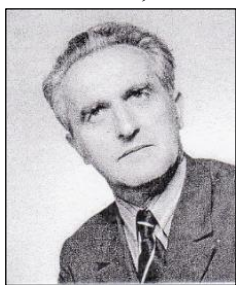

esperes, az *Ajkai Katolikus Elemi Iskola* építtetője. A gimnáziumot Szombathelyen, a papi szemináriumot Veszprémben végzi. 1864-ben szentelik pappá. Először káplán Vörsön, utána karkáplán Veszprémben. 1874-től, nyugalomba vonulásáig, 1915-ig Kislőd plébánosa. Közben 1891-től a veszprémi kerület tanfelügyelője, 1896-tól esperese, 1901-től tb. kanonok, 1912-től a városlődi kerület esperese. Működése

alatt 1877-ben Kislődön renováltatja, kifesteti a templomot, 1886-ban iskolát, 1887-ben kálváriát, 1905-ben óvodát épített. Ő Kislőd legnagyobb jótévedője, minden jövedelmét a községre költi, takarékszövetkezetet, segélyegyletet alapít. Az 1950-es évekig – és a 90-es évektől újra – a fő tér és a *Markója László* esperes-plébános által alapított egyháztörténeti gyűjtemény őrzi a nevét. Nemcsak a kislődi, az ajkai katolikusok jótévedője is Róthy Mihály. Saját költségén építteti fel 1900-ban az ajkai katolikus iskolát és tanítólakást, 1901-ben pedig 1000 koronát ajándékozik az iskolának. Méltán mondta róla Rott Nándor püspök: „*Tudós pap és nagy bölcsességű pásztor... teremtető ember volt, akit magas szintű újjászervező vágy töltött el.*” (Szombathelyen született 1842. március 15-én.)

100 éve, 1925. november 24-én született Vácon dr. **HARMOS Rezső** üzemi főorvos. A gimnáziumot Gödöllőn végzi. Az 1944-es érettségit követően a Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi karán tanul. 1950. szept. 22-én kapja kézhez diplomáját. Ez év őszétől katona, különböző alakulatok orvosa. Közben 1955-ben belgyógyász szakorvosi képesítést szerez. 1956-ban a Szolnoki Városi Kórházban adjunktus, 1957 február 15-től pedig az *ajkai Rendelőintézet ajkacsingervölgyi körzeti-*, majd bányarvosa 1985-ig, nyugalomba vonulásáig. Eredményes munkáját 1980-ban *Kiváló Munkáért*, 1984-ben *Veszprém Megyéért*

arany kitüntetéssel ismerik el. (Ajkán hunyt el 2012. március 10-én.)

100 éve, 1925. december 11-én született Várpalotán **HALASI Zoltán** villamosmérnök. 1942-

től lakatos mesterséget tanul, 1945-től felső-ipariskolába jár. 1948-tól a Várpalotai Erőmű üzem-technikusa. Munkája mellett elvégzi a Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Karát. 1957. március 20-án kinevezik az *Ajkai Erőmű Vállalat* igazgatójává. Igazgatósága idején épül fel az *Ajka II. Erőmű*. 1961. február 15-én áthelyezik Budapestre, s megbízzák az Erőmű Beruházási Vállalat irányításával. 1979-től nyugdíjazásáig, 1986-ig a Magyar Villamos Művek Tröszt főosztályvezetője. (Budapesten hunyt el 2010. augusztus 5-én.)

100 éve, 1925. december 23-án született Kaposváron **PAP János** politikus, miniszter. Iskolái

elvégezése után 1946–1949 között az *Ajkai Erőműben* vegyésztechnikus. Ezután, 1956-ig, a *Magyar Dolgozók Pártja* Veszprém megyei bizottságának ipari-közlekedési osztályvezetőjeként dolgozik, közben 1952–1954-ben pártfőiskolai végzettséget szerez. 1956 októberétől 1961-ig, majd 1965–1985-ig a *Magyar Szocialista Munkáspárt* Veszprém megyei bizottságának első titkári tisztét tölti be. 1961-től belügyminiszter, 1963-tól miniszterelnök-helyettes, 1958–1985 között országgyűlési képviselő, az országgyűlés honvédelmi bizottságának elnöke. 1959-től 1985-ig tagja az MSZMP Központi Bizottságának is. Nevéhez kötődnek az 1956 utáni Veszprém megyei megtorlások. (Budapesten halt meg 1994. február 22-én.)

100 éve, 1925-ben Önkéntes Tűzoltó Egyesületet alakít Ajkacsingervölgyben *Tárkányi (Tatarek) Károly* bányatiszt vezetésével 30 bányász. Zászlajukat 1928. július 15-én az ajkai községi és az üveggyári tűzoltók, valamint a *Levente Egyesület* díszszázadai részvételével tartott szentmise keretében szenteli fel *Huchthausen Lajos* teológiai tanár. Zászlóanya *Arnold Alfrédné*.

100 éve, 1925-ben alakult meg a *Bakonygyepesi Levente Egyesület*, amelynek közös volt a parancsnoksága Ajkarendekkel. Parancsnok *Dallos József* ajkarendeki iskolaigazgató, helyettese *Aporfi Mihály* bakonygyepesi tanító. A leventék elméleti és gyakorlati képzése is *Ajkarendeken* történt – heti egy alkalommal. Az elméleti oktatást télen tartották, a gyakorlati képzést pedig tavasszal és ősszel.

100 éve, 1925-ben született Tokodon **SEIDL István** üveges. Nagyapja üveges volt, az apja, hét testvérével együtt üveges lett. Szinte természetes, hogy ő is és öccse is ezt a szakmát választja. Alig tízesztendő, amikor 1935-ben Ajkára költözik. Már 14 éves korától az *Ajkai Üveggyár* dolgozója. Kezdetben formatartó, azután behordó, majd mind nehezebb és több szakismeretet igénylő beosztások után évekig szakoktató. Tagja az üveggyár legendás férfikarának. 1967-től négy esztendeig Jugoszláviában dolgozik, egy ottani üveggyár születésénél. Itthon fiataloknak, külföldön idősebbeknek adja tovább a szakmát, a szakma szeretetét. 1956 áprilisában már másodszor nyeri el a *Szakma Kiváló Dolgozója* címet. Szomorúsága, hogy négy gyermeke közül egyik sem választja a mesterségét. (Ajkán hunyt el 1979 után)

Képeslap, 1930-as évek

100 éve, 1925-ben a *Vasútállomás* és a *Torna-patak* közötti területen az *Ajkai Üveggyárba* külföldön toborozott üvegfúvók megtartása érdekében kertes ikerházakból álló épületcsoportot épít az üzem. A 6,60 méter szélességű utca két oldalán, hat-hat ház épül, s bennük 24 család talál otthonra. A vízellátást két kerek kút biztosítja.

Már korábban, 1892-ben is épült két egyemeletes ház a gyár mellett, de ott csak tizenhét családot tudtak elhelyezni. Később ez a két épület kevésnek bizonyul, ezért 1922-ben megkezdődik a gyár munkásainak szervezett letelepítése, az ún. **Üveggyári Kolónia** építése.

vezett letelepítése, az ún. **Üveggyári Kolónia** építése.

50 éve, 1975. március 10-én hunyt el **Ajkán BALOGH Ferenc** bányász, bányaiüzem-vezető. 16 éves korától bányász. Ajkacsingervölgyön kívül, az 1930-as évek végén, dolgozik az aknaszlatinai sóbányában is. Az 1940-es évek elején katona (szakaszvezető), 1941-től aknász, 1945. augusztus 1-jétől főaknász, 1954-től bányamester, majd aknavezető, végül üzemvezető az ajkai bányák *Ármin aknáján*. Munka mellett végzi el a bányaiipari technikumot, később pedig a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem bányamérnöki karát. Közéleti szerepet is vállal. 1958-ban Ajka országgyűlési képviselőjévé választják. A parlamentben, a kereskedelmi bizottságban dolgozik. 1967. március 19-én megválasztják a Veszprém Megyei Tanács tagjává. Az Alsócsingervölgyi temetőben nyugszik. (Ajkán született 1917. december 23-án.)

50 éve, 1975. március 29-én hunyt el **SZILY Sámuel** padragi körjegyző. Iskoláit Sopronban,

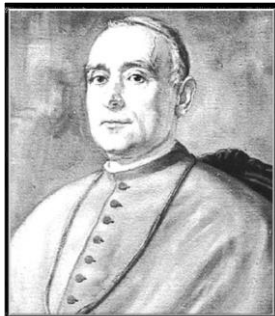

Pápán, Veszprémben végzi. 1910-ben a Szombathelyi Közigazgatási Tanfolyamon szerez jegyzői oklevelet. Ezután segédjegyző Vásárúton, majd Padragon, ahol azután 1920-ban körjegyzővé választják. Hozzá tartozik Csékút, Öcs, Halimba ügyeinek intézése is. Szerepet vállal más községi szervezetek irányításában is. Elnöke a *Levente Egyesületnek*, az *OKH-nak*, a *Polgári Lövölde Egyesületnek*. Szolgálatára idején létesítik Padragon és Csékúton is a *Hősök kertjét*, kap villanyt Padrag, nyílik meg a szénbánya, épülnek a bányászlakások. 1946-ban nyugalomba vonul és

Adorjánházára költözik. (Kiskamondon született 1888. november 12-én.)

50 éve, 1975. április 4-én a *Városliget* létrehozásáért végzett társadalmi munka emlékének megörökítésére *Medgyesy Miklós* (1933–2002) képzőművész által készített *Társadalmi munka emlékoszlop* néven bazaltkő oszlopot állítanak. Új neve **Jubileumi emlékmű**.

50 éve, 1975. május 6-án hunyt el Bécsben **MINDSZENTY** [1942-ig Pehm] **József** bíboros.

A középiskolát és a teológiát Szombathelyen végzi. 1915-ben szentelik pappá. Káplán, hittanár, plébános, esperes, pápai prelátus, majd 1944. március 25-étől a Veszprémi Egyházmegye püspöke. Veszprémi püspökként sok lelkesiséget szervez, többek között 1944. január 1-i (visszamenőleges) hatállyal Padragon. Az új lelkesítés első lelkeszévé *Molnár Lajos* halimbai káplánt nevezi ki. 1944. június 25-én és július 9-én tájékoztató látogatást tesz Bódén és Ajkasingervölgyben, és mindkét helyen új lelkesiséget alapít. Csingervölgybe augusztus 1-jén *Hegyi János* ajkai káplánt, Bódéra

október 1-jén az Erdélyből Magyarországra menekült *Lajos Balázs* plébánost nevezi ki. 1945. októberben esztergomi érsekké, majd 1946-ban bíborossá nevezi ki a pápa. Koholt vádak alapján börtönbe kerül, ahonnan 1956 októberében kiszabadítják. November 4-étől az Amerikai Egyesült Államok nagykövetségén él. 1971. szeptember 28-án Bécsben telepszik le. Bódén a *Szűz Mária Szeplőtelen Szíve* templom kertjében *Farkas Tibor* (1927–2019) ajkai-bódéi szobrászművész alkotása – mellszobor – is őrzi nevét és emlékét. (Csehimindszinten született 1892. március 29-én.)

50 éve, 1975. július 12-én felhőszakadás nyomán újra **ÁRVÍZ** önti el Ajkát és Ajkarendeket. Ajkán víz alá kerül a városközpont, a Rákóczi utca, az AFIT telep, Rendeiken a Dózsa és a Kossuth utca házaiban keletkezik kár. Egy férfit elsodor az ár, vízbe fullad.

50 éve, 1975. augusztus 17-én adják át a város lakosságának a 40 hektáros **VÁROSLIGETET**,

benne a jubileumi parkkal, csónakázó tóval, stranddal, Tó vendéglővel. Építői a város lakossága, főleg az üzemek dolgozói, szocialista brigádjai. A társadalmi munka mértéke meghaladja a hétmillió forintot. A kiszedett zsombékos talaj helyére több mint 30 ezer m³ földet szállítottak.

50 éve, 1975. augusztus 29-én hunyt el Bp.-en **SCHAÁR Erzsébet**, Vilt Tiborné szobrász,

Munkácsy-díjas, érdemes művész. Ajkán, a *Timföldgyári lakótelepen* lévő *Ülő nő* című bronzszobor alkotója. A Képzőművészeti Főiskolán Kisfaludy Stróbl Zsigmond növendéke. Kiállításokon 1926-tól szerepel. Első önálló tárlatát 1932-ben Budapesten rendezi. 1970-ben, a Műcsarnokban rendezik meg nagy kiállítását. Halála után, 1977-ben a duisburgi Wilhelm Lehmbruck Múzeumban mutatják be műveit. Művészi hagyatékának jelentős részét a székesfehérvári István Király Múzeum őrzi. (Budafokon született 1908. július 27-én.)

50 éve, 1975 augusztusában nyitják meg a második *Ajkai strandfürdő-uszodát*, amely a 40 hektáros *Városliget*ben épült, sok társadalmi munkával. A *Timföldgyár és Alumíniumkohó* 326 ezer, a *Jókai bánya* 122 ezer, a *Padragi bánya* 113 ezer forint munkával járul hozzá az építéséhez.

Ajkán az első uszoda-strandfürdőt az *Ajkai Timföldgyár és Alumíniumkohó* építi, a tisztviselőtelep szomszédságában. A két méter magas kerítéssel körülzárt, 33 m hosszú, 18 m széles medencét 1942. augusztus 15-én avatják fel. Azt tervezik, hogy vízcsereére a *Torna-patak* vizét fogják felhasználni. Mellette később tenispályát és súlyfürdőt is építenek.

50 éve, 1975. szeptember 1-jén nyitják meg a város új, nagy általános iskoláját, amely a 8-as

számot kapja. Igazgatóvá az iskolaszervezésben jártas *Mihályfi Gyulát* nevezik ki. Az új, impozáns intézményben még ez évben az óvodai orosz nyelvoktatási kísérlet folytatásaként orosz nyelvoktatásba is kezdenek, amelyet azután 1985-ig folytatnak. 1977-ben a 8-as iskolához csatolják, a csingervölgyi *Gárdonyi Géza Általános Iskolát*, és átveszik a felsőcsingervölgyi *Vörösmarty Mihály* iskolát, s annak a nevét is, s lesz a 8-as iskolából **Vörösmarty**

Mihály Általános Iskola.

50 éve, 1975. szeptember 16-án adják át rendeltetésének 14 óvónővel, nyolc dajkával, a 238

férőhelyes 9. sz. óvodát a Sport utcában. Vezetőjévé *Mócz Tibornét*, majd a 10-es óvodával való összevonás után, 1999-től *Németh Csillát* nevezik ki. Ehhez az óvodához csatlakoztatva avatják fel 1978. novemberben Veszprém megye első, műanyag sátozottóval fedett *tanuszodáját*, amelyet 2006-2007-

ben közel 20 milliós beruházással megújítanak, vízforgató berendezéssel szerelnek fel. Az ajkai óvodásokon kívül a térségből is fogadják a gyermekeket, óvónő-úszóedzőt alkalmaznak

50 éve, 1975. szeptember 20-án hunyt el Székesfehérváron **ARANY Imre** plébános, püspöki tanácsos. Iskoláit, az elemitől a teológiáig bezárólag szülővárosában végzi. 1903-ban érettségizik, 1907-ben szentelik pappá. Ezután káplán Budakeszin, majd Nagytétényben. 1910-ben szociológiai tanulmányúton jár Németországban, Svájcban és Ausztriában. Hazatérése után különböző helyeken káplán, lelkész, plébános. 1940. augusztus 1-jétől 1949. április 26-ig Ajkarendek (és Bakonygyepes) plébánosa. Ezután, nyugalomba vonulásáig, 1959-ig, Somogyegresen lelkész. Budakeszin, Kislángon és Bőszénfán megszervezi a Kat. Kört, házhelyhez segíti híveit. Hajmáson felépítteti, Bőszénfán és Gálosfán kifesteti a templomot, harangot öntet. 1941-ben Nemzetvédelmi Kereszt kitüntetést kap. 1943-ban részese az *ajkarendeki hősi emlékmű* és az *országzászló* létesítésének. Számos cikket ír a budapesti és a kaposvári lapokban, a községeiben kifejtett nagynémet mozgalmról és a vele összefüggő kérdésekről. (Székesfehérváron született 1884. november 1-jén.)

50 éve, 1975. október 3-án hunyt el Ajkán **KIRÁLY Gyula** bányamester. Az 1930-as évektől az *ajkai bányák* dolgozója. Előbb aknász, majd főaknász. 1944-től bányamester. 1948-ban a megalkuló Ajkai Szénbányák Nemzeti Vállalat *Ármin-aknájának* vezetőjévé nevezik ki. Az 1955 utáni években a Központi *Bányamentő állomás* parancsnok-helyettese. Főfoglalkozása melletti tisztségei is számosak. 1938-tól az *Ajkacsingervölgyi Zeneegylet* választmányának póttagja. Az 1940-es évek elején-közepén az *Ajkai Bányász Sportkör* elnöke. 1944. március 15-én megkapja a Polgári Honvédelmi Érdemkereszt kitüntetését. 1945-ben, a front átvonultával ő a felelőse a bányavágatokba berendezett óvóhelyek „felszabadításának”, a termelés újraindításának. 1948-tól a Balesetelhárító Szakbizottság elnöke. (Salgótarjánban született 1906. október 16-án.)

50 éve, 1975. november 20-án, a Szabadság téren állítják fel *Konyorcsik János* szobrászművész három alakos bronz szobor-együttesét, a *Munkásmozgalmi emlékművet*. Jelen van *Pullai Árpád* Ajka országgyűlési képviselője, avató beszédet mond *Rostási József*, az MSZMP megyei osztályvezetője. Az *Agóra tér* kialakítása miatt 2007 októberében elbontják és a *Bányászati Múzeumba* szállítják, végül 2009. szeptember 19-én a *Petőfi utcában* helyezik el, de már bányász emlékműként *Memento* néven.

50 éve, 1975. november 23-án hunyt el Ajkán **IMRE Géza** nyomdász, könyvkötő. A polgári iskola elvégzése után, 1926–1929 között, Huss Ferenc devecseri nyomdájában tanonc. A segédlevél megszerzése után Budapesten, Szolnokon, Székesfehérváron és Pécsen dolgozik. 1935 tavaszán önállósítja magát, nyomdát nyit Ajkán, a szülői házban. Termékei elsősorban aprónyomtatványok. 1938–1939-ben ő jelenteti meg a *Dalányi József* által szerkesztett, országos jelentőségű, *Műkedvelő Útmutató* című folyóiratot. 1940-ben – saját házi könyvtárát iparos társai rendelkezésére bocsátva – kölcsönkönyvtárat nyit. Nyomdagépeit – miközben ő katona – leszerelik, és nyugat felé menekítik, de a szállítmányt Szombathelyen bombatalálat éri. 1946-ban új felszerelést vásárol, amelyet 1949-ben államosítanak. A szerszámok egy részét Pápára szállítják, más részét összetörik. A másodszor is tönkretett nyomdász ezután kubikus, raktáros, segédmunkás, 1954-től könyvkötő, előbb a timföldgyárban, később pedig saját kis műhelyében – haláláig. (Ajkán született 1909. szeptember 24-én.)

50 éve, 1975. december 15-én nyitják meg és avatják fel Ajka 114 gyereket befogadó **10. számú óvodáját** nyolc óvónővel és öt dajkával a *tósokberendi Bányásztelepen*. Az intézmény vezetésével Kiss Józsefnét, majd a 9-es óvodával való összevonás után, 1999-től, Németh Csillát bízzák meg.

50 éve, 1975. december 31-én *Ajka* városban a lakások száma: 7119. Közülük fürdőszobás 5582, távfűtéses 3223. Egy lakásra 3,66 személy jut. Bölcsődés korú gyermekek száma 1400. Bölcsődei férőhely 179, gondozónő 46 fő. Óvodáskorú gyermekek száma 1450. Óvodai férőhely 1204, óvodapedagógus 78 fő. Általános iskolai tanulók száma: 3202. Tantermek száma 88, tanulócsoporthozok száma 119. Pedagógusok száma 190 fő.

50 éve, 1975-ben a 100 éves *Ajkacsingervölgyi Elemi Iskola* megkapja a szénbányától a művelődési házat, amelyben tornatermet és két tantermet alakítanak ki. Ezzel Csingervölgyben (is) megszűnik a váltásos tanítás. A nagyszabású ünnepségen a város és a megye nevében is köszönti az intézményt *Giay Frigyes* művelődési osztályvezető. Az ekkor *Vörösmarty Mihály* nevét viselő általános iskolát 1977-ben a belvárosi 8. számú. iskolához csatolják, aminek átadja a nevét is.

A KIADVÁNY SZERZŐI

Fiers Istvánné (1926–2014) 1946-ban friss tanítói diplomával a zsebében érkezett Ajkára a Római Katolikus Iskolába harmadik helyettesítő pedagógusként. Tanított a négyes számú és a Kossuth Lajos általános iskolákban nyugdíjazásáig. Két lánygyermek édesanyja. Férje Fiers István, az Ajkai Üveggyár főkönyvelője, gazdasági igazgatóhelyettese.

Dr. Gasztonyi Erzsébet nyugalmazott ügyvéd, Európa jogi szakjogász. Hivatása 1979 óta köti Ajkához. 1992-től nyolc éven keresztül a város jegyzője volt. Sokszínű személyiség. A kultúra számos területe iránt érdeklődik. Vonzza a régészet, a művészettörténet, a történelem, a helytörténet. Több éven keresztül ellátta e folyóirat lektori teendőit.

Heffler László a szlovákiai Perényből származó nyugdíjas építésvezető. Ajkához, Ajkarendekhez, Magyarpolányhoz köthető a helytörténet-kutatói munkássága. Számos publikáció szerzője. Természetjáróként a város vonzáskörzetének emlékeit őrzi és továbbadja. Az „50 éves Ajka Városért” Díszoklevél kitüntetésre volt 2009-ben.

Horváth Róbert Veszprémben született 1971-ben. Tizennégy éves koráig Ajkán élt, majd Budapestre került. Gyakran jár haza szüleihez. Könyvtáros, szakíró, vallásfilozófus, műfordító, előadó. Számos folyóirat és könyv szerkesztője. Publikációinak a száma meghaladja a háromszázat. Fő kutatási területe a keleti metafizika.

Dr. Horváth Hilda Veszprémben született 1959-ben. Ajkán járt általános iskolába, majd a Bródy Imre Gimnáziumban érettségizett. 1977-1982 között az ELTE BTK-n művészettörténet-történelem szakon tanult. 2004-ben PhD fokozatot szerzett. 41 évet az Iparművészeti Múzeumban dolgozott muzeológusként, főosztályvezetőként, főigazgató helyettesként. Nyugdíjas.

Paksa Rudolf (1954) Az általános iskolát Padragon, a szülőhelyén, a középiskolát Ajkán végezte. Kohó és minőségbiztosítási mérnök. Munkahelye nyugdíjazásáig a MAL Zrt. volt. Sakkedző és FIDE Mester. Két gyermek édesapja. Hely- és ipartörténeti kutatásokkal, az eredmények publikálásával foglalkozik. 2015-ben a „Sportért” Díszoklevél kitüntetésre volt.

Somogyi László 1957 óta él Ajkán. Közlekedésgépészeti szakközépiskolában érettségizett. 25 évig dolgozott a helyi bányáüzemknél. 2001 óta bányásznyugdíjas. Egy gyermek édesapja. Kamasz korától szereti a rockzenét és gyűjti a gitáregyüttesek hanghordozóit. A Hundows zenekar névadója és koncertjeik szervezője.

Szirmainé Vinkelmann Amália Ajkán született 1962-ben. Az általános iskolát szülőhelyén, a gimnáziumot Balatonfüreden végezte. További tanulmányai: Gyógypedagógiai Tanárképző, BME szakvizsga, az ELTE-BGGYK. Munkahelye: Kisegítő Iskola MG és ajkarendeki általános iskola. Nyugdíjas. Több díjjal ismerték el munkásságát. Két gyermek édesanyja.

Tilhof Endre 1934-ben született Tósokon. Nyugalmazott könyvtárigazgató. Ajka és környékének legtermékenyebb helytörténet-kutatója. Számos kiadvány szerzője. Legjelentősebb műve Ajka város általános lexikona. A Szabó Ervin Emlékérem, Népművelődésért-Díj, Bél Mátyás Emlékérem birtokosa és Ajka város Díszpolgára. Két gyermek édesapja.

Dr. Tölgyesi József 1940-ben született Csehbányán. Megyénk iskoláiban végzett és érettségizett. Felsőfokú végzettségeinek állomásai: Székesfehérvár, Esztergom, Pécs és az ELTE BTK Budapest. A neveléstudomány doktora 1984-ben. Pedagógiai munkássága mellett helytörténeti kutatómunkát folytat. Megszámlálhatatlan tanulmány, mű, tisztség és kitüntetés birtokosa.

Csendesné Bosits Éva (1955). Születése óta Tósokberénden, Ajkán él. Általános iskolát helyben, középiskolát Veszprémben végezte el. 2006 óta nyugdíjas. Húsz éve foglalkozik helytörténet-kutatással, publikálással. Több civil szervezet tagja. A Tósokberéndi Hirmondó, az Ajkai Századok szerkesztője. Több elismerés, díszoklevél birtokosa.

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

Kedves Olvasó! Kedves Leendő Szerzőink!

Ajkának és a környező településeknek több évszázados történelme van, amelynek egy részét még nem dolgozták fel a helytörténettel foglalkozó szakemberek és amatőr kutatók. Feladat még temérdek van. Ezért a kiadó és az Ajkai Helytörténeti Klub tagjai várjuk azok jelentkezését, akik érdeklődnek szűkebb környezetünk történelme iránt és némi hajlandóságot éreznek az íráshoz. Várjuk a dolgozatokat és témajavaslatokat is!

A folyóirat évente egyszer jelenik meg az utolsó negyedévben. Lapzárta **május 15.** A munkákat az **aszazadok@gmail.com** címre kérjük leadni maximum 6-8 oldalnyi terjedelemben. Kérjük, hogy törekedjenek a szakszerű megközelítésre, mind a szöveghűség, a pontos idézés, mind a hivatkozások megjelölése, a képek, dokumentumok forrásának a megadása tekintetében, továbbá az élményszerű megírásra, hogy az olvasó örömet vegye a kezébe a kiadványt.

A szerkesztőség csak olyan kéziratokat fogad el, amelyek a kívánalmaknak megfelelnek. Nem áll módunkban olyan dolgozatokat elfogadni, amelyeket már előzőleg feldolgoztak és jelentős részben az eddig már megjelent munkákból hosszasan merítenek.

Legyenek kedvesek elfogadni, hogy bizonyos esetekben nem tudjuk kismértékű változtatás nélkül megjelentetni az írásokat, sem tartalmában, sem szerkesztésében, hiszen a folyóirat 10-20 szerző által leadott anyagból táplálkozik, ami némiképpen egységesítésre szorul.

Amennyiben szándékukban áll egy-egy témával foglalkozni kérjük, hogy a megadott e-mail címen jelentkezzenek az egyeztetés miatt!